

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

Главни и одговорни уредник:

доц. др Драгана Грујић – *Катедра за библиотекарство и информатику*
Филолошкој факултету Универзитета у Београду

Редакција:

др Богдан Трифуновић – *Градска библиотека*
„Владислав Пејковић-Дис”, Чачак
др Нада Арбутина – *Библиотека града Београда*
др Татјана Брзуловић Станисављевић – *Универзитетска библиотека*
„Светозар Марковић”, Београд
др Драгана Милуновић – *Народна библиотека Србије, Београд*
Оливера Кривошић – *Библиотека Матице српске, Нови Сад*
Бојана Вукотић – *Народна библиотека Србије, Београд*
др сц. Марина Винај – *Књижница Музеја Славоније, Осиек, Хрватска*
доц. др Анна Анџелова – *Универзитетска библиотека*
„Св. Климент Охридски”, Софија, Бујарска
dr. Wooseob Jeong – *School of Library and Information Management,*
Emporia State University, Kansas, USA

Класификација текста по УДК

Народна библиотека Србије

Први број часописа *Библиотекар* објављен је 1948. године

Часопис Библиотекар излази уз подршку
МИНИСТАРСТВА КУЛТУРЕ И ИНФОРМИСАЊА
Републике Србије

ISSN 0006 – 1816

Библиотекар

часопис за теорију и праксу библиотекарства

Год. LX св. 1 (2018)

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
Београд, 2018

САДРЖАЈ

ТЕМА

- Тамара Вученовић:** Корисници библиотека у информационом друштву 9
- Миљана Тодоровић:** образовање у отвореном приступу: најпопуларнији образовни ресурси у библиотеци Математичког факултета у Београду 31

ПРАКСА

- Драган Милошевић:** Предметна класификација „историје” кроз примере из праксе Народне библиотеке Србије 45
- Биљана Ристовић, Гордана Бацотић:** Слободно обликована предметна одредница и потребе корисника 67
- Соња Ивановић, Милица Мирчић:** Поклон библиотека академика Берислава М. Берића 81
- Марија М. Гордић:** Израда библиографије часописа *Acta Agriculturae Serbica* (1996–2016) у дигиталном формату 93

ХРОНИКА

- Светлана Јанчић:** Наших седамдесет година 107
- Елизабета Георгиев:** Часопис за књижевност, уметност, науку и друштвена питања на бугарском језику *Мостѝ* 111

ПРИКАЗИ

- Бојана В. Вукотић:** О чему говорим када говорим о библиотекама . . . 125
- Тијана Т. Бежанић, Тамара Ђ. Јанковић:** Библиографија српских речника Дејана Вукићевића 131
- Јелена С. Андоновски:** Проналажење информација у дигиталним библиотекама: да ли добијамо жељене резултате? 135

ДОКУМЕНТА

- UNESCO/PERSIST Смернице при избору дигиталног културног наслеђа за дугорочно чување 141
- Упутство за ауторе прилога 163
- Уређивачка политика 177
- Errata 186

Тема

Тамара Вученовић

Радио телевизија Србије, Радио Београд

tamara@digitalneikone.rs

Прегледни чланак

UDK 02:316.776

02:004.738.5

024:316.776

[https://doi.org/10.18485/](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.1)

[bibliotekar.2018.60.1.1](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.1)

КОРИСНИЦИ БИБЛИОТЕКА У ИНФОРМАЦИОНОМ ДРУШТВУ

Сажетак: У фокусу рада су корисници библиотека и описивање и разумевање промена које су карактеристичне за однос библиотека и корисника у информационом друштву: партиципирање у креирању, презентацији и дељењу институционалног садржаја на интернету, креативно учествовање у библиотечким активностима и пројектима, креирање и реализација програма према потребама и захтевима публике, као и различити облици волонтирања и умрежавања итд. Анализа поменутих процеса, уз уважавање концепата партиципативне културе, омогућава стварање претпоставки о обрасцима понашања корисника библиотека који утичу на њихова очекивања везана за учествовање и сарадњу при коришћењу различитих услуга библиотека.

Кључне речи: библиотека, корисници, информационо друштво, Веб 2.0, партиципативна култура, учествовање.

Уколико се разматра однос корисника и институције и тражи одговор на питање по чему би било пожељно да се ови односи данас разликују од односа успостављених још у времену настанка ових институција, неизбежно се намеће питање: зар није корисник одувек био у фокусу библиотечке делатности? Још је 80-их година у тадашњој СФРЈ увођењем библиотечког информационог система најављен преокрет у коме је у центар пажње био постављен корисник и његове реалне потребе за информацијама и знањем. Биљана Билбија однос према корисницима дефинише на следећи начин: „Пројектовање библиотека, планирање услуга, организација информација и доступност материјала имају јединствен циљ да задовоље потребе корисника. Задовољан корисник је најбољи показатељ квалитета колекције и

услуга сваке библиотеке.”¹ Ауторка увиђа да мерење задовољства корисника није једноставно и да зависи од броја библиотечких услуга и њихових очекивања. Пружање ових услуга треба да се развија и веома је важно да се планирају активности библиотеке којима ће се, у циљу побољшања укупног нивоа квалитета услуга, омогућити и подстицати активно учествовање корисника у креирању услуга и фондова библиотечке институције.

И у другим примерима које налазимо у литератури на српском језику указује се на однос са корисницима као на једну од основних функција библиотеке, односно наглашава се значај развијања, задовољавања и подстицања читалачких потреба и одговарања на информационе захтеве корисника. Александра Вранеш тако указује на значај евалуације библиотечких услуга у процесу промена, имајући на уму пре свега кориснике: „У средишту свих реструктурирања садржаја и обезбеђивања што лакше и комфорније доступности налази се корисник, за чије се потребе, односно процењивање степена адекватности садржаја његовим потребама, непрекидно врши евалуација услуга.”²

Успешну библиотеку Питер Брофи дефинише као институцију која организује посао на добробит свих, пре свега корисника, и додаје да задовољење потреба корисника остаје суштина библиотечких услуга, шта год оне друго радиле, док Софронијевић овај однос тумачи као однос у коме се центар пажње пословања преместио са корисника на однос поверења између корисника и онога ко пружа услуге, те закључује да овај однос можемо успешно да градимо на основама које нам пружају управо дигиталне технологије. Стога је неопходно, сматра овај аутор, да корисницима библиотека и у физичком простору понудимо персонализоване садржаје који испуњавају њихова нова очекивања и закључује: „Овакве захтеве, наравно, немогуће је остварити кроз парадигму сарадње која тренутно постоји у библиотекама, па нам се стога чини да се библиотекари и корисници све више окрећу виртуелном свету у коме је нова парадигма сарадње много јаснија и простије се преузима из других области пословања.”³

Аутори публикације посвећене основама библиотечко-информационе делатности наглашавају још једну веома важну чињеницу – кому-

¹ Биљана Билбија, *Основи библиотекарства* (Бања Лука: Глас српски, 2004), 123.

² Александра Вранеш, „Алтернативна библиотека”, *Зборник радова са Међународне научне конференције: Књига и језик у развоју савременој друштва*, Филолошки факултет, Београд, 24–26. септембар (2010): 54.

³ А. Софронијевић, „Нова парадигма сарадње” (докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2015), 162.

никација између корисника и библиотекара је сложен процес, специфичне теоријске основе и методологије: „Облици комуницирања условљени су низом фактора: структуром корисника, врстом њихових читалачких потреба и интересовања, специфичностима информационих захтева, типом библиотеке и степеном њене техничке опремљености, развијеношћу библиотечке мреже, оспособљеношћу библиотечког кадра итд.”⁴

Снажан утицај Веб 2.0 технологија видљив је у различитим сегментима библиотечког пословања. Ако погледамо, на пример, однос и комуникације између институције и публице, увиђамо да граница између активности библиотекара и корисника више није тако јасна. Корисници данас могу да на веб-сајту библиотеке дају препоруке и рецензије књига или да на библиотечком блогу одговарају на питања других корисника, а чак је и библиотечки каталог данас отворен за различите доприносе корисника. Такође, у библиотекама се фокус интересовања све више са услуге усмерава ка кориснику⁵ и услед очигледне промене парадигме и разлике у обиму и квалитету учествовања корисника у раду институције – сматрамо да је разумевање корисника постало још важније и неопходније, те да је промењена улога корисника пре свега последица развоја дигиталних технологија. Корисници нису, пре имплементације информационо-комуникационих технологија, имали улоге које имају данас, као ни могућности за овако активно учествовање у раду библиотека и укључивање у развој библиотечких сервиса.

„Борба за наше кориснике је једна од ствари које библиотекари раде најбоље... Ко су ваши корисници? Ко у вашој заједници не користи библиотеку? Ко су политички лидери? Ко контролише финансирање или утиче на библиотечку политику? Пре него што почнете да радите на моделу Библиотеке 2.0 мораћете да одговорите на ова питања”⁶ сматрају Мајл Кејси (Michael Casey) и Лаура Севастинук (Laura Savastinuk). Познавање заједнице у којој библиотека послује значи и информисање о томе шта корисници библиотеке раде када нису у библиотеци, тврде ови аутори и додају да библиотека мора бити део те заједнице да би одржала и сачувала

⁴ Светлана Јанчић, Мирјана Бабовић и Слободанка Тодоровић, *Основе библиотечко-информационе делатности* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства; Нови Сад: Завод за издавање уџбеника; Титоград: Завод за школство, 1991), 184.

⁵ Michael E. Casey i Laura C. Savastinuk, Paul Miller, Linh Cuong Nguyes, Helen Partridge i Sylvia L. Edward, A. Sofronijević итд.

⁶ Michael E. Casey i Laura C. Savastinuk, *Library 2.0, A guide to Participatory Library Service* (Medford, New Jersey: Information Today, Inc., 2007), 23.

своју позицију и снагу, да је неопходно да се повеже са што већим бројем појединаца, институција и предузећа, па и са онима који представљају конкуренцију.

„Корисници, било они који користе или који не користе библиотеке, суштински одређују судбину библиотека. Без високог степена коришћења библиотеке неће моћи да постигну своју фундаменталну улогу, улогу водеће културне, социјалне и образовне институције у нашем друштву. Зато, библиотеке треба константно да ангажују своје кориснике да би биле сигурне да они настављају да користе и вреднују библиотечке ресурсе, сервисе и погодности.”⁷ У студији у којој се бави тумачењем карактеристика новог, радикално измењеног односа корисника и библиотеке, Фат Чеонг Чој (Fatt Cheong Choy) износи мишљење да библиотеке једноставно морају да нађу начин да упознају што већи број корисника са изванредним услугама и ресурсима које обезбеђују. Дакле, иако је, обезбеђивањем приступа прикупљеном знању, библиотека остала јединствена институција, посвећена напретку и побољшању живота људи, кључне промене у информационом и образовном окружењу су постепено „помериле” библиотеку са места број један међу институцијама за приступ информацијама и знању.

Као једну од главних промена које утичу на рад библиотека, Чеонг Чој наводи радикално повећање могућности избора и броја информација које су на располагању савременим корисницима, углавном бесплатно, путем интернета. С друге стране, библиотеке се у онлајн свету боре да остану видљиве, нове генерације корисника немају квалитете које библиотекари очекују од типичног корисника и библиотекари имају потешкоће да их убеди да потрагу за квалитетном информацијом треба да потраже у библиотечкој колекцији, а не да преузму прву тему коју добију као резултат интернет претраге. Али, „нове генерације нису изненада постале особе које не читају, „скачу” са једног интересовања на друго, не могу да обрате пажњу на више од једне стране текста и узбудљивије им је померање слика него текста. Као и у свим биолошким системима, корисници су се адаптирали на окружење. Да су књиге и библиотеке свуда унаоколо и никаква друга духовна храна није на располагању – људи би са лакоћом и уживањем узимали књиге да читају.”⁸ Одлично запажање о корисничком начину тражења информација у информационом друштву даје и Лејла Кордић, која наводи да „корисници не траже и не користе информације искључиво

⁷ Fatt Cheong Choy, „From Library stacks to library -in-pocket: will users be around?”, *Library Management* Vol. 32, Iss. 1/2 (2011): 62.

⁸ Cheong Choy, „From Library stacks...”, 63.

као појединци, већ и као заједница”⁹, те можемо да закључимо да је, с једне стране, неопходно да услуге библиотека буду високо персонализоване, а с друге стране – прилагођене заједници као колективу кога чине ови, међусобно различити, појединци.

Џанин Шмит (Janinne Schmidt) такође указује на чињеницу да се информациони пејзаж променио и да данашњи корисници библиотеке, посебно млади, приступају информацијама и користе их на веома различите начине, те је неопходно да библиотеке, маркетиншки посматрано, сегментирају своје клијенте у складу са тим.¹⁰ Многи млади људи, сматра ауторка, који имају довољно новца, технолошки су изузетно вешти, захтевни су, живот им је презасићен медијима (media-saturated), користе интернет више него што гледају телевизију, мисле да сво знање могу да нађу путем Google-а и нису много забринути око веродостојности извора које користе. Такође, обављају више задатака истовремено и симултано користе различите медије, те тако пружање услуга овој новој генерацији, сматра Џанин Шмит, представља изазов за библиотеке. Наравно, и старији корисници мењају своје навике и информационо-комуникационе технологије утичу на начин на који читају, комуницирају, путују. И њима су, као и младима, неопходне нове вештине за коришћење технолошких алатки.

Тражећи одговор на питање шта данашњи корисници библиотеке желе, ауторка закључује да они и даље желе компетенцију, поузданост, одговорност и ажурност, искрен и пажљив приступ. Такође желе помоћ приликом приступања информацијама, желе да читају и у штампаним и у електронским форматима, желе да све обављају ефикасно, потребна им је обука и мотивација, траже одговоре на питања и информацију која ће им бити пружена на време, само за њих (just-in-time service, just-for-me). Сагласни са овим ставовима мишљења смо да библиотечки корисници и даље посећују библиотеке, желе одговарајуће просторије и приступ технологијама, одређено социјално искуство им је такође изузетно важно. Џанин Шмит сматра да ако библиотекари хоће заиста да знају шта корисници желе – морају то да их питају и да пажљиво слушају шта имају да им кажу, као и да посматрају шта корисници раде. Ауторка препоручује као корисне – кутије за сугестије, у физичком и онлајн простору библиотеке, и тврди да

⁹ Lejla Kodrić, „Kako su Web 2.0 alati unaprijedili pristup objektima baštine?“, 5. <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2041/024%2520KODRIC.pdf?sequence=1> (preuzeto 4. 6. 2014).

¹⁰ Janine Schmidt, „Promoting library services in a Google world“, *Library management* Vol. 28, No. 6/7 (2007): 340.

постоји приметан јаз између онога што библиотекари мисле да корисници желе и онога што они стварно желе.

Корисници се у бројним теоријским разматрањима анализирају у контексту Библиотеке 2.0, односно тражи се одговор на питање како програмирати Библиотеку 2.0 која је потребна корисницима. Аутори истраживања спроведеног у Универзитетској библиотеци у Кини (Shanghi Jiao Tong University Library, SJTU) 2007. године¹¹ сматрају да су дубинска истраживања корисничке популације и њихових потреба за сервисима 2.0 први корак ка остварењу овог циља. Њихово истраживање је показало да би требало да постоји простор за евалуацију како би корисници могли да учествују у раду библиотеке и поделе своје мишљење, да корисници познају Веб 2.0 алатке, као што је блог и RSS, и да очекују да библиотека примењује Веб 2.0 да би побољшала своје сервисе или покренула нове. Такође, одговори студената су показали да су њихове сугестије највише концентрисане око ресурса који су им на располагању, препрека на које наилазе у току истраживања и претраге, на интерактивну комуникацију, продужење радног времена итд.

Истраживање које је обухватило кориснике дигиталних библиотека на Универзитету у Милану (Universita degli studi di Milano), који фактички нису корисници, односно који су одређени библиотечки сервис користили само једном и потом одлучили да га више не користе, показало је неочекиване резултате: упркос ограниченој употреби ових сервиса, они мисле да имају солидно знање о могућностима које нуде дигиталне библиотеке и задовољни су њима, али су, с друге стране, одлучили да их не користе због различитих разлога, углавном зато што им једноставно не треба, зато што користе другу дигиталну библиотеку, систем није прилагођен кориснику (user friendly), или сматрају да је покривеност одређене дисциплине ограничена.¹² Ауторка студије издваја као значајан и податак како су испитаници чули за дигиталне сервисе – већина је одговорила: путем веб-странице факултета или од колега. Стога закључује да је потребно адекватније осмислити промоцију дигиталних библиотека и додатно истраживати ову категорију корисника да би коришћење ових услуга постало још ефикасније.

¹¹ Qiaoying Zheng i Shaoping Wang, „Programming Library 2.0 that users need”, *The Electronic Library* Vol. 27, No. 2 (2009): 292.

¹² Chiara Consonni, „Non-users's evaluation of digital libraries: A survey at the Universita degli studi di Milano”, *International Federation of Library Associations and Institutions* 36, 4 (2010): 329.

Могло би бити, према идејама Џека Манеса (Jack M. Mannes), да управо концепт Библиотека 2.0 чини границу између библиотекара и корисника све мање оштром и јасном, као и границу између креатора и конзумента, односно између ауторитета и почетника,¹³ јер је заправо омогућила конзументима информација да се повежу на другачији начин са креаторима информација и да тако и сами постану копродуценти. За тему рада је веома значајна Манесова тврдња, коју износи и група аутора која разматра појам партиципативне библиотеке, у којој се наводи да не само да је неопходно да се библиотеке мењају са променама заједнице, већ да је потребно да дозволе корисницима да мењају библиотеке.¹⁴

Имајући у виду наведене ставове и промене, у квалитативном емпиријском истраживању које је спроведено у оквиру серије наменских интервјуа са библиотекарицама у Србији, поставили смо библиотекарицама питање о томе који термин-појам сматрају најприкладнијим: члан? корисник? публика? сарадник? Већина је навела да је појам корисник најадекватнији и да заправо није пресудно како библиотечку публику именујемо, већ какав однос са њом градиме. Библиотекари имају дубоко разумевање за промене кроз које пролазе односи између институције и корисника, промене корисничких потреба и навика, да су свесни значаја и улоге коју библиотека треба да има за локалну заједницу у информационом друштву, те да су спремни да ту улогу, упркос минималним финансијским средствима која су им на располагању, обављају на најбољи могући начин. Такође, значајно је да се већина критички односи према чињеници да нису довољно упознати са потребама публике и сматра важним да се у наредном периоду посвети више пажње анализи корисничких потреба и примени тих резултата у библиотечкој пракси.

¹³ Jack M. Maness, „Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries”, *Webology* 3, 2 (2006), <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (pristupljeno 12. 12. 2012).

¹⁴ Linh Cuong Nguyes, Helen Partridge, Sylvia L. Edwards, „Towards an understanding of the participatory library”, *Library Hi Tech* Vol. 30, No. 2 (2012): 338.

Учествовање корисника и публике у раду библиотека

Дакле, теоретичари и практичари у области библиотекарства последњих година све више усмеравају своју пажњу ка утицају нових технологија на пословање и позицију савремених библиотека. Један од разлога свакако лежи и у неопходности теоријског утемељења и разумевања нових појмова и пракси, које настају управо у контексту примене информационо-комуникационих технологија. Пословање библиотека у реалном окружењу као да је помало занемарено, упркос чињеници да представља саставни и неодвојив део укупних библиотечких активности, те да ова два аспекта међусобно утичу један на други. Када разматрамо ову тему из корисничког угла, очигледно је да библиотеке укључују своју публику у рад већ дуги низ година, у физичком простору, а последњих година и у виртуелном простору. Технологије нису утицале само на комуникацију и сарадњу корисника и библиотекара у онлајн окружењу, већ и на комуникацију и сарадњу у физичком простору институције. Кључне промене и карактеристике којима можемо да опишемо савремене кориснике: све већа самосталност и све активније узимање учешћа у стварању садржаја, преоптерећеност информацијама, мултитаскинг, убрзан темпо свакодневног живота, мобилност, успон индивидуализма, „размаженост” корисника, широка доступност бесплатних садржаја итд. Имајући све наведено у виду, веома је важно да физички простор библиотеке ускладимо са потребама савремених корисника и понудимо им окружење у коме ће моћи на различите начине да учествују у раду институције и дају свој стваралачки допринос, како у реалном, тако и у виртуелном простору. Нову парадигму сарадње у библиотекама у информационом окружењу Софронијевић дефинише као „помак ка већој динамици комуникације, већој транспарентности размењених података, брисању традиционалних линија које разграничавају запослене од корисника и чланове менаџмента од запослених у библиотеци. Формално, нова парадигма сарадње означава помак ка новим комуникационим технологијама и алатима, пре свега онима које данас означавамо као Веб 2.0 технологије и алате”.¹⁵

Суштина концепта Веб 2.0 заснива се управо на доприносу и партиципацији корисника, на интерактивним односима које корисници успостављају онлајн са потенцијално неограниченим бројем других корисника, на

¹⁵ А. Софронијевић, „Нова парадигма сарадње” (докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2015), 286.

стварање, дељење и размену садржаја без временских или географских ограничења, те о партиципативности¹⁶ можемо данас да говоримо у једном глобалном контексту. Захваљујући модерној и све приступачнијој технологији, данас смо у могућности да из своје дневне собе, на пример, учествујемо у дискусији или предавању које се збива на другом крају земаљске кугле, да у реалном времену успостављамо дијалог са бројним учесницима из целог света, постављамо питања или партиципирамо на неки други креативан начин. Дигитални системи комуникације омогућавају да се интегришу различите врсте података – фотографија, глас, видео или аудио запис итд. и да садржај који смо генерисали поделимо на некој онлајн платформи за друштвено умрежавање, проширимо вест о значају догађаја у коме смо учествовали и/или покренемо разговор о томе у реалном времену са потенцијално неограниченим бројем учесника. Пре појаве интернета овако нешто никада није било могуће. „Далеко од тога да буду само потрошачи, данашњи корисници веба активно додају садржај, персонализују веб простор и креирају структуре које проналажење информација чине лакшим него икада пре.”¹⁷

¹⁶ Појам „партиципативне праксе у култури” користимо у значењу које се односи на партиципацију у продукцији културних артефаката, промоцији културне баштине и на партиципирање у креирању и реализацији програма у овој области, учествовање у чувању, презентацији и промоцији садржаја из области културе итд. Појам „партиципативна култура” користимо у следећем значењу: партиципативна култура је култура мање или више активног учествовања (партиципације), у различитим областима: уметности, политици, култури, образовању, друштву итд. Партиципативну културу разумемо као појам којим се описује култура коју карактерише негововање и развој корисничког учествовања у различитим сферама савременог живота, као културу која је отворена, која подстиче дијалог, креативност и критичко мишљење, као културу сарадње и заједничког рада на остваривању одређених циљева. Дистинкције ради, а да бисмо указали и нагласили разлике у обиму активности, „учествовање” разликујемо од „партиципације” према степену и квалитету ангажмана и под партиципацијом подразумевамо виши степен и квалитет укључености, проактивности и ангажмана. Глагол „партиципирати”, као и именице: „партиципант” и „партиципација”, такође користимо у наведеном значењском и културолошком контексту. Партиципативност видимо као појам свеобухватнији од појма *crowdsourcing*, који разматрамо у одељку „Корисници и примена ИКТ-а у библиотекама”. „Нова парадигма партиципативности” је појам којим се означава скуп промена које карактеришу нове облике корисничке партиципације у Веб 2.0 окружењу у коме су ИКТ знатно унапредиле могућности да савремена публика и корисници постану активни учесници у глобалним и локалним комуникационим процесима, ствараоци и дистрибутери садржаја на глобалној рачунарској мрежи, да од посматрача постану иницијатори и сарадници у различитим областима.

¹⁷ Michael E. Casey i Laura C. Savastinuk, *Library 2.0, A guide to Participatory Library Service*, (Medford, New Jersey: Information Today, Inc., 2007), 59.

Као добар пример коришћења ИКТ у комуникацији и сарадњи са корисницима можемо да наведемо пример у коме су, у намери да подстакну тинејдере на читање запослени у Државној Викторија библиотеци (State Library of Victoria) покренули веб-сајт необичног назива „Унутар пса” (Inside a Dog) – „све о књигама, од младих, за младе”¹⁸ и позвали младе узраста од 12 до 18 година да се укључе у писање блога, да дају оцене и коментаре књига или шаљу своје оригиналне текстове. О успешности оваквог приступа младима сведочи податак да је ова интернет адреса имала 1,5 милион посета од оснивања 2006. до 2011. године.¹⁹ Ово је одличан пример који показује које предности нам доноси приступ у коме библиотеку „одведемо” до наших корисника, уместо што се увек трудимо да „доведемо” кориснике у библиотеку. С друге стране, нови модел библиотеке, који наводи Ролф Хапел, укључује и простор који је намењен управо учествовању публике, њиховом ангажовању и производњи културних садржаја. И сам аутор тврди да је помињање специјалних простора са овом наменом релативно ново и да настаје у претходној деценији, када у фокус пажње библиотека долази ангажман корисника.²⁰

Овде ћемо навести и пример Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” (УБСМ) и одељак на њеном веб-сајту који је посвећен „КЛУБу волонтера” и на којем се налази информација да библиотека ангажује волонтере – талентоване појединце који су спремни да својим ентузијазмом дају допринос раду библиотеке у складу са личним жељама и афинитетима. Уз подршку и помоћ запослених, волонтери помажу у остварењу мисије библиотеке кроз различите активности – развој иновативних сервиса, дигитализацију, едукацију, програме превођења, организацију догађаја, односе с јавношћу и сл. Ови заиста изузетни појединци чине тим УБСМ разноврснијим и бољим, према речима запослених и судећи према резултатима волонтерског рада, међу којима можемо да наведемо одличне преводе са енглеског на српски језик серије предавања Доналда Кејгана (Donald Kagan) о западној цивилизацији и археологији, који су доступни на YouTube каналу Универзитетске библиотеке²¹. С друге стране, серија

¹⁸ <https://insideadog.com.au/> (pristupljeno 22. 12. 2013).

¹⁹ Ian McShane, „Public libraries, digital literacy and participatory culture”, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* Vol. 32, No. 3 (2011): 389.

²⁰ Rolf Hapel, „Biblioteke u eri digitalnih tehnologija” u *Planeta čitalac*, ur. Ivana Jovanović Arsić (Pančevo, Beograd: Gradska biblioteka Pančevo, 2014): 31.

²¹ https://www.youtube.com/watch?v=xZ7SpQnVGs&list=PLXmN1pBUTYKBUtmOxFAxNpaсTFgCT_DZr (pristupljeno 3. 10. 2014).

ових видео записа нема довољну видљивост у јавности и сматрамо да је неопходно унапредити начине обавештавања и комуникације да би ови изузетни материјали били коришћени на адекватан начин и у већем обиму. У замену за поклоњено време и труд, волонтери стичу нове вештине и познанства, изузетно вредно пословно искуство за које ће у сваком тренутку добити препоруку приликом пријаве за посао или стипендију, те бесплатно чланство у Универзитетској библиотеци.²²

Резултати квалитативних емпиријских истраживања спроведених у оквиру серије наменских интервјуа са библиотекарима у Србији показали су да учествовање корисника у раду институција наши библиотекарима виде као изузетно велики и важан потенцијал за библиотеке и да у различитој, али скромној мери и обиму, углавном реализују партиципативне праксе. Из одговора добијених у оквиру ове серије наменских интервјуа може се закључити да сви библиотекарима са којима је разговарано виде креативни допринос корисника као изузетно важан и критички се односе према броју партиципативних пројеката и програма који се реализују у установама у којима су запослени. У тумачењу добијених резултата неопходно је имати у виду да су за интервјуе одабрани библиотекарима за које се претходним истраживањем доступних материјала и података утврдило да имају целовиту и јасну слику о овој теми, као и довољно знања и искуства да укажу на проблеме и изазове у овој области. Истраживање материјала показало је и да највећи број библиотекара не разуме шта се подразумева под појмом партиципативних пракси, те активнији ангажман корисника за сада не разматрају и не планирају да реализују. Овакво стање, на које су указали и наши саговорници, видимо као посебно отежавајућу околност за реализацију партиципативних пројеката у библиотекама будућности и сматрамо да је неопходно да се додатном едукацијом и стицањем нових вештина библиотекарима припреме за период који је пред њима. Такође, када је у питању недостатак ресурса (људских и материјалних) на које су саговорници указали, сматрамо да једно од решења може да буде управо сарадња са корисницима – у оквиру волонтерских акција, партиципативних програма, активнијег укључивања корисника у решавање потешкоћа са којима се библиотеке суочавају итд.

Значајно је да скренемо пажњу на мишљења према којима је најважнији библиотечки задатак – одгајање креативне публике. Овај став сматрамо суштински значајним за рад институција културе, као и за припремање

²² <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/klub-volontera.php> (pristupljeno 5. 5. 2015).

и реализацију партиципативних пракси у овој области. Из наведених примера очигледно је да публика и корисници имају креативан потенцијал, да запослени у библиотекама увиђају његов значај, али да је потребно да се тај потенцијал „буди”, негује, подстиче и унапређује. Ове активности треба да се плански и промишљено реализују у библиотеци у далеко већој мери, да се стратешки припремају и адекватно евалуирају и промовишу. Из података које су навели библиотекари јасан је и велики значај појединачне иницијативе која, и у овако тешким и оскудним временима, очигледно резултира успешним, занимљивим и посећеним програмима, задовољним и креативним корисницима, те оснаживање и подршку овим иницијативама од стране државе, струке и медија видимо као посебно значајне.

Учествовање у раду библиотека у Веб 2.0 окружењу

„Корисници су се променили од читалаца ка писцима, од пасивних читалаца ка активним клијентима, од прималаца информација ка њиховим ствараоцима и од технолошки недовољно писмених ка технолошки прилично вештим корисницима.”²³

Овако описани корисници могу да, пре свега захваљујући иновативним софтверским решењима и Веб 2.0 концепту, играју веома важне и сасвим различите улоге у савременим библиотекама – улоге корисника, библиотекара, стваралаца, истраживача итд. Као примере активног учествовања корисника у раду библиотека можемо да наведемо: писање вести, рецензија, кратких текстова, препорука и сл. И ове активности су превасходно, иако не искључиво, повезане са дигиталном сфером. Могућности које нам доносе Веб 2.0 технологије и алатке заправо представљају почетак овог процеса у коме треба да подстакнемо и позовемо публику да учествује у креирању и постављању садржаја.

У серији чланака, како смо навели, Дејвид Ли Кинг на свом блогу²⁴ с правом закључује да нико заправо није објаснио како треба да се започне разговор са корисницима, како се гради дигитална заједница и како да испричамо оно што желимо у дигиталном простору. Аутор дели позиве на партиципацију корисника на пасивне, којима то чинимо индиректно, и

²³ Linh Cuong Nguyen i dr., „Towards an understanding of the participatory library”, *Library Hi Tech* Vol. 30, No. 2 (2012): 339.

²⁴ David L. King, „Inviting Participation in Web 2.0”, <http://www.davidleeking.com/page/2/?s=Inviting+participation> (pristupljeno 24. 4. 2013).

активне позиве, којима то радимо директно. Пасивни позиви могу бити у различитим облицима и заснивају се на садржају и на коришћењу Веб 2.0 алатки, док активно позивање има једну основну форму – форму питања, као и различите начине на које можемо да је применимо. Постоје бројни начини на које можемо да питамо наше кориснике (аутор се фокусира на публику библиотека) да дају допринос и ураде нешто за институцију културе. Сам процес читања или слушања онлајн библиотечког садржаја је форма пасивне партиципације, сматра аутор, и предлаже да се запослени у библиотеци постарају да садржај буде веома читљив, слушљив и да му је тешко „одоleti”, те даје низ практичних савета попут: састављајте наслове који позивају на акцију, користите конверзациони тон у писању и говору, савладајте писање за веб и укључите линкове са подкастима и видеоблоговима итд. Аутор указује и на форме позивања на учествовање у раду библиотека које укључују Веб 2.0 алатке и саветује да дозволимо коментарисање, да пажљиво модерирамо комуникацију, да редовно и ажурно одговарамо на коментаре. Такође, наглашава да садржај који постављамо треба да буде једноставан за читање и/или гледање, линкови исправни, да треба да омогућимо да садржај има више формата кад год је то могуће, да би више корисника било у могућности да партиципира итд.

Активно позивање корисника библиотеке да учествују Ли Кинг једноставно одређује као позивање корисника да ураде нешто, као упућивање директног и активног позива. Као један од примера, наводи библиотечки блог у оквиру кога можемо да поставимо питање, да предложимо да корисници кликну на неки линк, да посете библиотеку, да постављамо питања што чешће и да у сваком посту који напишемо тражимо да партиципирају. Аутор праву примену Веб 2.0 алатки види као заједничко стварање у коме учествују и институција и публика, и уколико овај процес осмислимо у виду такмичења или квиза са наградама, у складу са финансијским могућностима, имамо веће шансе за успех.

Библиотека као „разговор” и „место сусрета” за савременог човека-корисника

Физички простор библиотеке има суштински значај за функционисање ових институција и у информационом друштву. Библиотеке се од давнина сматрају безбедним и пожељним местима где корисници (посебно млади и деца) могу да бораве и активно учествују у програмима – у сигурном, гостољубивом простору, ослобођени комерцијалних притисака, простору

у коме могу да стичу и развијају осећај припадности једној заједници и култури.

Мередит Фаркаш (Meredith Farkas) подсећа на чињеницу да је већина градова у последњих 50 година изгубила своја „трећа места” (third places)²⁵, односно места на којима су чланови заједнице могли да се социјализују једни са другима, изван куће и посла. Ауторка сматра да су управо библиотеке идеални простори за стварање „трећег места” и да, на пример, видео игре могу поново да привуку у већем броју младе библиотеци, младе који у добу адолесценције, нажалост, полако напуштају библиотеке да би им се полако враћали тек у зрелом добу. Дакле, потребно је да у библиотеци постоје простори, технологије и подршка за заједничко стварање, повезивање и умрежавање публике, као и генерисање дигиталних садржаја.

Једна од најинтензивнијих промена, која се догодила у јавним библиотекама и око које библиотекар и даље имају подељена мишљења, огледа се у чињеници да су библиотеке данас постале и места сусрета, места за дружење, дељење и активно сарадничко учење. Разматрајући библиотеке, које су првобитно биле креиране као места за тих, појединачан рад и учење, Луис Англада (Luis Anglada) такође тврди да су библиотеке данас постале места за интеракцију и социјализацију, а не више искључиво места за чување, коришћење и позајмицу књига.²⁶ У студији у којој се промишља позиција библиотеке као места за заједнички рад и различите друштвене активности²⁷, наглашава се улога библиотеке као места сусрета и наводе подаци који показују да корисници у библиотеци углавном раде и уче једни поред других, а не једни са другима. Такође, одређене студије показују да ипак долази до социјалне интеракције међу људима који се не познају, односно да чешће до њих долази у библиотеци него у књижари, а као један од могућих разлога наводи се да корисници библиотека осећају простор библиотеке много више као „свој” простор.²⁸

²⁵ Meredith G. Farkas, „Social Software“, in *Libraries – Building Collaboration, Communication and Community online* (Medford, New Jersey: Information today, Inc., 2007), 222.

²⁶ Luis Anglada, „Are Libraries sustainable in a world of free, networked, digital information?“, *El Profesional de la Información* Vol. 23, 6 (2014): 605.

²⁷ Svanhild Aabø i Ragnar Audunsonfile, „Use of library space and the library as place” (2012): 143, https://www.researchgate.net/publication/257244923_Use_of_library_space_and_the_library_as_place (preuzeto 4. 3. 2013).

²⁸ Lynne McKechnie i dr., „Covered beverages now allowed: public libraries and book superstores”, str. 50, https://www.researchgate.net/publication/242699161_COVERED_BEVERAGES_NOW_ALLOWED_PUBLIC_LIBRARIES_AND_BOOK_SUPERSTORES (preuzeto 11. 10. 2015).

Специфичан простор „без књига” у Државној библиотеци у Бризбејну (State Library Brisbane) анализиран је као библиотека чији је простор дизајниран са концептом групног учења, сарадње и креативности на уму.²⁹ У овом простору организују се бројне радионице, изложбе и догађаји са специфичним темама, али највећи део времена је то простор који је предвиђен за заједнички рад и сарадњу без неког тачног распореда, у коме се сусреће веома велики број људи. Аутори ове студије, Марк Биландзић (Mark Bilandzic) и Маркус Фот (Marcus Foth) су дошли до закључка да се интеракција и стварање нових веза међу посетиоцима који се не познају не одвија спонтано и да корисници углавном раде сами, те да је задатак библиотеке да створи услове и експлицитне просторе којима ће подстаћи и олакшати процес друштвеног учења (social learning). Стога сугеришу да би, уз коришћење паметних технологија, као основе ових процеса, један од добрих начина био и привлачење корисника који имају посебну експертизу и који би могли да буду подстицајни за друге, али је веома важно да посетиоци буду унапред обавештени и упознати са њиховим знањима и експертизом. Запослени у библиотеци могу, на пример, да подстичу посетиоце да документују своје пројекте, дискусије и састанке које имају у простору библиотеке и да их поделе на онлајн платформама, а библиотечки информациони систем може да прикупи те податке (фотографије, видео записе, текстове и сл.) и да их поставља на веб-сајт библиотеке, шаље путем мејлинг листе итд, водећи рачуна о заштити података и приватности. Свакако, библиотека је место у којем можемо да сретнемо веома различите људе, наглашавају Биландзић и Фот, место у којем можемо да обављамо бројне активности и добијемо информације и ресурсе којима не бисмо имали приступ код куће или на послу. Ову улогу библиотеке, у контексту економије знања, као простора за дискурзивну, заједничку сарадњу и друштвено учење уз инспирацију и идеје које добијамо од других, виде као важнију него икада до сада.

Мередит Фаркаш види библиотеку као место сусрета у виртуелном и реалном простору и дефинише четири основна типа онлајн заједница³⁰: заједнице интересовања, заједнице акције, локалне заједнице и заједнице

²⁹ Mark Bilandzic i Marcus Foth, „Libraries as coworking spaces”, *Library Hi Tech* Vol. 31, Iss. 2 (2013): 256.

³⁰ Појам онлајн заједница се у раду користи у тумачењу Ненси Бајм, која уочава да у онлајн заједницама постоји пет елемената, као и у другим заједницама: осећај простора, заједничка пракса, дељење ресурса и подршке, заједнички идентитети и интерперсонални односи (Nancy Baym, *Personal Connection in the Digital Age*, (UK&USA: Polity Press, 2010), 72-90).

одрживости. Први тип заједница је најраспрострањенији и у њима су људи окупљени око сличних интересовања или интереса; у заједницама акције су окупљени људи који су препознали тешкоће кроз које појединац пролази ако сам предузме кораке да реши одређена питања и проблеме, и стога су мобилисали већи број људи који слично размишљају зарад остваривања заједничких, већих циљева; у локалним заједницама су окупљени чланови према географској локацији, тачније чланови једне локалне заједнице који деле заједничке, локалне бриге и удруживањем покушавају да их лакше и брже реше; заједнице одрживости су оне у којима се људи већ познају и удружују се управо зато да би остали повезани, да би се одржали и сачували заједништво, а као добар пример за ове заједнице наводи алумни организације.

Група аутора која је истраживала партиципативне мреже и библиотеке указује на чињеницу да се ове институције културе и образовања постулирају као простори који, пружајући информације и могућности за дубљу анализу података, на одређене начине учествују у разговору и олакшавају га, чувају сећања и документују постигнуте споразуме и исходе, те на тај начин остварују виталну улогу у многим заједницама.³¹ Ови аутори тврде да нове технологије олакшавају конверзацију, али да библиотеке морају да осмисле како ће чувати дигиталне разговоре и тако обезбедити драгоцену, онлајн партиципативну и говорну инфраструктуру својој заједници. Укључивање заједнице је основ партиципативног библиотекарства и неопходно је да библиотеке буду проактивне на нов начин и да буду тамо где се води разговор, у онлајн или у физичком простору. У партиципативном умрежавању корисници ће бити подстакнути да дају коментаре о одређеним темама и, уколико се користе стандарди за ове коментаре, онда могу да се деле између библиотека и да се креирају већи корпуси препорука и база података.

Као пример добре праксе за изнете теоријске претпоставке, овде можемо да наведемо „Библиотеку 10” (Library 10) и „Место сусрета” (Meetingpoint)³². Кари Ламса (Kari Lämsä), шеф департмана у Градској библиотеци у Хелсинкију (Helsinki City Library), анализира развојне центре за нове библиотечке услуге у дигиталном и физичком простору и разматра сервисе које корисницима пружају „Библиотека 10” и „Место сусрета”, које они чак

³¹ David Lankes i dr., „Participatory networks: the Library as Conversation” (Proceedings of the Sixt International Conference on Conceptions of Library and Information Science – „Futuring the Future”), *Information Research* Vol. 12, No. 4. (2007): 2.

³² http://www.helmet.fi/en-US/Libraries_and_services/Library_10 (pristupljeno 30. 5. 2013).

не очекују да добију у библиотеци – простор за музичке пробе, студио за снимање, музичке инструменте за изнајмљивање, собе за аудио и видео монтажу, позорницу за јавни наступ итд.³³ Ове услуге субесплатне уз чланску карту библиотеке и сваког месеца се изда на десетине нових чланских карата корисницима који никада пре нису били корисници библиотеке. „Библиотека 10” се посебно истиче флексибилним технологијама, има намештај и опрему коју је веома лако преместити и померити да би се соба прилагодила одређеној намени. Корисници су обучени да буду сасвим самостални приликом коришћења различитих услуга и сервиса у библиотеци, а запослени континуирано усвајају и примењују нове вештине. Десетине радних станица и технолошки „опремљен” намештај су мобилни, тако да корисници могу да их прилагођавају својим потребама. „Место сусрета” је специјализован деск за ИТ и медијске информације који тестира и развија нове концепте сервиса са различитим партнерима и корисницима. Ту грађани могу да добију бесплатне савете о дигиталним сервисима и услугама, тражењу посла, стручном усавршавању и сл. Ове услуге се реализују у сарадњи са другим организацијама и предузећима. У оквиру овог простора је могуће користити и мале канцеларије за кратке састанке или обављање неког посла. Ове услуге најчешће користе мала предузећа, удружења и туристи који су послом дошли у Хелсинки. Такође, овде је могуће организовати догађаје мањег обима – образовне, културне или тематске вечери.

„Библиотека 10” и „Место сусрета” су одабрани као примери партиципативних институција које у свакодневној пракси негују и реализују велики број успешних програма у сарадњи са својим корисницима. Како је наведено, 80% програма у библиотеци су организовали корисници, што видимо готово као идеалан модел партиципативне библиотеке. Сматрамо да су експертиза и елан запослених, који сврху институције у којој раде виде у привлачењу публике да учествује у културној продукцији, редовно испитивање потреба и навика публике на веома различите начине, вишегодишњи систематичан и креативан рад и континуирани развој – кључни разлози који су ову установу учинили тако успешном, не само финансијска подршка државе у којој очигледно не оскудевају. Делимо уверење Карија Ламсе да је библиотека место за креирање и извођење културе и да се колекције и ресурси развијају – заједно са корисницима, те

³³ Kari Lämsä, „Library 10 & Meetingpoint: Physical space for digital production” (рад представљен на Међународној научној конференцији Дигиталне библиотеке и дигитални архиви, Нови Сад, Србија, април 2014).”

„Библиотеку 10” и „Место сусрета” видимо као одличан пример успешне реализације партиципативних пракси у институцијама културе.

Резултати квалитативних емпиријских истраживања спроведених у оквиру серије наменских интервјуа са библиотекари у Србији о библиотеци као месту сусрета показало је да библиотекари углавном сматрају да је то добра идеја, да библиотеке треба да буду места окупљања и социјализације, док као негативне стране виде могућност да се библиотека претвори у обичан кафић, указују на недостатак новца за реализацију сличних идеја и неспремност запослених да прихвате промене.

Закључна разматрања

Библиотеке и њихово пословање се у информационом друштву континуирано и радикално мењају. Савремене библиотеке треба да буду и традиционалне и модерне, односно треба да успоставе и одржавају баланс између старог и новог, не треба да усвајају некритички све што је ново и модерно, нити да по сваку цену напуштају елементе традиционалног наслеђа – уколико не установе да су за њихову библиотеку застарели и превазиђени. Нова улога, нове потребе и навике савремених корисника библиотека у добу друге генерације Веба представљају једну од кључних и за пословање и развој библиотека – веома важних промена. Иако се из наведених примера и литературе може закључити да је корисник одувек био важан за библиотеке, наши налази показују да се он данас налази у њеном фокусу и да је неопходно да библиотеке нађу начин да упознају боље публику и да раде на њеном развоју.³⁴

Кориснички допринос библиотечким активностима уз примену ИКТ је, дакле, изузетно значајан и са становишта институције и са становишта корисника, те из бројних примера (библиотечки сајтови, блогови, налози на популарним друштвеним медијима итд.) видимо да друштвени медији и онлајн платформе за друштвено умрежавање у информационом друштву имају све већу улогу и све ширу примену у повезивању, умрежавању, комуникацији и сарадњи библиотека, публике и осталих циљних јавности, да имају велики потенцијал за подстицање и неговање партиципативних пракси. На основу прегледа и анализе примера

³⁴ Т. Вученовић, „Библиотека као носилац партиципативних пракси у култури у контексту информационог друштва” (докторска дисертација, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2016), 394.

добре праксе, како у домаћим, тако и у страним библиотекама, закључено је да информационо-комуникационе технологије имају велики потенцијал за реализацију различитих видова сарадње библиотеке и публике, пре свега оних програма и активности у којима корисници партиципирају на креативан начин у раду установе.

Такође, уочена су бројна организациона, персонална и финансијска ограничења, као и одређене технолошке препреке за имплементацију ИКТ у библиотекама и реализацију партиципативних пракси у култури, те је закључено да се планирању и реализацији ових процеса мора приступити стратешки, аналитички, уз континуирано праћење и евалуацију постигнутих резултата.

Литература:

1. Aabø, Svanhild i Ragnar Audunsonfile. „Use of library space and the library as place”. *Library & Information Science Research* 34, 2 (2012), https://www.researchgate.net/publication/257244923_Use_of_library_space_and_the_library_as_place (preuzeto 4. 3. 2013).
2. Anglada, Luis. „Are Libraries sustainable in a world of free, networked, digital information?”. *El Profesional de la Información* Vol. 23, 6 (2014): 605.
3. Baym, Nancy. *Personal Connection in the Digital Age*. UK&USA: Polity Press, 2010.
4. Bilandzic, Mark i Marcus Foth. „Libraries as coworking spaces”. *Library Hi Tech* Vol. 31, Iss. 2 (2013): 256.
5. Bilbija, Biljana. *Osnovi bibliotekarstva*. Banja Luka: Glas srpski, 2004. (na ćirilici)
6. Casey, Michael E. i Laura C. Savastinuk. *Library 2.0, A guide to Participatory Library Service*. Medford, New Jersey: Information Today, Inc., 2007.
7. Choy, Fatt Cheong. „From Library stacks to library-in-pocket: will users be around?”. *Library Management* Vol. 32, Iss. 1/2 (2011): 62–63.
8. Consonni, Chiara. „Non-users’s evaluation of digital libraries: A survey at the Università degli studi di Milano”. *International Federation of Library Associations and Institutions* 36, 4 (2010): 329.
9. Farkas, Meredith G. „Social Software”. U *Libraries – Building Collaboration, Communication and Community online*, 222. Medford, New Jersey: Information today, Inc., 2007.
10. Hapel, Rolf. „Biblioteke u eri digitalnih tehnologija”. U *Planeta čitalac*, urednik Ivana Jovanović Arsić, 31. Pančevo, Beograd: Gradska biblioteka Pančevo, 2014.
11. Jančić, Svetlana, Mirjana Babović i Slobodanka Todorović. *Osnove bibliotečko-informacione delatnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; Novi

- Sad: Zavod za izdavanje udžbenika; Titograd: Zavod za školstvo, 1991. (na ćirilici)
12. Kodrić, Lejla. „Kako su Web 2.0 alati unaprijedili pristup objektima baštine?” <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2041/024%2520KODRIC.pdf?sequence=1> (preuzeto 4. 6. 2014).
 13. Lämsä, Kari. „Library 10 & Meetingpoint: Physical space for digital production . Rad predstavljen na Međunarodnoj naučnoj konferenciji Digitalne biblioteke i digitalni arhivi, Novi Sad, Srbija, april 2014.
 14. Lankes, David et al. „Participatory networks: the Library as Conversation”. *Information Research* Vol. 12, No. 4. (2007): 2.
 15. Maness, Jack M. „Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries”. *Webology* 3, 2 (2006), <http://www.webology.org/2006/v3n2/a25.html> (preuzeto 12. 12. 2012).
 16. McKechnie, Lynne, P. K. French, George R. Goodall, J. L. Pecoskie. „Covered beverages now allowed: public libraries and book superstores”. *Canadian Journal of Information and Library* 28, 3 (2004), https://www.researchgate.net/publication/242699161_COVERED_BEVERAGES_NOW_ALLOWED_PUBLIC_LIBRARIES_AND_BOOK_SUPERSTORES (preuzeto 11. 10. 2015).
 17. McShane, Ian. „Public libraries, digital literacy and participatory culture”, *Duscourse: Studies in the Cultural Politics of Education* Vol. 32, No. 3 (2011): 389.
 18. Nguyen, Linh Cuong, Helen Partridge i Sylvia L. Edwards, „Towards an understanding of the participatory library”. *Library Hi Tech* Vol. 30, No. 2 (2012): 338.
 19. Schmidt, Janine. „Promoting library services in a Google world”. *Library management* Vol. 28, No. 6/7 (2007): 340.
 20. Sofronijević, A. „Nova paradigma saradnje”. Doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2015. (na ćirilici)
 21. State Library of Victoria, „Inside a Dog”, <https://insideadog.com.au/> (pristupljeno 22. 12. 2013).
 22. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković”, „Znanje za sve: besplatni onlajn kursevi”, <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/klub-volontera.php> (pristupljeno 5. 5. 2015).
 23. Vraneš, Aleksandra. „Alternativna biblioteka”. U *Zbornik radova sa Međunaodne naučne konferencije: Knjiga i jezik u razvoju savremenog društva*, 54. Beograd: Filološki fakultet, 2010. (na ćirilici)
 24. Vučenović, T. „Biblioteka kao nosilac participativnih praksi u kulturi u kontekstu informacionog društva”. Doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2016. (na ćirilici)
 25. Zheng, Qiaoying i Shaoping Wang. „Programming Library 2.0 that users need”. *The Electronic Library* Vol. 27, No. 2 (2009): 292.

Tamara Vučenović

Radio Television of Serbia, Radio Belgrade

tamara@digitalneikone.rs

LIBRARY USERS IN THE INFORMATION SOCIETY

Abstract: This paper is focused on library users, but it also tends to describe and understand the changes characteristic of the relationship between libraries and users in the information society: participation in the creation, presentation and sharing of institutional content on the internet, creative participation in library activities and projects, creation and realization of programs according to the needs and requirements of the audience, various forms of volunteering and networking, etc. Analysis of these processes, respecting the concepts of participatory culture, enables the creation of assumptions about patterns of behavior of library users that affect their expectations regarding participation and cooperation in the use of various library services.

Key words: library, users, information society, Web 2.0, participatory culture, participation.

Примљено: 3. априла 2018.
Прихваћено: 24. априла 2018.

Миљана Тодоровић
Математички факултет, Београд
miljana@matf.bg.ac.rs

Стручни рад
UDK 027.7:51(497.11):004.738.5
024:37.018.43(497.11)
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.1.2](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.2)

ОБРАЗОВАЊЕ У ОТВОРЕНОМ ПРИСТУПУ: НАЈПОПУЛАРНИЈИ ОБРАЗОВНИ РЕСУРСИ У БИБЛИОТЕЦИ МАТЕМАТИЧКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Сажетак: Отворени приступ је концепт који мења начин на који размењујемо информације и приступамо информацијама и знању. Отворени приступ је бесплатан, слободан приступ научним радовима, пре свега академским чланцима, књигама и дисертацијама. Он убрзава проток и видљивост знања. Једна од могућности које доноси ново доба јесте прилика потпуно бесплатне едукације на интернету захваљујући отвореним едукативним ресурсима. Ресурси су доступни корисницима различитих образовних нивоа. У раду се укратко дефинишу концептуални и временски оквир за развој отвореног образовања. Дат је преглед најпопуларнијих бесплатних онлајн едукативних курсева које организују светски признати професори и стручњаци из различитих области. Колики је њихов значај за образовање сваког појединца, као и за кориснике Библиотеке Математичког факултета у Београду, биће изнето у овом раду.

Кључне речи: отворени приступ, образовање у отвореном приступу, отворени едукативни ресурси, отворена едукација, бесплатни онлајн едукативни курсеви, онлајн учење, Библиотека Математичког факултета у Београду.

Увод

Дигитално доба доноси нов начин комуникационих канала у науци и образовању, што доприноси лакшем долажењу до информација. Отворено образовање омогућава свим особама да уче било где, у било које доба помоћу било којег уређаја, те уз било чију подршку. Када је реч о отвореном приступу у образовању и учењу, термини који се помињу су:

отворено образовање (OE), отворени курсеви (OCW), отворени образовни ресурси (OER). Унеско је 2002. године први пут употребио термин отворени образовни ресурси, који се односи на низ образовних и истраживачких ресурса који описују било коју врсту образовних и истраживачких ресурса, укључујући наставне планове и програме, наставне материјале, референце за учење, уџбенике, приручнике, скрипте, аудио и видеозаписе, симулације, експерименте, мултимедијске апликације и садржаје, те сваки други материјал који је направљен и користи се за подучавање, учење и истраживање, који је отворено доступан за употребу, без плаћања икакве накнаде или других ограничења¹ Идеја о широј доступности образовању окупља велики број људи и организација чији је основни циљ популаризација и промоција отвореног учења. Та иницијатива довела је до покрета о отвореном образовању који се темељи на идејама декларације о људским правима и ставу да сви не само да имају једнака права на образовање, већ је остваривост тих права данас олакшана. Отворено дељење информација и знања подстиче њихов већи проток и искоришћеност, што доводи до стварања друштва знања и информацијског друштва.

Значајна промена у научном публикавању и комуникацији догодила се прихватањем иницијативе о отвореном приступу, односно бесплатним приступом научним информацијама на Вебу, што је и поткрепљено документима – *Budapest Open Access Initiative (BOAI)*², 2001. и *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*, 2003. године³. Отворени образовни ресурси⁴ су превасходно намењени наставницима, студентима и образовним институцијама, али и свима онима који желе да се образују кроз самообразовање. Главни циљ концепта OER је слободно дељење знања за добробит друштва у целини.⁵

¹ Neil Butcher, *A Basic Guide to Open Educational Resources (OER)*. (Paris: Commonwealth of Learning & UNESCO, 2011), 134.

² BOAI, "Budapest open access initiative", BOAI, <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/> (preuzeto 10. 4. 2018).

³ Max-Planck-Gesellschaft, "Berlin declaration on open access to knowledge in the sciences and humanities", Max-Planck-Gesellschaft, <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration> (preuzeto 10. 4. 2018).

⁴ Open Educational Resources.

⁵ Dimitar Poposki, "Open Educational Resources and Open Access in Higher Education in Macedonia", e-prints in library & information science, 38, (2010), <http://eprints.rclis.org/16131/1/Open%20Educational%20Resources%20and%20OpenAccess%20in%20Higher%20Education%20in%20Macedonia.PDF> (preuzeto 10. 1. 2017).

Историја, дефиниција и примена отворених образовних ресурса

У седишту Унеска у Паризу 2012. године расправљало се о важности концепта отвореног приступа образовним ресурсима, када је и потписана Париска декларација о отвореном приступу образовним ресурсима. Она доноси низ препорука државама и владама, везаним за стратешко промишљање и планирање, подстицање, стварање предуслова и контекста, промоцију, подршку и дисеминацију ОЕР⁶. Сматра се да ће отворено образовање и ОЕР смањити јаз између различитих друштвених слојева и земаља и тако допринети квалитетнијем образовању. Употреба ОЕР стално расте, коришћење европских отворених едукативних ресурса бележи раст својих корисника⁷, док је у Америци тај број највећи.⁸ У Србији је ОЕР укључен у стратегију високог образовања до 2020. године, која се заснива на отвореном образовању.⁹

„Не постоји само једна дефиниција отворених образовних ресурса, али формулација коју је дало удружење „ОЕР Commons“ вероватно је најсвеобухватнија и најчешће се наводи: ОЕР представљају материјале за учење и подучавање који су бесплатно доступни за online коришћење свима, било да се ради о предавачу, студенту или некоме ко жели самостално да учи. Примери ОЕР-а укључују: комплетне курсеве, посебне модуле курсева, силабусе, предавања, домаће задатке, квизове, активности у лабораторијама и учионицама, педагошке материјале, игре, симулације, и многе друге ресурсе који су садржани у дигиталним колекцијама широм света. То је

⁶ Zoran Bekić, „Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji”, *Srce novosti* 45(2012), <http://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/o-srcu/Srce-novosti/sn45.pdf> (преузето 15. 2. 2017).

⁷ Falconer, Isobel, Lou McGill, Allison Littlejohn, Eleni Boursinou, *Overview and Analysis of Practices with Open Educational Resources in Adult Education in Europe* (Seville: Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies, 2013), <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC85471.pdf> (преузето 2. 2. 2017).

⁸ Allen, Elaine and Jeff Seaman, *Opening the textbook: educational resources in U.S. higher education, 2015-16*(Massachusetts: Babson Survey Research Group, 2016), <http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/openingthetextbook2016.pdf> (преузето 12. 12. 2016).

⁹ Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Закон о високом образовању. (Београд: Службени гласник СРС, бр. 76/89), <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Закон-о-високом-образовању1.pdf> (преузето 10. 1. 2017).

заправо сваки едукативни ресурс који је слободно доступан за коришћење студентима и наставницима без икаквог ограничења.¹⁰

Да би се присуствовало курсевима, потребно је имати техничку подршку у виду рачунара и интернета, али првенствено вољу и жељу за учењем. Поред снимка предавања, курсеви садрже и друге елементе: интеракцију између студената, професора, тестове, испите, евалуацију знања, алате у зависности од академске дисциплине (есеји, рад у лабораторији итд.). Корисници могу добити и сертификате/потврде о стеченом знању после одслушаног курса. Постоје сертификати који су бесплатни (Statement of Accomplishment) као и они који се плаћају (Verified certificate). Разлика је у томе што плаћене сертификате издаје Универзитет чији је курс и институција гарантује за идентитет и знање полазника курса.

Високошколске установе и њихове библиотеке морају се окретати отвореном приступу и едукативним ресурсима како би пружили што квалитетније услуге својим студентима и корисницима.^{11, 12} У Србији у високошколским библиотекама све се више говори о отвореном приступу и његовој примени. Препоручује се да наставници и истраживачи своје радове објављују у часописима са отвореним приступом кад год је то могуће. Све се више ради на развоју институционалних и тематских репозиторијума. Неке научне институције у Србији на својим званичним страницама су објавиле и дигиталне верзије својих монографских издања. Секција библиотекара и књижничара Заједнице института Србије реализовала је пројекат укључивања издања научноистраживачких института у режим отвореног приступа на Гугл књигама. (Google books). Промовисање идеје о отвореном приступу знању и информацијама обележава се и међународном недељом отвореног приступа, када се низом предавања и активности говори о његовој важности. Ситуација се мења набоље, али недовољно интензивно.

¹⁰ Neil Butcher, *A Basic Guide to Open Educational Resources (OER)*. (Paris: Commonwealth of Learning & UNESCO, 2011), 88.

¹¹ Kristi Jensen and Quill West, "Open educational resources and the higher education environment: a leadership opportunity for libraries", *College & Research Libraries News* no. 4 (2015), <http://crln.acrl.org/content/76/4/215.full> (preuzeto 14. 2. 2017).

¹² Carmen Mitchell and Melanie Chu, "Open Education Resources: The New Paradigm in Academic Libraries", *Journal of library innovation* issue 1(2014), <http://www.libraryinnovation.org/article/view/333/544> (preuzeto 10. 2. 2017).

Примена отворених образовних ресурса у Библиотеци Математичког факултета у Београду

У Библиотеци Математичког факултета у Београду све су популарнији бесплатни онлајн едукативни курсеви које организују светски признати професори и стручњаци из различитих области. Њихова популарност је велика захваљујући библиотекару који кориснике свакодневно о томе информише. „Библиотеке треба да обезбеђују приступ информацијама, идејама и делима маште. Оне представљају капије ка знању, мишљењу и култури. Библиотеке обезбеђују суштинску подршку доживотном учењу, самосталном доношењу одлука и културном развоју, како појединаца тако и група.”¹³ Самим тим, основни задатак библиотекара и других информационих стручњака је да „свима обезбеде приступ информацијама у циљу личног развоја, образовања, културног уздицања, слободних активности, економске делатности и обавештеног учествовања у унапређењу демократије. У интересу је библиотекара и других информационих стручњака да осигурају корисницима библиотеке најбољи могући приступ информацијама и идејама у било којем формату или на било ком медијуму. Ово подразумева подршку принципима отвореног приступа информацијама, отвореног кода и отворених лиценци”.¹⁴ Библиотека Математичког факултета нажалост нема такву инфраструктуру која би корисницима омогућила да на њеним рачунарима прате курсеве, већ они користе своје уређаје, али се често одлучују и за опцију да се у библиотеци информишу о курсевима који их интересују, па их код куће, када им то највише одговара, прате.

Најпопуларније и највише коришћене платформе за бесплатне курсеве у Библиотеци Математичког факултета су: Coursera, Edx, Udacity и The Open University on iTunes.

Coursera¹⁵ нуди приступ различитим бесплатним онлајн курсевима са једног места. Нуди могућност приступа материјалима за учење са универзитета Питсбург, Дјук, Харвард итд. У зависности од интересовања, платформа нуди разнолик садржај из различитих области као што су: бизнис, математика, рачунарство, физика, лични развој, учење језика итд.

¹³ “IFLA statement on libraries and intellectual freedom”, the IFLA, <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectualfreedom-> (preuzeto 22. 3. 2017).

¹⁴ “Professional code of ethics for librarians”, the IFLA, <http://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians> (preuzeto 22. 3. 2017).

¹⁵ www.coursera.org

На овај начин студентима се омогућава да се усавршавају из оних области које се изучавају на факултету, али им се пружа и прилика да стекну различита знања и из оних области које нису укључене у студијске програме. Као највећа платформа, Coursera нуди курсеве на преко 30 језика, укључујући и српски језик на појединим курсевима.

EdX¹⁶ обухвата око 90 универзитета, укључујући и осниваче и власнике edX-а, Универзитет Харвард и Технолошки институт у Масачусетсу (МИТ). Знања можемо проширити из многих области на овом порталу, уколико смо заинтересовани за медицину, архитектуру, биологију, математику, дизајн, економију, музику итд. Јединственост ове платформе огледа се у томе што омогућава студентима да се захваљујући њиховим демо курсевима прилагоде и упознају на који начин се похађају курсеви на тој платформи.

Udacity¹⁷ курсеви на истоименом порталу односе се највише на компјутерске науке, математику и технику и разврстани су према категоријама на почетне, курсеве средње тежине и напредне курсеве. С обзиром на области које покривају једни су од популарнијих које корисници библиотеке користе. Такође, Универзитет Стенфорд омогућава приступ неким од својих онлајн курсева из области техничких наука и инжењерства (<http://online.stanford.edu/courses/>).

Платформа за учење The Open University on iTunes¹⁸ нуди низ бесплатних едукативних садржаја које корисници могу преузети са Apple iTunes продавнице на свој рачунар или мобилни уређај. Бесплатни курсеви са различитих универзитета и школа из многих категорија попут медицине, математике, философије могу се похађати на тој платформи.

С обзиром на то да се на Математичком факултету у Београду изучава рачунарство, од велике помоћи студентима је низ интерактивних курсева из програмирања које им омогућава Codcademy¹⁹. На једноставан и практичан начин уче да кодирају и похађају потпуно бесплатно курсеве из разних програмских језика као што су: Java, C++, Ruby on rails итд.

У данашње време приступ бројном едукативном материјалу нуди и Youtube. Youtube EDU канал је место где постоји преко 10.000.000 видео садржаја из језика, друштвених наука, математике, историје, уметности итд. Међу најпопуларнијим каналима код студената је *TheNewBoston*

¹⁶ www.edx.org

¹⁷ www.udacity.com

¹⁸ <http://www.open.edu/itunes/>

¹⁹ <https://www.codecademy.com/>

youtube канал јер нуди видео туторијале из програмирања, веб дизајна, графичког дизајна и других области које се изучавају на факултету. Структура наших корисника који прати курсеве су пре свега, студенти на основним студијама, али у последње време све је више и докторанада којима су овакви садржаји интересантни, због чињенице да врло једноставно могу да сазнају све о темама које их занимају и то од светских стручњака. Такође, како би олакшала приступ корисном едукативном садржају, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” је за своје кориснике саставила водич „Масовни отворени онлајн курсеви”²⁰, где на једном месту, сви заинтересовани могу да пронађу многобројене едукативне садржаје.

Електронско учење и убрзани развој технологије омогућавају свакодневну размену знања и информација. Самим тим, улога библиотекара је да помаже и пружа подршку својим корисницима у претраживању информација. Ослушкујући њихове потребе библиотекар организује презентације намењене корисницима о важним порталима и алатима који им могу бити од користи у свакодневном раду и учењу. Овај пример јасно илуструје улогу библиотекара у подизању свести о образовању у отвореном приступу и снажној иницијативи за дисеминацијом информација и знања. Студенти предлажу теме које су у вези са њиховим интересовањима, а у складу са тим библиотекар прави планове о предавањима намењеним студентима. Такође, библиотекарка Математичког факултета је, у договору са студентима на порталу Delicious (<https://del.icio.us/miljana>) направила списак важних веб-страница намењених студентима и наставницима, како би на једном месту могли да пронађу корисне информације и садржаје у вези са областима које се изучавају на факултету. Свакодневном комуникацијом библиотекара Математичког факултета и њених студената дошло се до закључка да им едукативни ресурси у отвореном приступу помажу у учењу, посебно бесплатни онлајн курсеви који омогућавају да прошире знања која стичу на свом матичном факултету. Оно што им не одговара је флексибилност таквих курсева јер сами могу да одреде ниво курса до ког желе да иду, а због тога изгубе мотивацију и не заврше курс до краја јер нема никаквог спољашњег притиска. Такође, смета им што сертификате које добију после успешно одслушаног курса њихов матични факултет не вреднује и не добијају никакве кредите. Оно што јесте добро је да се

²⁰ Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, „Масовни отворени онлајн курсеви”, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, http://unilib.libguides.com/mooc#.WLK5r2_yvIU (преузето 3. 1. 2017).

ти сертификати на одређеним платформама могу повезати са LinkedIn²¹ профилима студената. Свакодневним информисањем и употребом OER-а библиотекарњ раде на унапређењу квалитета и ефикасности учења.

Закључак

Свако од нас има потребу да се повезује са другим људима, да дели и преноси знање. С обзиром на то да се обим знања у дигиталној ери повећава, повећава се и интересовање за размену тог стеченог знања. Стицање и размену тог знања подржава OER. Данас све више студената, образовних институција, компанија виде користи од коришћења отворених образовних ресурса. Предност ових ресурса лежи у томе што је избор образовних садржаја у отвореном приступу велики и квалитетан. Поред тога, велики број различитих платформи на интернету омогућава коришћење OER-а, тако да је на корисницима да изабери и упуте се на једно занимљиво путовање. Веће коришћење образовног садржаја у отвореном приступу ће се временом повећавати када се увиди његова употребљивост. Захтеви корисника ће се у будућности повећавати, јер такви садржаји доносе уштеду, пре свега у новцу, што јесте битно за финансијски статус сваког студента. Самим тим, професори на факултетима ће почети да студенте упућују на такве садржаје. Такође, осим указивања студентима да су такви садржаји добри и професори ће се све више ангажовати да креирају такве садржаје. Технолошки прогрес ће значајно утицати на квалитет образовања, а на нама је да искористимо све бенефите које нам доноси модерно доба.

²¹ <https://www.linkedin.com/>.

Литература:

1. Allen, Elaine and Jeff Seaman. Opening the textbook: educational resources in U.S. higher education, 2015-16. Massachusetts: Babson Survey Research Group, 2016. <http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/openingthetextbook2016.pdf> (preuzeto 12. 12. 2016).
2. Bekić, Zoran. „Otvoreni pristup i otvoreni obrazovni sadržaji”. *Srce novosti* 45(2012). <http://www.srce.unizg.hr/files/srce/docs/o-srcu/Srce-novosti/sn45.pdf> (preuzeto 15. 2. 2017).
3. BOAI. “Budapest open access initiative”, BOAI <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/> (preuzeto 10. 4. 2018).
4. Butcher, Neil. *A Basic Guide to Open Educational Resources (OER)*. Paris: Commonwealth of Learning & UNESCO, 2011.
5. Deacon, Andrew and Catherine Wynsculley. “Educators and the Cape Town Open Learning Declaration: Rhetorically reducing distance”. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology (IJEDICT)* Vol. 5, Issue 5(2009). <https://www.learntechlib.org/p/42200>(preuzeto 4. 1. 2017).
6. IFLA. *IFLA statement on libraries and intellectual freedom*, (<http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectualfreedom-> (preuzeto 22. 3. 2017).
7. IFLA. *Professional code of ethics for librarians*, <http://www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians> (preuzeto 22. 3. 2017).
8. Jensen, Kristi and Quill West. “Open educational resources and the higher education environment: a leadership opportunity for libraries”. *College & Research Libraries News* no. 4 (2015). <http://crln.acrl.org/content/76/4/215.full> (preuzeto 14. 2. 2017).
9. Johnstone, Sally M. “Open Educational Resources Serve the World”. *Educause Quarterly* 3(2005):15–18.
10. Krelja Kurelović Elena, Sabina Rako, Jasminka Tomljanović. „Prihvatanje otvorenog pristupa u znanosti i obrazovanju”. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* Vol. 1, No.1 (2013):1–16.
11. Max-Planck-Gesellschaft. “Berlin declaration on open access to knowledge in the sciences and humanities”. *Max-Planck-Gesellschaft*, <https://openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration>” (preuzeto 10. 4. 2018).
12. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Zakon o visokom obrazovanju. Beograd: Službeni glasnik SRS, br. 76/89. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Zakon-o-visokom-obrazovanju1.pdf> (preuzeto 10. 1. 2017).

13. Mitchell, Carmen and Melanie Chu. "Open Education Resources: The New Paradigm in Academic Libraries". *Journal of library innovation issue 1* (2014), <http://www.libraryinnovation.org/article/view/333/544> (preuzeto 10. 2. 2017).
14. OER Africa. "Open Educational Resources and Higher Education". *South African Institute for Distance Education* <http://www.oerafrica.org/FTPFolder/understanding/OER%20in%20HE%20concept%20paper.pdf> (preuzeto 15. 1. 2017).
15. Poposki, Dimitar. "Open Educational Resources and Open Access in Higher Education in Macedonia". *E-prints in library & information science*, <http://eprints.rc-lis.org/16131/1/Open%20Educational%20Resources%20and%20OpenAccess%20in%20Higher%20Education%20in%20Macedonia.PDF> (preuzeto 10. 1. 2017).
16. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. „Masovni otvoreni onlajn kursevi“. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. http://unilib.libguides.com/mooc#.WLK5r2_yvIU (preuzeto 3. 1. 2017).
17. Falconer, Isobel, Lou McGill, Allison Littlejohn, Eleni Boursinou. *Overview and Analysis of Practices with Open Educational Resources in Adult Education in Europe*. Seville: Joint Research Centre, Institute for Prospective Technological Studies, 2013. <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC85471.pdf> (preuzeto 2. 2. 2017).
18. Hilton III, John Levi, T. Jared Robinson, David Wiley, and J. Dale Ackerman. "Cost-Savings Achieved in Two Semesters Through the Adoption of Open Educational Resources". *The international review of research in open and distributed learning*, no. 2 (2014). <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1700/2833> (preuzeto 8. 1. 2017).
19. Hylén, Jan. *Giving Knowledge for Free: The Emergence of Open Educational Resources*. Paris: OECD Publishing, 2007.

Миљана Тодоровић

Faculty of mathematics, Belgrade

miljana@matf.bg.ac.rs

OPEN ACCESS EDUCATION: THE MOST POPULAR EDUCATIONAL RESOURCES IN THE LIBRARY OF THE FACULTY OF MATHEMATICS IN BELGRADE

Abstract: Open access is a concept which changes the way we exchange and access information and knowledge. Open access increases the flow and visibility of knowledge and provides open educational content to everyone willing to learn. One of the possibilities that the New Age gives us is the opportunity of free education over the internet, thanks to open access educational resources. Available resources are intended for users of different educational levels. The conceptual and time frame for the development of open education is defined in this study. An overview of the most popular free online educational courses which are held by internationally acclaimed professors and experts from different fields are provided. In order to attend the courses, all you need is a computer, internet and some free time. How important and significant open access is for the education of each individual, as well as the users of the library at the Faculty of mathematics in Belgrade will be disclosed in this study.

Key words: open access, open access education, open access educational resources, open education, free online educational courses, online study, Library of the Faculty of mathematics in Belgrade.

Примљено: 13. априла 2018.

Прихваћено: 8. маја 2018.

Хроника

Драган Милошевић
Народна библиотека Србије
dragan.milosevic@nb.rs

Стручни рад
UDK 025.343.2:93/94
025.45.02:93/94
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.1.3](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.3)

ПРЕДМЕТНА КЛАСИФИКАЦИЈА „ИСТОРИЈЕ” КРОЗ ПРИМЕРЕ ИЗ ПРАКСЕ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ

Сажетак: Овим радом покушаћемо да покажемо сву сложеност класификације на пољу историје. Одговарајућим примерима свакако је најбоље представити сложеност и разноликост могућности, али пре свега и потребу за решењима која могу да задовоље предметно одређивање, односно класификацију одређеног рада, књиге, научног дела. Сви примери у раду преузети су из праксе Народне библиотеке Србије. Историја као носилац или као саставни део предметне одреднице и УДК може на добар и сложен начин да опише и представи публикацију. У овом раду покушали смо да покажемо и могућност када није нужно у предметном делу експлицитно показати да је нешто „историја”, а да тим изостављањем ни на који начин класификатор неће „оштетити” једну публикацију. Коначно, показали смо примерима и како се предметно могу успостављати односи два броја из УДК таблица и тиме јасно и недвосмислено приказати садржину једне публикације.

Кључне речи: предметна класификација, стручна класификација, одредница, УДК, историја, стварни каталог, усвојени термин, неусвојени термин.

Ако се пође од познате латинске изреке која каже да је „историја учитељица живота”¹ (*Historia magistra vitae est!*), много тога се може окарактерисати као „историја”. Системом УДК (Универзална децимална класификација) могуће је класификовати одређену публикацију на више начина и тиме „историја“ може добити главну или пратећу карактеристику.

¹ *Латински цитативи – florilegium, adagiorum, sententiorum, proverbiorum, gnomarum.* (Нови Сад: Матица српска, 1984), 151.

Предметна и стручна класификација према УДК систему

Предметна класификација је настала из потребе за обједињењем информација о садржају грађе лисног каталога употребом контролисаног речника који је заснован на природном језику. Очигледно је да са становишта библиотечких корисника предметна класификација ствара разумљивије и једноставније алате за претраживање од стручне класификације, која захтева познавање децималних класификационих система намењених библиотечким стручњацима.

Предметни каталог библиотеке је „један од стварних каталога који путем предметних одредница и предметних рубрика, лексикографски сређених и успостављених логичних веза међу њима, представља предмет, тему или садржај публикација које улазе у фонд библиотеке.”² У изради предметног каталога важе начела **доследности** примене јединствених изабраних термина – предметних одредница и пододредница, успостављање система **еквивалентних, хијерархијских и асоцијативних** веза међу њима.

Термин који класификатор одабира за предметну одредницу мора бити што прецизнији и једнозначнији, колико то природа језика дозвољава. С друге стране, одредница сваког типа мора бити термин прихваћен од стране научне заједнице, или у савременој говорно-језичкој пракси. Предметна класификација је неминовно условљена и језичким осећајем, знањем и свакако субјективним опредељењима класификатора, али сви ови недостаци произлазе из захтева да се природни језик „уклопи” у класификационе схеме а да се притом садржај неког извора у тим схемама што верније опише. Усвојени термин се доследно примењује у класификацији свих врста извора са истом темом.

Док се предметном класификацијом утврђује садржај извора и исказује контролисаним речником кроз једну или више предметних рубрика, стручна класификација има за циљ да додели одговарајуће класификационе ознаке за тај садржај у оквиру неке од стручних области. Уређење стручног каталога је хијерархијско, за разлику од предметног где се одреднице нижу алфабетским редом.

Предност УДК је коришћење помоћних знакова, могућност изражавања специфичних аспеката и односа предмета класификације. Циљ

² Љиљана Брковић, *Предметна класификација – Предметни каталог* (Београд: Народна библиотека Србије, 1997), 9.

УДК је да се у хијерархијској структури прикажу све науке и вештине, а полазна подела је на десет³ основних група које се даље деле на подобласти. На тај начин је успостављена класификација целокупног људског знања и активности, потпуно независна од језика (користе се децимални бројеви и додатни симболи, а словни карактери само изузетно). Класификациони систем је отворен за даљи развој који треба да прати новине у социјалном, научном, технолошком и уметничком животу човечанства.

Група Историја у УДК таблицама

Друштвене науке (социологија, психологија, политичке науке, историја итд.) у епистемолошком смислу (из грчког *επιστήμη* – *еписџеме*, знање) нејединствене су, како унутар себе, тако и у међусобном односу. У класификацији, и стручној и предметној, то се често рефлектује као релативна неодређеност или недовољна прецизност, нарочито у поређењу са класификацијом у природним наукама.

Савремени трендови у свим, па тако и у друштвеним наукама паралелно се крећу у правцу специјализације и интердисциплинарности. Данас је прилично тешко утврдити јасне границе између појединих дисциплина. Настају хибридне области проучавања које се не могу сврстати у један одељак класификационе схеме. Самим тим за библиотечке класификаторе изазов је да креирају адекватне и поуздане метаинформације о садржају научног и другог стваралаштва.

У другој половини последње декаде 20. века у гласилу УДК Конзорцијума *Extensions and Corrections to the UDC* објављиване су сукцесивно измене које се односе на групу Историја у оквиру класе 9 УДК таблица. Народна библиотека Србије током 2002. године почела је са применом нових УДК таблица за стручну класификацију библиотечке грађе из области историје⁴.

Основни број који заправо означава групу у којој је по подели историја јесте број **9 (девет)**. У групи 9 налазе се: ГЕОГРАФИЈА, БИОГРАФИЈА и ИСТОРИЈА.

Примери који следе вероватно најбоље показују суштину онога што се у овом раду жели представити.

³ Девет група је тренутно у употреби – група 4 је без садржаја.

⁴ Љуба Јањетовић, *Измена УДК таблица у групи историја* (Београд: Народна библиотека Србије, 2004) http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=598 (преузето 25. 03. 2018).

ОПШТА ИСТОРИЈА

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.11)»04/14»

БЛАГОЈЕВИЋ, Милош, 1930–

Српски сабори и сабори отачаства Немањића и Лазаревића / Милош Благојевић. – Стр. 1–40

Напомене и библиографске референце уз текст. – Апстракт ; Summary.

а) Државна управа – Србија – Средњи век

б) Србија – Историја – Средњи век

COBISS.SR-ID 516757911

Из наведеног примера који се налази у бази COBISS.SR⁵ коју користи Народна библиотека Србије видимо да је за публикацију *Српски сабори и сабори отачаства Немањића и Лазаревића* коришћен основни УДК 94, који означава историју, док у загради имамо дат географски помоћни број 497.11 (који означава Србију) и означено време, у овом примеру „средњи век” «04/14». Тако да они који познају систем УДК или пред собом имају таблице веома лако могу да се снађу и схвате да публикација коју имају у рукама заправо говори о историји Србије у средњем веку.

Систем каталогизације је тако уређен да се ни онима који не познају УДК не оставља за размишљање пуно простора јер сваку каталожку јединицу и ЦИП запис прати и предметна одредница (једна или више), а у наведеном примеру то су:

1. а) Државна управа

у) Србија

з) Средњи век

5 Сви примери коришћени у овом раду су из базе COBISS.SR.

- а) Србија**
- х) Историја**
- z) Средњи век**

Кратко речено, дилеме нема и све је јасно и за онога ко само тражи податке и референце, али и за онога ко ће евентуално читати дату публикацију.

***Кратко појашњење** – у систему COBISS у којем раде класификатори у Народној библиотеци Србије (и другим библиотекама на територији Републике Србије, али и у земљама у окружењу) поља означена бројем 6XX су поља предметне и УДК класификације. Поља има више и означена су бројевима – 600, 601, 602, 605, 606, 607 и 610. Најчешће су у употреби следећа поља:

- 600** – Лично име као предметна одредница
- 601** – Назив корпорације као предметна одредница
- 602** – Породично име као предметна одредница
- 606** – Тематска предметна одредница
- 607** – Географска предметна одредница

док је поље

- 675** – Универзална децимална класификација (УДК).

У оквиру ових поља постоје и потпоља у која се уносе они битни подаци који заправо као целина граде суштину поља у којем се налазе. Најчешће су у употреби:

- a** – Почетни елемент
- b** – Преостали део имена (у пољу 600)
- c** – Додаци имену
- f** – Датуми (није временска пододредница!)
- x** – Тематска пододредница
- y** – Географска пододредница
- z** – Временска пододредница
- w** – Формална пододредница

а потпоље б су подаци за повезивање, који се користе када имамо потребу за уношењем упутних појмова, неусвојених одредница.

У примерима који следе неће бити овако детаљних објашњења поља и потпоља, али избор је тако сачињен да укаже на разноврсност и, надамо се, отклони све дилеме о начину рада и употреби свих, или бар већине,

могућности коришћења УДК система. Примери из базе дати су у целини како би било јасно шта се желело рећи, односно на шта се желело посебно указати (а и ради проверљивости датих примера).

ИСТОРИОГРАФИЈА

**CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

**930.1:316.75(497.11)»1815»
94(497.11)»1815»**

ТИМОТИЈЕВИЋ, Мирослав

Таковски устанак – српске Цвети : о јавном заједничком сећању и заборављању у симболичној политици званичне репрезентативне културе / Мирослав Тимотијевић. – Београд : Историјски музеј Србије : Филозофски факултет, 2012 Београд : Типографик плус). – 596 стр. : илустр. ; 28 cm

Тираж 600. – Напомене иу библиографске референце уз текст. – The Takovo Uprising – Serbian Palm Sunday. – Библиографија: стр. 539–575. – Регистар.

ISBN 978-86-82925-51-4

**а) Други српски устанак 1815
COBISS.SR-ID 190839564**

Пример публикације *Таковски устанак – српске Цвети... добар је пример у којем се као УДК користи 930, у овом конкретном случају 930.1, који према УДК таблицама има тумачење: Историја као наука; Теорија и филозофија историје; Структура и форма историје. Овај пример је сложенијег карактера, али како ћемо се у овом раду вратити на сличан пример, оставимо у овом тренутку само ово објашњење.*

Свакако је неопходно нагласити да је поље деловања класификатора, иако омеђено, у суштини јако широко и у предметном делу и оставља пуно простора за усавршавање и стручну обраду, што, наравно, за резултат увек има боље и боље класификовање, а тиме се база података употпуњује и добија на квалитету.

Примери „прожимања” историје – кратки преглед

Пређимо сада на примере у којима ћемо покушати да објаснимо „прожимање” историје са другим областима стварности, рада, науке итд.

Пример 1.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355:929 Карађорђе
94(497.11)»1768/1817»

ГОФМАН, Владимир Е.

Велики Вожд Кара-Ђорђе / Владимир Е. Гофман. – Београд : Књига-комерц, 2001 (Београд : МД штампа). – 179 стр. : илустр. ; 20 см. – (Библиотека Посебна издања / [Књига-комерц])

Штампано према изд. из 1930. – Тираж 1.000. – Родослов династије Карађорђевића / Душан Цветковић. – Библиографија: стр. 167–169.

ISBN 86-83583-06-6 (брош.)

а) Карађорђе (1768–1817) б) Србија – Историја – 1768–1817
COBISS.SR-ID 183661831

Публикација која нам већ својим насловом сасвим јасно говори да је у питању дело посвећено директно Карађорђу Петровићу, *Велики Вожд Карађорђе*, може се из угла каталогизатора сагледати и као биографско дело, што је и најјача карактеристика садржаја, али и као дело које нам говори о историји Србије у периоду у коме је живео и деловао Карађорђе. Баш зато је урађено тако да се публикација предметно води на личност:

а) Карађорђе (1768–1817) ►355:929 Карађорђе

али и географски:

б) Србија – Историја – 1768–1817 ►94(497.11)»1768/1817».

Оваквом предметном одредницом и УДК системом класификатор је лепо и прецизно представио да у рукама држи публикацију која је биографија (означена карактеристичним УДК бројем 929), а како је Карађорђе био врховни командант устаницима, онда се то прикаузује УДК класификацијом бројем 355. Публикација нам доста говори и о историјским дешавањима у временском периоду који је наведен, те тако имамо 94 за историју, затим географски помоћни број за Србију (497.11) и године које увек иду под наводницима.

Пример 2.

**CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

930.85(495.02)

316.72(495.02)

39(495.02)

ЧЕКАЛОВА, Александра А.

Život i običaji u vizantijskom društvu / Aleksandra A. Čekalova, Margarita A. Poljakovska ; prevod sa ruskog Vera Janićijević. – Beograd : Pešić i sinovi, 2003 (Beograd : Atelje Sava). – 217 str. ; 21 cm

Prevod dela: Култура Византии. – Тираж 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 86-7540-031-4 (broš.)

1. Пољаковска, Маргарита А. [аутор] 2. Јанићијевић, Вера [преводац]

а) Свакодневни живот – Византија б) Византија – Културна историја

COBISS.SR-ID 110576396

У овом примеру публикација *Живот и обичаји у византијском друштву* процењена је од стране класификатора као дело које у првом реду покрива друштвени/социолошки аспект, а онда и велико поље културне историје, и стога је предметно обрађено као:

а) Свакодневни живот – Византија ►316.72(495.02)

б) Византија – Културна историја ►930.85(495.02)

У овом примеру нам се јавља географски помоћни број за државу која више не постоји, али како је Византијско царство било дугог трајања и обежило историју цивилизације, у УДК таблицама постоји карактеристичан број. Овде имамо дат и УДК: 39(495.02) – Број 39 у УДК таблицама означава: ЕТНОЛОГИЈА, ЕТНОГРАФИЈА, ОБИЧАЈИ, НАВИКЕ, ТРАДИЦИЈЕ, НАЧИН ЖИВОТА, ФОЛКЛОР, а тиме је класификатор желео корисницима да предочи још једну важну карактеристику ове публикације, свакако везану за садржај.

Пример 3.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

325.3(=112.2)(497.113)»16/18»
314.113(=112.2)(497.113)»16/18»
94(497.113)»16/18»

БЕШЛИН, Бранко

Насељавање Немаца у Војводини / Бранко Бешлин ; [карта Александар Станојловић]. – Нови Сад : Платонеум, 2006 (Нови Сад : Scan studio). – 31 стр. : илустр. ; 24 см

Кор. насл. – Тираж 500.

ISBN 86-85869-08-0 (брош.)
ISBN 978-86-85869-08-2

а) Немци – Насељавање – Војводина – 17–19в
б) Колонизација – Војводина – 17–19в
с) Војводина – Историја – 17–19в
COBISS.SR-ID 213252359

У примеру *Насељавање Немаца у Војводини* видимо како је публикација која говори о проблему колонизације добила у каталогизацији више одредница које публикацију у потпуности описују:

а) Немци – Насељавање – Војводина – 17в–19в ►314.113(=112.2)(497.113)»16/18»
б) Колонизација – Војводина – 17в–19в ►325.3(=112.2)(497.113)»16/18»
с) Војводина – Историја – 17в–19в ►94(497.113)»16/18»

Није вишак нагласити да се у овом примеру јавља помоћни број за народе (и расе) јер публикација говори о територији Војводине (изражено бројем (497.113)), али разматра насељавање Немаца и стога је било неопходно то изразити у предметној и УДК класификацији – =112.2.

Пример 4.

**CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

314.15-024.64(497.13)»1946»(093)
325.54(=163.41)(497.13)(093)
94(497.1)»1941/1945»:929
355.1-058.65(497.13)»1990/1997»(093)

ШИКАЊА, Бранко Д.

Колонисти Баније, Кордуна и Западне Славоније, насељени у Тење 1946. године и борци Тења / Бранко Д. Шикања. – Београд : Б. Д. Шикања, 2005 (Земун : Флеш). – 136 стр. : илустр. ; 21 см. – (Библиотека Трагови / [Б. Д. Шикања])

Ауторова слика. – Тираж 400. – Библиографија: стр. 129.

ISBN 86-906463-0-2

- а) Колонизација – Тења – 1946 – Историјска грађа**
 - б) Срби – Насељавање – Тења – Историјска грађа**
 - с) Народноослободилачка борба 1941–1945 – Учесници – Историјска грађа**
 - д) Жртве рата – Тења – 1990–1997 – Историјска грађа**
 - е) Тења**
- COBISS.SR-ID 118951436**

Можда би се могло поставити питање – зашто опет сличан пример?! Одговор даје пажљиво читање каталогског записа. Овде се на примеру јасно види како систематски може бити обрађена једна вишеслојна публикација разноликог садржаја. Свакако нимало лака за класификацију, поготово у свом предметном делу. Рашчланимо публикацију *Колонисти Баније, Кордуна и Западне Славоније, насељени у Тење 1946. године и борци Тења* како би нам се показала у јасном светлу:

- a) Колонизација – Тења – 1946 – Историјска грађа ▶314.15–024.64(497.13)»1946»(093)
- b) Срби – Насељавање – Тења – Историјска грађа ▶325.54(=163.41)(497.13)(093)
- c) Народноослободилачка борба 1941–1945 – Учесници – Историјска грађа ▶94(497.1)»1941/1945»:929
- d) Жртве рата – Тења – 1990–1997 – Историјска грађа ▶355.1-058.65(497.13)»1990/1997»(093)

Осим већ анализираног у ранијим примерима, овде се појављује и помоћни број за облик – (093) – који нам казује да је у питању историјска грађа, што је и наведено у предметној пододредници.

Пример 5.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355:929 Пејић П.
343.819.5/.7»1941/1946»(093.3)

ПЕЈИЋ, Предраг

Сећања официра непокорене војске Краљевине Југославије / Предраг Пејић. – Београд : Српска реч, 2000 (Београд : Цицеро). – 163 стр. : илустр. ; 20 см. – (Библиотека Српске речи)

Тираж 500. – На пресавијеном делу кор. листа ауторова слика и белешка о њему.

ISBN 86-491-0043-0 (брош.)

- a) Пејић, Предраг (1917–) – Мемоари
b) Логори – Други светски рат 1939–1941 – У успоменама
COBISS.SR-ID 87460108

Пример који видимо показује нам како можемо да једну целу причу из прошлости *Сећања официра непокорене војске Краљевине Југославије* каталoшки прикажемо а да при томе *није нужно ујошребити број који ирииада Групи 9*. Тако видимо да публикација која пред читаоца доноси сећања директног учесника рата може лепо бити предметно и УДК описана и без употребе карактеристичног броја 94:

- а) Пејић, Предраг (1917–) – Мемоари ►355:929 Пејић П.
 б) Логори – Други светски рат 1939–1941 – У успоменама ►343.819.5/.7
 »1941/1946«(093.3)

Пример нам добро показује да је каталогизација ишла логиком да се у пољу 675 свакако мора изразити да је аутор мемоара био војно лице (представљено бројем 355) и да се кроз сећања, а можемо рећи и кроз личну историју, пред читаоце доноси дело које говори о прошлости, али му је доминантна карактеристика мемоарска. Овде године „од 1941. до 1946.“ практично замењују групу 94.

Пример 6.

**CIP – Каталогизација у публикацији
 Народна библиотека Србије, Београд**

355.48
 930.1(497.1)

МИЈУШКОВИЋ, Милутин

Војноисторијски списи / Милутин Мијушковић ; приредио Живко М. Андријашевић. – Београд : Службени лист СЦГ ; Подгорица : ЦИД, 2004 (Београд : Војна штампарија). – 232 стр. : ауторова слика ; 21 cm. – (Библиотека Посебна издања)

Тираж 500. – Стр. 5–10: Ријеч приређивача / Живко Андријашевић. – Биљешка о писцу: стр. [233]. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 86-495-0152-4 (картон)

1. Андријашевић, Живко [уредник] [аутор додатног текста]

а) Војна историја

COBISS.SR-ID 113849868

Пример публикације *Војноисторијски списи* каталогски је тако обрађен да иако у наслову директно имамо поменути историју као појам, сам класификатор је стручно обрадивши публикацију одлучио да се предметно и УДК изрази на начин који недвосмислено указује на добро познавање материје:

а) Војна историја ►355.48

али је употребљен и још један УДК – 930.1(497.1) – који нам појашњава други аспект публикације – историографски.

Пример 7.

**CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

**930:316.48(497.1)»1987/2007»
930(497.11)(091)**

ЈОВАНОВИЋ, Мирослав, 1962–

**Криза и историја : друштвена криза и историјска свест у Србији почетком
21. века / Мирослав Јовановић. – Стр. 89–113**

Апстракт.

**а) Друштвена криза – Историографија – Србија – 1987–2007
COBISS.SR-ID 147844876**

Примером публикације *Криза и историја: друштвена криза и историјска свест у Србији почетком 21. века* скрећемо пажњу да увек треба бити обазрив, добро проучити публикацију, те да се мора бити доследан и колико је год могуће прецизан у предметном одређивању. Тако овде имамо публикацију која би наизглед могла да носи број за историју, али већ наслов указује, а садржај и потврђује да опредељење за број 930 јесте права одлука класификатора:

**а) Друштвена криза – Историографија – Србија – 1987–2007
►930:316.48(497.11)»1987/2007»**

Свакако, дат је и број 930 јер ово дело јесте историографског карактера, док изабрани број 316.48 у УДК таблицама има тумачење – друштвени сукоби, социологија конфликта.

Пример 8.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

321.61:929 Сулејман II

АФЈОНЏУ, Ерхан, 1967–

Sultan Sulejman i Hurem / Erhan Afjondžu ; [prevod Saša Bradašević]. –
Beograd :
Narodna knjiga, 2012 (Beograd : Narodna knjiga). – 208 str. ; 20 cm

Prevod dela: Muthesem Süleyman ve Hüreem Sultan / Erhan Afyoncu. – Tiraž
1.000. – Beleška o piscu: str. 205. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.
– Bibliografija: str. 197–202.

ISBN 978-86-331-3490-3

а) Сулејман II, турски султан (1494–1566)
COBISS.SR-ID 190852364

Овим каталошким записом може се лепо показати да је предметна одредница ишла на познату историјску личност:

Сулејман II, турски султан (1494–1566) ►321.61:929 Сулејман II

Дата је комбинација (однос) УДК који представља облик владавине (321.61) и број за биографије – 929, уз словне ознаке које су дозвољене у одређеним случајевима (у овом примеру исписано је пуно име у складу са каталошким правилима), свакоме ко има прилику да погледа каталошки запис биће јасно да је реч о делу које за тему има живот султана Сулејмана II. Како је Сулејман II веома позната личност из турске и европске историје, није било потребе за коришћењем било ког другог броја УДК.

Пример 9.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

355.084:929 Затлер Б.
821.112.2-94

НИМАН, Беата, 1942–

Мoj добри отац : живот са његовом прошлошћу : биографија мога оца злочинца / Беата Ниман ; [превод Лјилјана Глишовић]. – Београд : Службени Гласник, 2012 (Београд : Гласник). – 202 стр. : илустр. ; 23 cm. – (Библиотека Друштво и наука. Едисија Историја / Службени Гласник)

Превод дела: Mein guter Vater / Beate Niemann. – Тираж 500. – Биографски подаци о Бруну Затлеру: стр. 191–192. – Списак скраћеница: стр. 193–194. – Напомене и библиографске reference уз текст. – Библиографија: стр. 195–202.

ISBN 978-86-519-1200-2 (брош.)

а) Затлер, Бруно (1898–1972)
COBISS.SR-ID 189662732

Каталошким записом публикације *Мoj добри отац – животи са његовом прошлошћу – биографија мога оца злочинца* желели смо да дамо пример када се може употребити број за роман, али роман са биографским/ аутобиографским карактером: **821.112.2-94**

а) Затлер, Бруно (1898–1972) ► **355.084:929 Затлер Б.**

Овде се класификатор одлучио да у односу на садржај ову публикацију представи тако да кориснику каже како је то роман, са пуно аутобиографских елемената, који спада у немачку књижевност (821.122.2), али је у овом случају у односу на садржај употребљен и број који је означио да је у питању и биографија, што се види из горе издвојеног сегмента каталошког записа (355.084:929).

Пример 10.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:94(075.2)(076)

ЧИТАНКА Првог српског устанка / [текстове приредио Борисав Челиковић]. – Горњи Милановац : Дечје новине „Доситеј”, 2012 (Горњи Милановац : Ленарт). – 34 стр., [4] листа с таблама : илустр. ; 30 cm

Тираж 1.000. – Речник мање познатих речи: стр. 33.

ISBN 978-86-7644-067-2
COBISS.SR-ID 189476364

Не можемо прескочити ни публикације намењене настави историје и овим примером смо желели да покажемо како се каталогизује једна историјска читанка. Коришћени су карактеристични бројеви за овакву врсту публикација у односу и кроз систем УДК јасно је представљено да се ради о уџбенику за средњу школу – (075.2) – помоћни бројеви за облик увек се дају у загради – и сасвим конкретно о приручнику за извођење наставе – (076).

Све то је „речено” као: 37.016:94(075.2)(076)

а ради потпуног објашњења рецимо да број 37.016 означава Наставни програм (предмети на било ком нивоу) и у односу (што се представља симболом двотачке) на број 94, и недвосмислено говори да је реч о уџбенику, односно историјској читанци.

Пример 11.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(=411.16)(497.11)»1941/1945»(083.824)
323.12(=411.16)(497.11)»1941/1945»(083.824)

ФОГЕЛ, Ненад, 1950–

Pravednici iz Srbije : izložba o dobrim ljudima = Erényesek Szerbiából : kiállítás a nemes emberekről = The Righteous of Serbia : an exhibition about

good people / [[autor teksta u katalogu Nenad Fogel] ; prevod na engleski Olivera Polajnar ; prevod na mađarski Estera Lenhart Mesaroš]. – Beograd : Jevrejska opština Zemun, 2012 (Kragujevac : Grafostil). – [28] str. : fotogr. ; 24 cm

Uporodo srp. tekst i mađ. i engl. prevod. – Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-88297-05-9

a) Јевреји – Србија – 1941–1945 – Изложбени каталози

b) Јевреји – Прогони – Србија – 1941–1945 – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 189926924

Пример изложбеног каталога *Праведници из Србије – изложба о добрим људима* указује на могућност употребе карактеристичног броја за историју и за публикацију оваквог типа:

a) Јевреји – Србија – 1941–1945 – Изложбени каталози

►94(=411.16)(497.11)»1941/1945»(083.824)

b) Јевреји – Прогони – Србија – 1941–1945 – Изложбени каталози

►323.12(=411.16)(497.11)»1941/1945»(083.824)

Овде се класификатор определио за две предметне одреднице и за два УДК броја и у првом делу јасно исказао да је реч о Јеврејском народу – (=411.16) – у Србији – (497.11) – у периоду Другог светског рата – «1941/1945» – и наравно на крају је и окарактерисана публикација, односно и бројевима је исказано да је у питању каталог изложбе – (083.824).

Друга одредница нам својим првим бројем – 323.12 – управо појашњава оно што је у предметном делу исказано речима (речју) – Прогони. У УДК таблицама број 323.12 има тумачење – Покрети против одређених раса или националности.

Пример 12.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

001.9(100)(031)
930.85(031)

КАКО је све počelo : istine i zablude o svetu koji nas okružuje / [pisci Toni Alen ... [et al.] ; fotografije Kerolajn Vud ... [et al.] ; prevod sa engleskog Eva Koprivica] ; uvodna reč Ejze Brigs. – Beograd : Mladinska knjiga, 2012 (Ljubljana : Koraton). – 320 str. : ilustr. ; 28 cm

Prevod dela: How It All Started. – Tiraž 3.200. – Uvodna reč Ejze Brigs: str. 7. – Registar.

ISBN 978-86-7928-356-6

1. Ален, Тони [аутор]

а) Цивилизација – Историја – Енциклопедије

COBISS.SR-ID 189651980

Ако пред собом имамо публикацију енциклопедијског карактера, свакако да нам се историја у неком свом облику меша и у ту врсту штампаних или меморисаних материјала:

а) Цивилизација – Историја – Енциклопедије ►001.9(100)(031)930.85(031)

Овде је класификатор предметно правилно окарактерисао публикацију и употребио је две УДК ознаке које кориснику говоре да је у питању област популаризације науке – 001.9; искоришћен је географски помоћни број – (100) – који означава да је у питању публикација која обухвата област целе планете и помоћни број који нам означава да је по среди енциклопедија – (031).

Број 930.85 нам говори да је то – Културна историја; историја цивилизације.

Пример 13.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

728.81(497.11)»18»(083.824)
94(497.11 Ваљево)»18»

КРИВОШЕЈЕВ, Владимир

Кула Ненадовића / [аутори поставке и каталога Владимир Кривошејев, Катарина Марковић]. – Ваљево : Народни музеј, 2012 (Ваљево : Valjevo Print). – 27 стр. : илустр. ; 21 x 30 cm. – (Библиотека Каталогизација / Народни музеј Ваљево)

Тираж 2.000. – Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-84893-19-4

1. Марковић, Катарина [илустратор] [аутор изложбе]

а) Ваљево – Кула Ненадовића – 19в – Изложбени каталози

б) Ваљево – Историја – 19в

COBISS.SR-ID 189628940

Размотрићемо пример још једног изложбеног каталога у коме ћемо видети да се историја прожима и у области архитектуре и да се такав однос може лако и добро каталожски приказати:

а) Ваљево – Кула Ненадовића – 19в – Изложбени каталози ►728.81(497.11)»18»(083.824)

б) Ваљево – Историја – 19в ►94(497.11 Ваљево)»18»

Како би овај пример био довољно описан и указујући, овде је потребно нагласити следеће: број из УДК Таблица – 728.81 – има тумачење: Замкови (утврђени и полуутврђени), што овде описује и део наслова и основу садржаја, а други УДК број недвосмислено говори да је реч о историји одређеног периода и сасвим одређеног места. Правила дозвољавају, али само у неколико случајева, а такав јесте случај са обласћу историје (94), да се у загради поред помоћног броја за државу словима упише назив места, уколико то доприноси најпрецизнијој каталожској обради. У овом примеру управо тако се и поступило приликом каталожизације – 94(497.11 Ваљево)»18».

Пример 14.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.2:003.074(560)(075.8)
091=512.161(075.8)
003.072=512.161(075.8)

ЧОЛИЋ, Љиљана, 1956–

Османска дипломатика са палеографијом / Љиљана Чолић. – 2. измењено и допуњено изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2012 (Београд : Службени Гласник). – 197 стр. : факс. ; 29 cm

Део текста упоредо на тур. и срп. језику. – Тираж 500. – Речник османских термина: стр. 187–191. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија: стр. 193–197.

ISBN 978-86-17-17979-1 (брош.)

a) Турска дипломатика
b) Турска палеографија
COBISS.SR-ID 189522188

Примером публикације *Османска дипломатика са палеографијом* показаћемо како и правилном комбинацијом бројева из УДК таблица можемо представити и ову област људског знања и деловања:

a) Турска дипломатика ►930.2:003.074(560)(075.8)
b) Турска палеографија ►003.072=512.161(075.8)

Појаснимо и овај пример: 930.2 у УДК таблицама значи: Методологија историје. Помоћне историјске науке. Проучавање засновано на писаним изворима, записима, посветама; 003.072 – Палеографија; 003.074 је број који означава Дипломатику, док је број за језик који у овом примеру имамо: =512.161 – турски (османски) језик. Када протумачимо и број 091 – Рукописи – пред нама се заиста отвара врло јасан запис који је дат у децималној класификацији и заиста верно и доследно прати оно што је класификатор исказао речима у предметном делу записа.

Пример 15.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(497.11)»1914/1918»

МИТРОВИЋ, Андреј

Србија у Првом светском рату / Андреј Митровић. – Допуњено изд.
– Београд :

Стубови културе, 2004 (Сопот : АДГ графика). – 603 стр. ; 20 cm

Тираж 1.000. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија: стр. 579–583. – Регистар.

ISBN 86-7979-107-5 (брош.)

а) Први светски рат 1914–1918 – Србија
COBISS.SR-ID 117434636

Шта се жели рећи овим примером? Једино то да није све бескрајно компликовано и да класификација у области историје може некада да буде „само то” – историја! Тако да у овом примеру крајње јасно имамо дат број који нам казује да је у питању историја Србије у Првом светском рату.

Закључак

У овом раду учињен је покушај да се укаже на сложеност класификације на пољу историје, што је илустровано репрезентативним примерима из праксе Народне библиотеке Србије. Показано је да се помоћу расположивог класификаторског алата *историја* као носилац или као саставни део предметне одреднице и УДК броја на различите начине може искористити у предметном представљању једне публикације. Истовремено је указано да није увек неопходно у предметном делу експлицитно одредити нешто као *историју*, при чему се тим изостављањем ни на који начин не угрожава класификација једне публикације. На конкретним примерима је објашњено како се предметно могу успостављати односи два броја из УДК таблица и тиме јасно и недвосмислено приказати садржину једне публикације.

Литература:

1. Brković, Ljiljana. *Predmetna klasifikacija – Predmetni katalog*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1997. (na ćirilici)
2. Janjetović, Ljuba. *Izmena UDK tablica u grupi Istorija*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2004. http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=598 (preuzeto 25. 03. 2018). (na ćirilici)
3. *Latinski citati – florilegium, adagfiorum, sententiorum, proverbiorum, gnomarum*. Novi Sad: Matica srpska, 1984.

Dragan Milošević

The National Library of Serbia

dragan.milosevic@nb.rs

SUBJECT CLASSIFICATION OF “HISTORY” IN THE PRACTICE OF THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Abstract: This work tried to show all the complexity of classification in the field of history. Certainly, the best way to present the complexity and variety of possibilities is by giving the appropriate examples, but above all by giving solutions that can satisfy the given determination, or classification of a particular work. All examples were taken from daily practice of the National Library of Serbia.

History, as the bearer or as an integral part of the subject heading and the UDC number, can describe and present the publication in a good and complex way. In this paper, the possibility is presented when there is no need to explicitly show that something is “history” as the subject matter and that in this way the classifier will not “damage” the publication. Finally, examples are given how the relations of two numbers from the UDC tables can be established in the context, and thus clearly and unequivocally present the contents of a publication.

Keywords: subject classification, heading, subject catalogue, UDC, history, uniform heading, alternative heading.

Примљено: 15. априла 2018.

Исправке: 14. маја 2018.

Прихваћено: 25. маја 2018.

Биљана Ристовић
biljana.ristovic76@gmail.com
Гордана Бацотић
gbacotic@gmail.com

Стручни рад
UDK 025.43.03
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.1.4](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.4)

Народна библиотека Ужице

СЛОБОДНО ОБЛИКОВАНА ПРЕДМЕТНА ОДРЕДНИЦА И ПОТРЕБЕ КОРИСНИКА

Сажетак: Овај рад бави се предностима коришћења слободно обликоване предметне одреднице у библиографској обради у COBISS систему. Иако систем предвиђа уношење слободно обликоване предметне одреднице у поље 610, претрагом COBISS.net-а утврђено је да се та могућност у COBIB.SR користи релативно ретко у односу на COBIB.SL. У пракси се показало да је концепт предметне одреднице неразумљив за просечног корисника приликом самосталне претраге каталога, па самим тим и претрага не даје задовољавајуће резултате. Претпоставка је да би употреба слободно обликоване предметне одреднице, уз обавезну контролисану предметну одредницу, прилагодила претрагу могућностима и потребама свих корисника.

Кључне речи: предметна каталогизација, слободно обликована предметна одредница, контролисана предметна одредница, поље 610, приступна тачка, COBISS.

Аутоматизација библиотечког пословања и прелазак са лисних на онлајн каталоге донели су нови квалитет у библиографској обради и проширили могућности претраживања. У лисним каталозима приступ записима био је могућ само преко аутора, наслова и предмета (елемената према којима су се улагали листићи), док у онлајн каталогу било који елемент описа може бити приступна тачка.¹

¹ Пејн Свенонијус, *Интелектуална основа организовања информација* (Београд: Народна библиотека Србије: Clio, 2007), 44.

Предметна одредница као приступна тачка користи се у ситуацији у којој кориснику нису познати назив дела или име аутора који се бави одређеним предметом. Формулисање предметне одреднице често је изазов за каталогизаторе, а њен концепт представља непознаницу за просечног корисника услуга библиотеке. Иако корисници најчешће претражују по предмету (теми), у пракси се испоставило да је ово претраживање најмање ефикасно. Начин на који каталогизатор формулише тему подразумева употребу одређених алата (тезауруси, нормативне базе, референсна литература, каталог националне библиотеке и др.), али се ипак дешава да усвојени термин није у складу са начином размишљања просечног корисника.

Упоредо са увођењем предметног каталога у библиотеке доносе се и стандарди који регулишу основна начела садржинске обраде документа.² Стандарди се унапређују и надограђују како би испратили промене карактеристичне за информатичко доба и изашли у сусрет новим потребама корисника. Брзина развоја каталожке теорије мора да прати развој промена у друштву и да утиче на преобликовање каталожког система.³

Деведесетих година двадесетог века ИФЛА (International Federation of Library Associations and Institutions – Међународна федерација библиотечких удружења и институција) донела је начела за предметно означавање (*Principles Underlying Subject Heading Languages*)⁴ у покушају да уведе уједначавање предметне обраде на међународном нивоу. Постоји једанаест начела и она су подељена у две групе.

Прву групу чини девет начела за израду предметног система (начело јединствене одреднице, начело надзора синонима, начело надзора хомо-

² Слободанка Тодоровић, „Садржинска информација у лисном и електронском каталогу”, у *Предметна класификација од лисног до електронског каталога*, главни и одговорни уредник Љиљана Ђурђић (Београд: Народна библиотека Србије, 1999), 14.

³ Ана Савић, „Организација информација у савременим синдетичким каталозима и место предметне одреднице у њима”, *Гласник Народне библиотеке Србије* год. 13 (2012/2013): 99.

⁴ Видети:

- Irena Galic Bešker, „Sadržajno označivanje ručno tiskanih knjiga u svjetlu međunarodnih preporuka”, у *Predmetna obrada: pogled unaprijed: zbornik radova*, uredile Branka Purgarić-Kužić i Sonja Špiranec (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017), 135–145;
- Alenka Šaupperl, „IFLINE smernice za predmetno označevanje: prednosti in slabosti v luči spoznanj o vedênju uporabnikov”, *Knjižnica* letn. 9, št. 1–2 (2005), <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5830> (преузето 3. 4. 2018);
- Vlasta Doležal, „Predmetna obrada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu: povratak načelima”, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol. 49, no. 2 (rujan 2006): 35, <https://hrcak.srce.hr/165677> file:///D:/My%20Documents/Downloads/04_VBH_2_2006_Dolezal.pdf (преузето 3. 4. 2018).

нима, семаничко, синтаксичко, начело доследности, начело именованја, начело потврде у литератури, начело уважавања корисника). Начело јединствене одреднице подразумева да исти појам мора бити изражен једним, усвојеним термином, где је неопходно увести контролисање синонима, разрешење хомонима, као и успостављање семантичких веза међу појмовима (хијерархија, еквиваленција, асоцијација). Синтаксичко начело дефинише начин формирања сложених израза у предметној одредници, док се доследност очекује при примени правила за формирање предметне одреднице. Начело именованја подразумева постојање правилника у складу са којим се обликују имена и називи као предметне одреднице. Избор термина мора бити потврђен кроз литературу и употребу од стране корисника.

Другу групу чине два начела примене у пракси (израда правилника за предметну обраду и упутства за примену, као и начело специфичних одредница). Прво начело подразумева неопходност постојања правила која се односе на предметну обраду, а предмет су посебних докумената и правилника која доносе надлежна тела. Начело специфичне одреднице прописује да предметне одреднице тачно одговарају теми на коју се односе.⁵

Париска начела 1961. имала су за циљ међународну стандардизацију каталогизације, док је *Изјава о међународним каталожским начелима* (2009) прилагодила ова начела онлајн каталозима.

У *Изјави о међународним каталожским начелима* дефинисане су контролисане и слободно обликоване приступне тачке. Контролисане приступне тачке односе се на усвојене и варијантне облике имена, као што су ентитети или особе, породице, колективна тела, дела, изрази, појавни облици, јединице, појмови, објекти, догађаји и места. Оне треба да обезбеде конзистентност неопходну за лоцирање библиографских записа. Њихова контрола спроводи се кроз нормативне записе. Слободно обликоване тачке приступа односе се на имена, наслове, кодирани податке, кључне речи, који нису контролисани у нормативним записима.⁶

Принципи за израду каталожских правилника с једне стране инсистирају на речнику усклађеном са речником већине корисника, а с друге на стандардизацији израде приступних тачака:

„2.2 *Ойшиџа ујойџреба*. Речник који се користи у опису и приступу треба да буде усклађен са речником већине корисника;

⁵ Doležal, „Предметна обрада...”, 35.

⁶ Међународна организација библиотећких удружења и институција, „Изјава о међународним каталожским начелима”, *Гласник Народне библиотеке Србије* год. 11, бр. 1 (2009): 100.

2.8 *Конзистентности и стандардизација*. Опис и израда приступних тачака треба да буде стандардизована у највећој могућој мери. То доприноси већој конзистентности, која, са своје стране, повећава могућност заједничког коришћења библиографских и нормативних података.⁷

Илејн Свенонијус наводи три основна критеријума за избор термина који улазе у контролисани предметни речник:

– потврда у литератури (термини који се јављају у скупу канонских текстова одређене дисциплине),

– потврда у употреби (термини које корисници користе у претрази),

– структурна потврда (термини који немају потврду ни у литератури ни у употреби, али служе да групишу специфичне термине и надокнаде везе које недостају у хијерархији).⁸

Имајући у виду ове принципе и начела, савремени онлајн каталози требало би да задовоље потребе корисника и њихове могућности, као и стандарде за библиографску обраду и каталожка начела.

Међутим, испоставило се да је у ери интернета претраживање библиотечких каталога компликовано за просечног корисника. Сматра се да већина данашњих библиотечких онлајн каталога не користи могућности веб окружења и да су задржали особине лисних каталога. Искуство у пракси показало је да је предметно претраживање библиотечких каталога најчешће, али обично не даје задовољавајуће резултате. Корисници су навикли на веб претраживаче, који су једноставни за употребу и интерактивни. Упити ретко остају без погодака, који су притом рангирани по релевантности. Предност интернет претраживача је у томе што се подразумева коришћење природног језика, док је за претрагу предметног каталога по теми потребно познавање нормираног језика.

Упркос начелима која у теорији стављају кориснике у први план, стиче се утисак да су у пракси потребе корисника жртвоване зарад поштовања норматива и стандарда.

„Када се обликује један систем за организовање информација, корисник је нужно у првом плану, али се понекад превиђа чињеница да су циљеви и начела, који су у темељу тих система, сачињени на основу корисничких потреба.”⁹

⁷ Međunarodna organizacija bibliotečkih udruženja i institucija, „Izjava o međunarodnim...”, 98-99.

⁸ Svenonijus, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 185–186.

⁹ Isto, 8.

Корисничко означавање

Са развојем Веб 2.0 сервиса појавила се могућност да корисници додају своје ознаке (тагове) за садржаје на интернету и тиме их учине видљивијим. Ова врста класификације назива се фолксономија. Термин је настао од речи фолкс (folks) – људи и таксономија (taxonomy) – наука о класификацији, а приписује се Томасу Вандер Волу.

Фолксономија се дефинише помоћу три елемента:

- извори (садржај који се означава корисничким ознакама),
- корисници (субјекти који означавају садржај),
- корисничке ознаке (слободно обликоване кључне речи).¹⁰

Постоје покушаји да се овај начин класификације примени на библиотечке каталоге, који су конципирани као затворени системи, са циљем да се приближе потребама корисника. Фолксономија као модел организације информација користи принцип „одоздо нагоре”.¹¹ За разлику од предметне обраде, не постоји унапред одређена концепција¹², већ корисници садржају додељују своје ознаке, а најбоље су оне које су најфреквентније.

Предности корисничког означавања огледају се у употреби природног језика блиског већини (потврда у употреби), већој исцрпности у означавању (покривене су и споредне теме) и специфичности корисничких ознака у односу на предметну одредницу која је општија и покрива главни садржај ентитета. Ова врста означавања не захтева ангажовање стручњака, бржа је и јефтинија, а нови термини лакше улазе у употребу јер не пролазе процедуру нормативне контроле. У недостатке корисничког означавања спадају: појава синонима, неразрешених хомонима, различите варијанте у писању одређеног појма, различити нивои специфичности ознаке у семантичком смислу, одсуство строге контроле процеса, што доводи до немогућности окупљања свих релевантних извора под истим појмом.¹³

¹⁰ Tomislav Ivanjko, „Korisničko označavanje i predmetni pristup”, u *Predmetna obrada: pogled unaprijed: zbornik radova*, uredile Branka Purgarić-Kužić i Sonja Špiranec (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017), 42.

¹¹ Thomas Vander Wal, „Folksonomy Coinage and Definition”, 2. february 2007, <http://www.vanderwal.net/folksonomy.html> (преузето 10. 4. 2018).

¹² Sonja Špiranec i Blaža Livaja, „Korisničke oznake i predmetne odrednice: istraživanje funkcionalnosti kao prilog unapređenju predmetnog pristupa”, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol. 57, no. 1/3 (2014): 53, https://hrcak.srce.hr/file/209867;file:///D:/My%20Documents/Downloads/VBH_57_1_3_Spiranec_Livaja.pdf (преузето 3. 4. 2018).

¹³ Tomislav Ivanjko, „Korisničko označavanje...”, 46–47.

Из наведених разлога корисничко означавање најбоље функционише за опис извора који се појављују на интернету, а карактерише их бројност и динамичност увођења нове терминологије, док би за потребе библиотеке најјекономичнија била комбинација контролисаних предметне обраде и фреквентних израза из корисничких упита.

Предметне одреднице у COBISS систему

Библиографски опис у COBISS систему ради се у COMARC формату заснованом на Универзалном формату за машински читљиву каталогицају (UNIMARC). У блоку за садржинску анализу поља 600–609 намењена су контролисаним предметним одредницама, а поља 960–969 за неусвојене облике. У пољима 600–609 користи се контролисани језик, док се у пољима 960–969 користе термини који се јављају у стручној литератури, јавној употреби или у пракси приликом претраживања, а нису потврђени кроз нормативну контролу. Поља 960–969 представљају варијантни облик предметне одреднице и морају бити повезана са одговарајућим пољима 600–609.¹⁴ Структура поља 600–609 подразумева унос одреднице и пододредница које стоје у синтагматском односу.

У поље 610 уносе се слободно обликоване предметне одреднице, које не подлежу нормативној контроли. Поље се састоји из поновљивог потпоља *a*, тако да се може унети више независних предметних одредница и потпоља *z*, где се уноси трословни код за језик одредница. Одреднице се пишу малим словима, имају индикатор *1* или *2* који прави разлику између примарног израза (покрива главну тему или предмет) и секундарног израза (покрива мање значајан аспект дела). Индикатор *0* користи се када се не наглашава разлика између примарног и секундарног израза.¹⁵

Ова врста одредница уважава корисничке потребе јер се тема одређеног ентитета дефинише изразима који припадају природном језику. То могу бити изрази преузети из самог дела (кључне речи, апстракт, поглавља књиге) или изрази које корисници често користе при формулисању свог упита при самосталном претраживању каталога или при претраживању уз помоћ библиотекара.

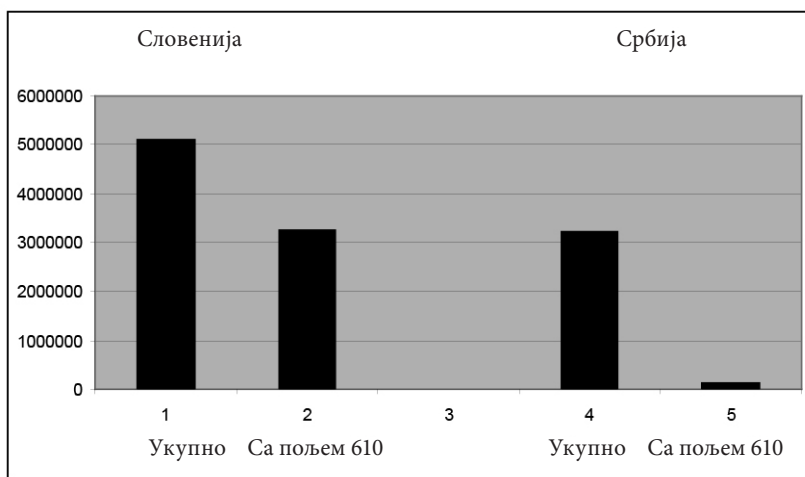
¹⁴ COMARC/B, http://home.izum.si/IZUM/e_manuals_html/COMARC_B/scr/960.html (преузето 29. 3. 2018).

¹⁵ COMARC/B, http://home.izum.si/IZUM/e_manuals_html/COMARC_B/scr/610.html (преузето 29. 3. 2018).

Употреба поља 610 у COBISS.net систему

У COBISS систему употреба поља 610 врло је неуједначена. Заступљеност поља 610 анализирана је у COBISS.net мрежи, у свакој од база чланица COBISS система: Србије, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Републике Српске, Македоније, Бугарске и Албаније.¹⁶

У COBIV.SL поље 610 врло често се користи: од укупно 5.111.765 записа, са слободно обликованом предметном одредницом има 3.267.295 (64%). У COBIV.SR од укупног броја записа (3.223.643), 114.486 записа има попуњено поље 610 (3,5 %). (Слика 1)

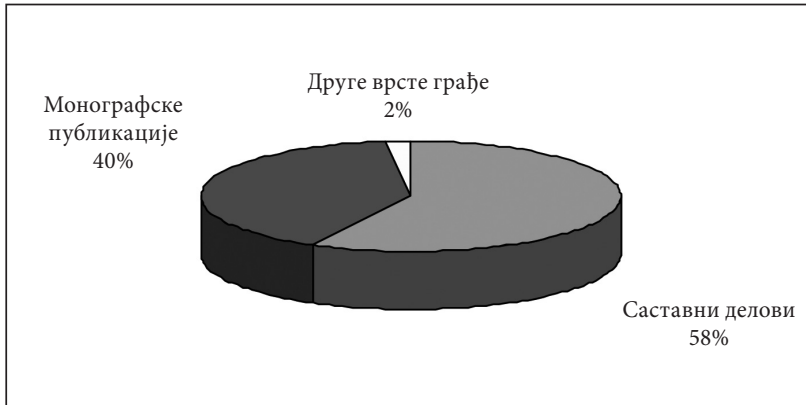
Слика 1

У COBIV.CG има 7% записа са слободно обликованом предметном одредницом (471.134 према 34.302); у COBIV.VN 24% (467.383, према 113.576); у COBIV.MK 3 % (604.553 према 19.967); у COBIV.RS 1% (177.179, према 2.287); у COBIV.BG, од 1.014.017 записа у само 3, која су преузета из COBIV.SL, постоји слободно обликована предметна одредница; у COBIV.AL 45% (106.817 према 48.365).¹⁷ Највећи број записа у којима се јавља поље 610 на нивоу целе мреже креирано је у COBIV.SL и преузето у друге базе.

¹⁶ За укупан број записа са пољем 610 формиран је израз за претраживање: ID="*" and DU="*".

¹⁷ Према стању у COBISS.net бази на нивоу каталогизације на дан 8. 3. 2018.

У COBIB.SR од 114.486 записа са попуњеним пољем 610, 66.138 су записи за саставне делове, 45.990 за монографске публикације и 2.358 записа за друге врсте грађе. (Слика 2)

Слика 2

Слободно обликована предметна одредница јавља се као једина одредница у запису или у комбинацији са усвојеном одредницом. У COBIB.SR у записима за саставне делове око 75% (49.683) има унету само слободно обликовану предметну одредницу, а око 25% (16.455) слободну у комбинацији са контролисаној предметној одредници.

Код монографских публикација ситуација је обрнута: само слободно обликовану предметну одредницу има 35% (15.913) записа, а слободно обликовану и контролисану одредницу заједно 65% (30.077) записа.¹⁸ Притом, значајан број записа са слободно обликованом предметном одредницом у COBIB.SR преузет је углавном из COBIB.SL, а пракса је да се постојеће одреднице из преузетих записа не бришу.

Предности употребе поља 610

Поље 610 не може да замени поља 600–609 јер је без контролисане предметне одреднице немогуће груписати сва дела која говоре о истом предмету. Погодност коју пружа употреба поља 610 у односу на комбина-

¹⁸ Према стању у бази COBIB.SR (преко COBISS.net мреже на нивоу каталогизације) на дан 8. 3. 2018.

цију поља 600–609 и 900–969 односи се првенствено на исцрпност описа ентитета.

Усвојена предметна одредница и њене варијанте покривају главну тему дела и теже ка општем. У пракси се користи релативно мали број контролисаних предметних одредница у једном запису. Конгресна библиотека од 1996. додељује до 10 предметних одредница како би се потпуније описао садржај.¹⁹ Слободно обликована предметна одредница пружа могућност да се општији термин разложи на хијерархијски ниже термине, за које постоји већа вероватноћа да ће се наћи у корисничком упиту. Иако начело специфичне одреднице прописује прецизно дефинисање теме, тежња да се са што мање одредница покрије цео садржај документа у пракси доводи до употребе хијерархијски вишег појма, који је сувише уопштен за потребе корисника.

Такође, слободно обликована предметна одредница може да покрије и споредне аспекте дела, који су значајни за корисника, али неће бити покривени кроз систем усвојених и варијантних одредница. Поред тога, постоји и већа слобода у избору термина који се могу користити за опис садржаја. У једном пољу 610 може бити већи број независних неусвојених одредница у односу на поља 9XX и оне нису организоване у синтагматском низу, већ се уносе у поновљиво потпоље *a*. Такође, у поље се могу унети и одреднице на страном језику.

У поље 610 могу се унети појмови из садржаја, кључне речи које у рад даје аутор, као и изрази које корисници често користе у упитима. Једна од предности описа садржаја преко кључне речи је у брзој и једноставној садржинској класификацији дела за коју није неопходна велика стручност каталогизатора.²⁰

Приликом рада са корисницима библиотекари се у захтевима за претраживање сусрећу са изразима који се не поклапају са усвојеним предметним одредницама. Изрази који се често понављају могли би да постану неконтролисана приступна тачка у пољу 610. Како у COBISS систему нису предвиђени прикупљање и обрада корисничких упита, ту улогу могли би да преузму библиотекари који раде са корисницима и предложе најфреквентније термине библиотекари каталогизаторима. На овај начин при-

¹⁹ K. Golub, „Предметно претраживање у књиžничним каталозима с веб-суџелјем” (магистарска теза, Филозофски факултет, Свеуџилиште у Загребу, 2003), 34, <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2349/1/Magisterij-hrv.pdf> (преузето 3. 4. 2018).

²⁰ Бојана Веселиновић, „Предметне одреднице и кључне речи”, Гласник Народне библиотеке Србије год. 13 (2012/2013): 109.

менило би се, условно речено, корисничко означавање, које би имало неку врсту надзора или контроле.

У онлајн каталозима, корисници најчешће претражују преко кључне речи, јер им је концепт предметне одреднице нејасан. Ова врста претраге води у две крајности: добија се превише или премало погодака.

Преко кључних речи могуће је претражити садржај готово свих поља у библиографском запису (наслов, напомене, сажетак – који се врло ретко уноси, предметне одреднице, слободно обликоване предметне одреднице), чиме се добија велики број погодака, међу којима је мало релевантних (велики одзив, али мала прецизност). Према И. Свенонијус приступ преко кључне речи служи за идентификацију и налажење, док приступ преко контролисаног речника служи за груписање података.²¹

Корисников упит најчешће је унитарм из природног језика. Искуство из праксе показало је да корисници у претрази најчешће користе конкретне термине, који су хијерархијски нижи у односу на термине у предметној одредници, тако да упит може остати без погодака, ако се термин не јавља у библиографском опису (најчешће у наслову). Употребом слободно обликованих предметних одредница, чији избор се заснива на начелу потврде у употреби, повећава се број неконтролисаних приступних тачака, које нису ограничене ни библиографским описом ни контролисаним речником. Коришћењем слободно обликованих предметних одредница уз контролисане предметне одреднице смањује се вероватноћа да ће упит бити без погодака (термин из упита ће се поклопити са термином из слободно обликоване предметне одреднице).

Употребом овог поља каталогизација се приближава препознавању потреба корисника јер се повећава могућност да се претрагом преко кључне речи добије релевантан резултат. Иако је у пракси другачије, слободно обликована предметна одредница не би требало да постоји у запису без контролисане предметне одреднице. У предметној обради потребно је избећи јединствени циљни погодак, што значи да одредница треба да буде „прецизна и адекватна, али довољно широка да обједини више дела сличног садржаја”.²²

Слободно обликована предметна одредница посебно је погодна за обраду саставних делова чије су теме уско стручне и где се обично кори-

²¹ Svenonijus, I. Intelktualna osnova organizovanja informacija, 126.

²² Срђан Славнић, „Класе циљних погодака у библиографској бази података као фактор контроле и структурирања предметних одредница”, Савремена библиотека год. 20, бр. 25 (2008): 16.

сте кључне речи које је аутор издвојио, а код монографских публикација за представљање секундарних аспеката садржаја. Она може корисника да упуту на усвојену предметну одредницу, уколико у запису таква постоји. У COBISS систему усвојене предметне одреднице су хиперлинковане, тако да корисник једним кликом долази до скупа свих погодака груписаних истом предметном одредницом.

Закључак

У COBIB.SR систему слободно обликована предметна одредница релативно ретко се користи. У пракси се показало да је предметно претраживање за просечног корисника компликовано и неефикасно. COBISS нема развијен систем који би кориснички упит без погодака на једноставан начин усмерио ка усвојеним предметним одредницама. Чешћим коришћењем слободно обликованих предметних одредница, уз обавезне контролисане предметне одреднице, могао би се делимично надоместити тренутни несклад између могућности система и потреба просечног корисника.

Литература:

1. COMARC/B, http://home.izum.si/IZUM/e_manuals_html/COMARC_B/scr/960.html (preuzeto 29. 3. 2018).
2. Doležal, Vlasta. „Предметна обрада у Националној и свеучилишној књиžници у Загребу: повратак начелима”. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol. 49, no. 2 (rujan 2006): 33–49, https://hrcaj.srce.hr/165677file:///D:/My%20Documents/Downloads/04_VBH_2_2006_Dolezal.pdf (preuzeto 3. 4. 2018).
3. Galić Bešker, Irena. „Садржајно означавање ручно тисканих књига у свјетлу међународних препорука”. У *Предметна обрада: поглед унапријед: зборник радова*, уредиле Branka Purgarić-Kužić и Sonja Špiranec (Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017), 132–148.
4. Golub, K. „Предметно претраживање у књиžничним каталозима с веб-суџељем. Магистарска теза, Филозофски факултет, Свеучилиште у Загребу, 2003.
5. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2349/1/Magisterij-hrv.pdf> (preuzeto 3. 4. 2018).
6. Ivanjko, Tomislav. „Корисничко означавање и предметни приступ”. У *Предметна обрада: поглед унапријед: зборник радова*, уредиле Branka Purgarić-Kužić и Sonja Špiranec, 38–56. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2017.

7. Međunarodna organizacija bibliotečkih udruženja i institucija. „Izjava o međunarodnim kataloškim načelima“. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 11, br. 1 (2009): 97–108. (na ćirilici)
8. Savić, Ana. „Organizacija informacija u savremenim sindetičkim katalozima i mesto predmetne odrednice u njima“. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 13 (2012/2013): 97–105. (na ćirilici)
9. Slavnić, Srđan. „Klase ciljnih pogodaka u bibliografskoj bazi podataka kao faktor kontrole i strukturiranja predmetnih odrednica“. *Savremena biblioteka* god. 20, br. 25 (2008): 12–17. (na ćirilici)
10. Svenonijus, Ilejn. *Intelektualna osnova organizovanja informacija*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije; Clio, 2007.
11. Šauperl, Alenka. „IFLINE smernice za predmetno označevanje: prednosti in slabosti v luči spoznanj o vedēnju uporabnikov. *Knjižnica* letn. 9, št. 1–2 (2005): 9–26, <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5830> (preuzeto 3. 4. 2018) ili <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/5830>.
12. Špiranec, Sonja i Blaža Livaja. „Korisničke oznake i predmetne odrednice: istraživanje funkcionalnosti kao prilog unapređenju predmetnog pristupa“. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* vol 57, no. 1/3 (2014): 51–68.
13. Todorović, Slobodanka. „Sadržinska informacija u lisnom i elektronskom katalogu“. U *Predmetna klasifikacija od lisnog do elektronskog kataloga*, urednik Ljiljana Đurđić, 11–20. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1999. (na ćirilici)
14. Veselinović, Bojana. „Predmetne odrednice i ključne reči“. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 13 (2012/2013): 107–112. (na ćirilici)

Biljana Ristović

biljana.ristovic76@gmail.com

Gordana Bacotić

gbacotic@gmail.com

Public Library of Užice

UNCONTROLLED SUBJECT TERMS AND USER NEEDS

Abstract: This paper deals with the benefits of using an uncontrolled subject heading in the bibliographic cataloguing in COBISS system. Although the system provide use of an uncontrolled subject heading in field 610, COBISS.net research has found that this option in COBIB.SR is used relatively rarely compare to COBIB.SL. In practice, it turned out that the concept of the subject headings is complicated and incomprehensible to users, and consequently the search doesn't give satisfactory results. The assumption is that the usage of uncontrolled subject headings in combination with controlled subject headings would adjusted the search to the capabilities and needs of all users.

Key words: subject cataloguing, uncontrolled subject heading, controlled subject heading, field 610, access point, COBISS.

Примљено: 14. априла 2018.

Прихваћено: 11. маја 2018.

Соња Ивановић

Библиотека Матице српске, Нови Сад
sivanovic@bms.ns.ac.rs

Милица Мирчић

Библиотека, Медицински факултет
Универзитета у Новом Саду
milica.mircic@mf.uns.ac.rs

Стручни рад
UDK 027.1 Берић Б.
61:929 Берић Б.
027.54(497.113)
[https://doi.org/10.18485/
bibliotekar.2018.60.1.5](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.5)

ПОКЛОН БИБЛИОТЕКА АКАДЕМИКА БЕРИСЛАВА М. БЕРИЋА

Сажетак: У раду су представљени биографија и стручна библиотека из области медицине и акушерства Берислава М. Берића која је примљена као поклон у Библиотеку Матице српске 2006. године. Берислав М. Берић био је угледни новосадски лекар-специјалиста гинекологије и акушерства и универзитетски професор, аутор неколико уџбеника и монографија објављених на територији бивше Југославије. Бавио се питањем здравствене заштите жене, хумане репродукције и планирања породице а на ову тему је објавио и бројне научне радове. Поклон библиотека проф. Берића садржи велики број страних издања која ову колекцију чине изузетно вредном, јер неретко је реч о јединим примерцима ових публикација код нас. Она такође указују и на професионална интересовања власника збирке. Превасходно је реч о стручним публикацијама попут уџбеника, практикума, медицинских лексикона и речника, као и зборника, саопштења и резимеа са стручних скупова одржаних у земљи и иностранству.

Кључне речи: Берислав М. Берић, личне библиотеке, библиотеке целине, Библиотека Матице српске, историја медицине.

Библиотека Матице српске посебну пажњу посвећује легатима и личним библиотекама, тј. библиотекама целинама¹ које имају изузетан културно-историјски значај и које сачињавају важан део фонда ове установе. У њој се чува око четрдесет личних библиотека истакнутих личности, а међу њима је своје место нашла и библиотека академика Берислава М. Берића, угледног лекара-специјалисте гинекологије и акушерства и универзитетског професора.²

Берислав М. Берић рођен је 11. 11. 1927. у Београду, у угледној грађанској породици. Његов отац, Миленко Б. Берић, такође је био лекар гинеколог-акушер, а мајка Олга Берић, рођена Пушић, студирала је на Музичкој академији у Бечу и течно је говорила неколико страних језика.³

Берић је одрастао у Београду, где је завршио основну, а као питомац Дома и гимназије краља Александра I започео је и средњу школу. Други светски рат прекинуо је његово школовање, због чега је матурирао тек после демобилизације из НОБЈ 1946. у Новом Саду. Студије медицине уписао је у Загребу, али их наставља у Београду, где је и дипломирао 1952. Веома брзо је започео специјализацију из гинекологије и акушерства у Скопљу и Битољу, да би завршни део специјалистичког стажа и специјалистички испит положио са одличним успехом 1956. на Гинеколошко-акушерској клиници Медицинског факултета у Београду. Своје даље усавршавање наставља у болници у Лозани, а потом на клиникама у Женеви, Хајделбергу, Хамбургу, Килу, Штокхолму и Бону. Године 1960. докторирао је на Медицинском факултету у Београду са тезом: „Хистотопохемијска испитивања полисахарида и нуклеинских киселина епителијалних тумора оваријума

¹ „Библиотеке целине могу ући у фонд било које јавне библиотеке (или неке друге институције, архива или музеја) откупом, поклоном или тестаментарним завештањем законитог власника неке такве збирке. Само оне библиотеке целине које су тестаментом предате некој јавној библиотеци или било којој другој институцији, а које иначе не би имале право на ово наслеђе, називају се легатима, а страна која их уступа је легатор.” (Светлана Мирчов, „Библиотеке целине и библиотеке легати”, *Гласник НБС*, 2004, бр. 1, стр. 11.)

² О личним библиотекама у БМС видети у: Радивој Додеровић, „Библиотеке целине и легати у Библиотеци Матице српске”, у [Легати и библиотеке целине] : Библионет 2016, уредници Татјана Брзуловић Станисављевић, Мирко Демић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Крагујевац: Народна библиотека „Вук Караџић”, 2016), 120–164.

³ Душан Попов, ур., Енциклопедија Новог Сада. Св. 3, Баб–Боа (Нови Сад: Новосадски клуб: Добра Вест, 1995), 219–220.

са обзиром на питање њихове номенклатуре, класификације, хистогенезе и терапије”.

Берић је веома рано започео каријеру наставника и предавача. У периоду од 1958. до 1960. предавао је на Медицинском факултету у Сарајеву, где је стекао звање доцента. Након тога, као стипендиста Хумболтове фондације, усавршава се на Гинеколошкој клиници Медицинског факултета у Килу (1960/61) где је изабран за првог наставника за предмет Акушерство

Академик Берислав М. Берић

и гинекологија. Године 1961. почиње да ради на Медицинском факултету у Новом Саду. За ванредног професора изабран је 1967, а за редовног 1972. У периоду од 1968. до 1974. обављао је функцију шефа Катедре и био је управник Клинике за гинекологију и акушерство у Новом Саду. Средином седамдесетих година прошлог века одлази у Канаду где је радио као професор и директор Клинике за гинекологију и акушерство Универзитета у Шербруку (1974/75), а потом у Француску где је предавао Увод у хуману репродукцију на École Nationale de la Santé de la République de France у Рену (1975/77). Године 1975. изабран је за начелника Завода за хуману репродукцију на Клиници за гинекологију и акушерство у Новом Саду на којој је радио све до пензионисања 1993.

Овај изузетан педагог такође је аутор и један од уредника бројних универзитетских уџбеника објављених на територији бивше Југославије (32 уџбеника и монографије). У сарадњи са Д. Т. Поповићем, М. Стевановим, Б. Петрићем и Б. Капамаџијом у наставни програм увео је поглавље које се бавило форензичком гинекологијом и перинатологијом. Бавио се питањем здравствене заштите жене, хумане репродукције и планирања породице. Објавио је бројне научне радове на ту тему, али и на стотине чланака у дневним листовима и часописима намењених широј популацији.

Током свог научноистраживачког рада који је трајао преко 40 година, Б. Берић је објавио велики број публикација. Реч је пре свега о монографијама и универзитетским уџбеницима (24 код нас и 7 у иностранству), научним и стручним радовима (483 рада) и здравственоваспитним чланцима у часописима (110 чланака, 12 агитки). Такође је снимиио и један научни филм. Библиографију радова Б. Берића објавила је ВАНУ 1992. у Новом Саду. Због изузетно богатог и разноврсног опуса тешко је направити праву систематизацију дела овог академика. У *Билтену Медицинској факултета* (бр. 74 из 1972) наведено је више области којима се Б. Берић бавио у свом научноистраживачком раду:⁴

- *ендокринолошка ендокринологија* (преко 50 радова),
- *кољоскопија и гинеколошка онкологија* (15 радова и први уџбеник *Клиничка кољоскопија* објављен код нас 1977, написао заједно са Д. Поповићем),
- *патофизиологија трудноће и порођаја* (око 50 радова),
- *проблеми инфантилне и јуvenilне гинекологије* (око 35 радова),
- *области здравствене заштите мајке и деце*, са акцентом на планирању породице, регулације фертилитета и хумане репродукције. У овој области изнео је своју тезу о четири фазе развоја и транзиције феномена планирања породице у ширим друштвеним и географским размерама (жељећи да искажу признање за рад на овом плану, Извршно веће Војводине, Универзитет у Новом Саду и Матица српска дали су Међународном симпозијуму о одрживом регионалном демографском развоју назив „Академик Берислав Бета Берић“),
- *форензичка гинекологија и породилство* (у овој области сарађивао је са судским медицинарима, психијатрима, правницима, педијатрима, генетичарима и др.)

⁴ Билтен Медицинског факултета у Новом Саду бр. 74 (1972): 11–34.

– историја медицине (формирао је мултидисциплинарни Научни одбор за проучавање Историје медицине на тлу данашње Војводине који су сачињавали Матица српска, Српска академија наука и уметности – Огранак у Новом Саду и Универзитет у Новом Саду. На Берићеву иницијативу Матица српска покренула је посебну едицију на ту тему),

– универзитетска настава из области гинекологије и акушерства (као ментор докторских дисертација и магистарских радова допринео је научном унапређивању кадрова; организовао је научне скупове и био је члан редакционих одбора симпозијума).

Требало би истаћи и Берићев допринос развоју институција у којима је радио или којима је руководио. Био је стални стручни сарадник Матице српске и секретар Одељења за природне науке. У периоду од 1988. до 1992. био је генерални секретар ВАНУ, а од 1992. постаје и редовни члан САНУ. О његовом статусу на међународној научној сцени најбоље говоре његова бројна чланства и функције у међународним научним удружењима и организацијама. Поред тога што је био генерални секретар Интернационалне федерације за инфантилну и јувенилну гинекологију (FIGI) и консултант Светске здравствене организације за планирање породице и заштиту мајке и детета са мисијама у Египту, Алжиру, Ираку, Либану, Кипру и Финској, треба истаћи и његово чланство у Интернационалној академији за цитологију у Њујорку, као и место председника Стручног савеза Интернационалног центра за истраживање побачаја. Био је члан и Интернационалне академије за репродуктивну медицину у Рио де Жанеиру, као и бројних других светских друштава и научних савета. Добитник је великог броја признања (медаља, плакета, повеља, захвалница, диплома итд.). О његовом животу и раду писано је у домаћим и страним енциклопедијама. Једна улица у Новом Саду носи његово име.⁵

Библиотека академика Берића примљена је у Библиотеку Матице српске почетком 2006. године, као поклон његове супруге проф. др Весне Берић и кћерке Андријане Берић. Да се ова богата стручна библиотека из области гинекологије, акушерства, хумане репродукције, планирања породице, гинеколошке онкологије и историје медицине нађе у фонду библиотеке била је свакако и жеља покојног академика Берића. Уговор са

⁵ Драгиша Т. Поповић, „Берислав М. Берић (1927–1994)”, у Живот и дело српских научника, уредник Владан Д. Ђорђевић. (Београд: САНУ, 2014), 393–446.

поклонодавцима потписао је управник Библиотеке Матице српске Миро Вуксановић 28. децембра 2005. године⁶. Најважније ставке тог уговора су: поклон библиотека од око 1.000 књига биће стручно обрађена и добиће своју сигнатуру „Берић”, користиће се само у просторијама Библиотеке, а услуге коришћења биће бесплатне. Уговором је прецизирано да ће се библиотека звати „Поклон библиотека академика Берислава М. Берића”.

Библиотека је након стручне обраде и сигнирања смештена у посебан део магацинског простора Библиотеке Матице српске. У електронској бази библиотеке обрађено је укупно 919 публикација са сигнатуром „Берић”. Као и у већини личних библиотека, основу чине монографске публикације. У Берићевој библиотеци има их укупно 888. Кад је реч о серијским публикацијама, унет је 31 наслов периодике. Осим на српском и хрватском језику (283), библиотека садржи и публикације на страним језицима. Најзаступљеније су оне на немачком (287), потом на енглеском (183), француском (109), мађарском (5) и многим другим језицима (македонском, румунском, италијанском, грчком, бугарском, данском). Овако велики број страних издања ову колекцију чини изузетно вредном јер неретко је реч о јединим примерцима ових публикација код нас. Она такође указују и на професионална интересовања власника збирке. Превасходно је реч о стручним публикацијама попут уџбеника, практикума, медицинских лексикона и речника, као и зборника, саопштења и резимеа са стручних скупова одржаних у земљи и иностранству.

Веома често примерци публикација које су биле у личном власништву неког истакнутог појединца носе лични печат свог власника у виду потписа, посвете или екслибриса који је власник сам израдио за своју

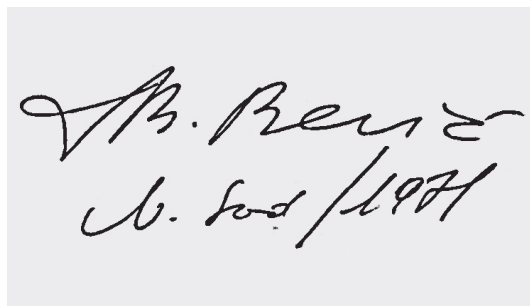
⁶ Архива Библиотеке Матице српске: бр. 0301-2088.

библиотеку. На већини публикација у овој збирци налази се екслибрис академика Берића. На неким од њих утиснута су два екслибриса – један на коме пише „Ex libris akademika Berislava M. Berića” и други на коме стоји „Ex libris medicinae akademika Berislava M. Berića”.

Слика 2. Екслибриси академика Б. Берића

Кад је реч о посветама, њих у овој збирци нема много. Издваја се свакако посвета Асима Курјака, чувеног лекара гинеколога и стручњака у области ултразвучне дијагностике и неколико посвета страних аутора (Х. Л. Котмајер (H. L. Kottmeier), Г. Гретсас (G. Greatsas), Лари Раурамо (Lauri Rauramo) и др.)

Слика 3. Потпис академика Б. Берића

Књига коју у оквиру библиотеке академика Берића вреди посебно споменути носи назив *Основи науке о порођајима* и може се сматрати првим уџбеником акушерства код нас. Написао ју је и објавио 1925. др Миладин Свињарев Величковић, шеф Гинеколошког одељења Државне болнице у Новом Саду. У предговору ове књиге аутор истиче да је студентима и лекарима на специјалистичким студијама неопходна стручна литература

на матерњем језику, те је тако изразио жељу да им пренесе део свог богатог знања из области гинекологије и акушерства. Уџбеник посвећује „Племенитој сени велике српске добротворке баронице Еуфемije Јовић, рођ. Јанковић”, захвалан на стипендији за студије медицине у Будимпешти.

На 502 стране уџбеника др Миладин Свињарев Величковић пише о акушерству и основама неонатологије. Осим предговора и дела о историји породиљства, књига је подељена на пет делова. Први део посвећен је ембриологији плода и анатомији женске карлице. Други део описује трудноћу, њен нормалан ток све до порођаја, али се осврће и на неке од честих неправилности и компликација. Трећи део говори о патологији трудноће, укључујући илустрације и описе техника неких интервенција и хируршких операција. У четвртном делу је описан патолошки порођај са посебним освртом на проблеме сепсе и на друге инфекције након порођаја. Пети део уџбеника посвећен је новорођенчету, а написао га је Ђура Јовановић, специјалиста за дечије болести. У књизи се налази 220 слика. Цртеже су радили Ј. Гризингер и Ф. Фишер из Новог Сада. Оригинални снимци добијени су од угледних колега са бечких института, а једним делом су припадали и самом аутору.

Следећа занимљива књига у оквиру ове библиотеке је *Die Abtreibung*, што у преводу са немачког значи абортус, а издваја се због веома квалитетних илустрација које се у њој налазе. Ова медицинско-социолошка студија, објављена 1927, била је намењена докторима, правницима и социолозима, имајући у виду да је абортус у то време практикован не само као једна од контрацептивних опција, него и као основна метода планирања породице која се није увек успешно окончавала. Аутор Вилхелм Липман (Wilhelm Lippman) био је управник немачког Института за здравље жена и он је на 24 странице описао ужасне, негативне последице илегалног абортуса. Илустрације које је радила Мари Симонс Вендланд (Mary Simons Wendland) представљају 24 графике у боји и оне су уметнички и поучан приказ нежељених трудноћа, контрацепције, абортуса и стерилизације.

Колпоскопија је била једна од специјалности проф. Берића. Он је аутор првог уџбеника о колпоскопији у Југославији. У његовом легату налази се мноштво наслова посвећених овој теми, али свакако треба истаћи оне на којима је име немачког гинеколога Ханса Хинселмана (Hans Hinselmann), зачетника ове методе. Реч је пре свега о два зборника на немачком језику из 1966. и 1969. чији је био уредник (*Kolposkopische und Zytologische Studien in zwangloser Folge: Fortsetzung der kolposkopischen Studien von H. C. Hinselmann*) и о једној публикацији на француском језику (*Introduction à la Colposcopie*) из 1938. чији је аутор. Иако је колпоскопија била прва научна метода за рано

откривање рака грлића материце којој се и данас милиони жена свакодневно подвргавају, Хинселману се оспоравају почастима јер је део експеримената под његовим надзором спровођен на жртвама холокауста у Аушвицу.

Вредан помена је свакако и први број часописа *Proceedings of the Royal Society of Medicine* из 1908, који је под тим називом постојао све до 1977. Претходио му је часопис под називом *Medico-Chirurgical Transactions* из 1809. године, а наследио га је *Journal of the Royal Society of Medicine* који излази од 1978. све до данас, што говори о томе да овај часопис постоји више од двеста година и да је редак показатељ историје и еволуције медицинске професије. Према данашњим мерилима овај часопис се сматра врхунским научним часописом са релевантним бројем цитираних радова. У оквиру редакције овог часописа постојало је укупно 13 секција. Познати почасни чланови редакције били су Чарлс Дарвин (Charles Darwin), Луј Пастер (Louis Pasteur), Едвард Џенер (Edward Jenner), Сигмунд Фројд (Sigmund Freud) и др.

Атлас ексфолијативне цитологије из 1954, чији је аутор патолог Џорџ Папаниколау (Georgios Papanicolaou), јединствен је у дијагностичкој цитологији. У њему се налазе изврсне илустрације, теоријски и нешто краћи практични текстови. Илустрације у боји приказују корелацију између хистопатолошких и цитолошких налаза нормалних и малигнух ћелија. Има их укупно 36 (24 цртежа и 12 фотомикрографија). Ћелијске мембране, једра и друге ћелијске структуре су невероватно прецизно и јасно приказане, потврђујући велику важност ексфолијативне цитологије као нове дијагностичке гране у патологији. Овај атлас се не бави само питањима женских гениталних малигнух обољења, већ и патологијом урогениталног система мушкараца, затим респираторним и гастроинтестиналним системом и изливима у грудну и абдоминалну шупљину, као и патологијом дојке. Папа тест, који је данас рутинска дијагностичка метода за рано откривање рака грлића материце, носи име по овом аутору. Корице су у форми регистратора, а странице повезане металним механизмом са прстеновима који омогућавају додавање листова. Према ауторској жељи, идеја је да свако може да ажурира свој атлас најновијим сазнањима из ове области, чинећи га увек савременим и корисним.

Библиотека Б. Берића није у потпуности заокружена свим предвиђеним материјалом. Реч је о библиотеци у настајању којој би у наредном периоду требало придодати још око педесет наслова. Када то буде учиње-

но, ова изузетно вредна збирка биће целовита и као таква служиће свим заинтересованим корисницима и истраживачима на пољу медицине, гинекологије и акушерства.

Литература:

1. Doderović, Radivoj. „Biblioteke celine i legati u Biblioteci Matice srpske”. U *[Legati i biblioteke celine]: Biblionet 2016*, urednici Tatjana Brzulović Stanisavljević, Mirko Demić, 120–164. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Kragujevac: Narodna biblioteka „Vuk Karadžić”, 2016. (na ćirilici)
2. Matović, Marijana. „Legati (biblioteke celine) i lične biblioteke u Čačku: srpsko zadužbinarsko nasleđe”. U *Zbornik radova Narodnog muzeja*, urednik Delfina Rajić, 275–332. Čačak: Narodni muzej, 2005. (na ćirilici)
3. Mirčov, Svetlana. „Biblioteke celine i biblioteke legati”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* br. 1 (2004): 11–16. (na ćirilici)
4. Popov, Dušan, ur. Enciklopedija Novog Sada. Sv. 3, Bab–Boa. Novi Sad: Novosadski klub: Dobra Vest, 1995. (na ćirilici)
5. Popović, Dragiša T. „Berislav M. Berić (1927–1994)”. U *Život i delo srpskih naučnika*, urednik Vladan D. Đorđević. Beograd: SANU, 2014. (na ćirilici)
6. Prelić, Velibor. „Legati i biblioteke celine u Narodnoj Biblioteci Srbije”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, (2012/2013): 157–164. (na ćirilici)

Sonja Ivanović

Matica Srpska Library, Novi Sad

sivanovic@bms.ns.ac.rs

Milica Mirčić

Faculty of Medicine, University of Novi Sad

milica.mircic@mf.uns.ac.rs

**DONATED COLLECTION OF
ACADEMICIAN BERISLAV M. BERIĆ**

Abstract: The paper presents a biography and a professional library in the fields of medicine and obstetrics of Berislav M. Berić, which the Matica Srpska Library received as a donation in 2006. Berislav M. Berić was a respectable specialist physician in the field of gynecology and obstetrics and a university professor from Novi Sad who authored several textbooks and monographs published in the territory of the former Yugoslavia. He dealt with the issues of women's health, human reproduction and family planning, and published numerous scientific papers. Donated collection of Prof. Berić contains a large number of foreign editions that make this collection extremely valuable, as they are very often the only copies of these publications in our country, also indicating the professional interests of the owner of this collection. These are primarily professional publications such as textbooks, practicums, medical lexicons and dictionaries, as well as the collections of papers, press releases and summaries from professional meetings held in the country and abroad.

Keywords: Berislav M. Berić, personal libraries, emerging libraries, Matica Srpska Library, history of medicine.

Примљено: 13. марта 2018.

Исправке: 10. априла 2018.

Прихваћено: 8. маја 2018.

Марија М. Гордић
 Универзитетска библиотека
 у Крагујевцу
 mgordic@kg.ac.rs

Стручни рад
 UDK 016:631ACTA AGRICULTURAE
 SERBICA"1996/2016"
 014.3:631ACTA AGRICULTURAE
 SERBICA"1996/2016"
[https://doi.org/10.18485/
 bibliotekar.2018.60.1.6](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.6)

ИЗРАДА БИБЛИОГРАФИЈЕ ЧАСОПИСА ACTA AGRICULTURAE SERBICA (1996–2016) У ДИГИТАЛНОМ ФОРМАТУ

Сажетак: У покушају да се заокружи успешан двадесетогодишњи период рада часописа *Acta Agriculturae Serbica*, Универзитетска библиотека у Крагујевцу објавила је електронску верзију библиографије овог континуираног извора. Поред представљања часописа уз кратку библиометријску анализу, у раду је приказана методика и библиографски поступак рада на библиографији, као и оправданост њеног објављивања као електронске публикације.

Кључне речи: дигитална библиографија, научни часопис, библиометријска анализа, *Acta Agriculturae Serbica*.

Увод

Када говоримо о научноистраживачким публикацијама, без обзира да ли су оне монографске или континуирани извори, доминација штампане публикације као такве временом све више губи на значају. Квалитетан и редован научни часопис, који правовремено информисе о најновијим достигнућима у одређеној научној области, један је од основних услова напредовања те области у савременим условима.¹ Релевантност једне научне публикације све више се ослања на електронско издаваштво. То не значи да је штампана верзија неког научног и стручног извора мање вредна, већ

¹ Милена Милинковић, „Библиометријска и цитатна анализа часописа SPATIUM”, *Инфо-шека* год. 16, бр. 1/2, (2016). http://infoteka.bg.ac.rs/pdf/Srp/2016/infoteka-2016-16-1_2-4.pdf (преузето 10. 3. 2018).

је увид у само постојање неког наслова у тој форми много теже доступан читаоцима и захтева одређени напор и вештину приликом претраживања. Коришћењем Интернета истраживачи су у релативно повлашћеном положају који им омогућава бржи, свеобухватнији и лакши приступ траженим информацијама. Библиографије научних часописа као јединице библиотечких фондова завређују велику пажњу истраживача чак и у временима када су информације лако доступне на интернет страницама. Императив сваке библиографије представљају истраживачка акрибичност, тачност, поузданост, доследност, прегледност, као и максимална потпуност описивања, по унапред задатим правилима која треба јединствено примењивати, чиме се обезбеђује њена научност.² Водећи се овим тврдњама све стручне библиографије садрже конкретно, свеобухватно и прецизно наведено стање часописа о којем се говори. Помоћу њих, брзом дисеминацијом, долазимо до корисних увида, ставова и истраживања у оквиру неке научне дисциплине. Захваљујући регистрима које садрже пружају добру информисаност у оквиру дате области истраживања. Чињеница да се поједини часописи публикују у електронској форми оправдава напоре да и библиографије које их ближе описују буду електронске књиге³, обogaћене хиперлинкованим текстовима и нумерацијом.

Електронско издаваштво данас јесте сегмент са најбржим растом у оквиру издавачке продукције.⁴ Велики подстицај бесплатним е-издањима види се и кроз деловање Отворене науке и отвореног приступа информацијама (Open Access) који се нарочито уочава код научних часописа и текућој научној продукцији. Жеља да се повећа „доступност свима”, има за последицу интензивно публикување књига у електронској форми.⁵ Традиционални рад у библиотеци, све чешће се ослања на предности електронског начина пословања. Тако су описи публикација у лисним каталозима

² Александра Вранеш, *Основи библиографије* (Београд: Народна библиотека Србије, 2001), 18.

³ У *Закону о обавезном примерку публикација* стоји: „Електронска публикација” је публикација објављена у електронској форми као посебна физичка целина (дискета, ЦД, ДВД и сл.), публикација која је доступна на интернету и публикација припремљена за штампу у формату који одговара међународним стандардима универзалне доступности информација; https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4914 (преузето 10. 3. 2018).

⁴ Наташа Васиљевић, „Електронске публикације библиотеке – пресек стања”, *Инфошека* год. 7, бр. 1/2, (2006) http://infoteka.bg.ac.rs/pdf/Srp/2006/INFOTEKA_VII_1-2_Jun2006_75-80.pdf (преузето 13. 3. 2018).

⁵ Богдан Трифуновић, „Електронске књиге”, *Инфошека* год. 7, бр. 1/2, (2006). http://www.sacak-dis.rs/elektronska_izdanja/Glas_biblioteke_12/pdf_gb_12/Bogdan%20Trifunovic-Elektronske%20knjige.pdf (преузето 16. 3. 2018).

замењени електронским описима, што је имало за последицу трајну промену у начину функционисања библиотека као информационих система⁶.

Библиографија часописа Acta Agriculturae Serbica 1996 –2016 (у даљем тексту *Библиографија*), представља другу по реду објављену електронску публикацију Универзитетске библиотеке у Крагујевцу. Пошто је публикована само у дигиталном облику, ближе је објашњава, већ усвојени међународни термин „born-digital book”⁷. Потреба за оваквим форматом препозната је годинама уназад, када су примећене промене у самом процесу читања електронских издања, као и позитивна гледишта на брзину доступности информација. Електронска издања постају све више тражена, нарочито у академским круговима. Водећи се овим сазнањима, хиперлинковањем *Библиографије* успешно су направљене везе између њених библиографских јединица и податка на Интернету. Поред URL адреса које упућују на претраживост и електронску доступност текста у пуном формату на веб-страницама Српског цитатног индекса (SCIndex)⁸ и ID идентификатора додељеног од стране Кооперативног онлајн библиографског система и сервиса (COBISS.SR), постигнуто је да *Библиографија* буде претражива и у својим оквирима. То значи да је сваки број везан за наслов јединице, име аутора или предметну одредницу, а наведен у три постојећа регистра *Библиографије*, практично „жив” – и може се посматрати као библиотечка упутница на тачно одређену библиографску јединицу. Такође, из Садржаја ове електронске публикације, на исти начин, линковани број странице нам тренутно презентује тражени резултат⁹. Тиме се максимално скраћује време претраге корисника што коначно представља и оправданост публикавања електронске (дигиталне) библиографије као модернијег инструмента за чување и преношење знања и информација.

⁶ Александра С. Тртовац, „Аутоматизација библиотека у Србији – историјски преглед”, *Библиоџекар* год. 59, св. 2 (2017). <http://bds.rs/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/bibliotekar-2-2017-7.pdf> (преузето 19. 4. 2018).

⁷ Гордана Недељков, „Електронске књиге и нова димензија читања”, *Инфоџека* год. 16, бр. 1/2, (2016): 99–112.

⁸ У SCindeksу се реферишу домаћи часописи категоризовани као периодичне публикације научног карактера. Сви часописи индексирају се систематски „од корица до корица”. Поред наслова и сажетака радова, метаподатке у SCindeksу чине и све цитиране референце. Највећи број чланака новијег датума доступан је у пуном тексту.” <http://scindeks.ceon.rs/Portrait.aspx?issn=0354-9542> (преузето 10. 3. 2018).

⁹ Марија Гордић, *Библиографија часописа Acta Agriculturae Serbica (1996 –2016)* (Крагујевац: Универзитетска библиотека, 2017), 181. <https://fedorakg.kg.ac.rs/fedora/get/o:898/bdef:Content/get> (преузето 18. 3. 2018).

Часопис *Acta Agriculturae Serbica*

Под окриљем Универзитета у Крагујевцу, 1996. године, Агрономски факултет у Чачку оснива часопис *Acta Agriculturae Serbica*. Тадашње уредништво под руководством проф. др Драгутина А. Ђукића као главног и одговорног уредника препознало је потребу формирања једне континуиране публикације као катализатора научног дијалога из области агрономије, биотехнологије, биологије и прехранбене технологије.

Замишљено је да се часопис штампа полугодишње, са намером да публикује оригиналне научне и стручне, као и прегледне радове из наведених области. Периодичност часописа је устаљена и никада се није мењала. Изузетак је 2004. година, када је поред свезака бр. 17 и 18 публикувано и посебно издање волумена 9, такође под редним бројем 17. Овај случај, последица је објављивања монографске публикације са међународним учешћем тј. *Зборника радова (Proceedings)* са X симпозијума о крмном биљу, Србије и Црне Горе. Поред аутора из Србије у волуменима су неретко заступљени и радови истраживача из иностранства, што само додатно доприноси вредности овог континуираног извора. Као и пре ступања на снагу *Акџа о уређивању научних часописа*¹⁰ 2009. године, а према *Правилнику о њосџуџу и начину вредновања и кванџиџаџивном исказивању научноисџраживачких резулџаџа исџраживача*¹¹, сваки рад пролази кроз процес анонимне рецензије, а рецензенти су истакнути стручњаци и професори са агрономских и технолошких факултета и института универзитета Србије, Чешке Републике, Бугарске и Босне и Херцеговине, бирани искључиво према томе да ли располажу релевантним знањима за оцену рукописа. Рецензенти никада нису из исте институције као аутори. На одговор рецензента чека се највише до четири недеље, сем у изузетним случајевима када се иницијална оцена формира после три месеца. Финална одлука о прихватању рукописа за објављивање је искључиво право уредништва. Тираж је у 300 примерака. Главни и одговорни уредник је проф. др Д. Ђукић у свим годиштима, док се

¹⁰ Министарство за науку и технолошки развој донело је *Акџа о уређивању научних часописа* у циљу адекватне помоћи уредништвима ради побољшања квалитета националних научних часописа http://kobson.nb.rs/upload/documents/MNTR/Dokumenti/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf (преузето 15. 3. 2018).

¹¹ *Правилник о њосџуџу и начину вредновања и кванџиџаџивном исказивању научноисџраживачких резулџаџа исџраживача* <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pravilnik-2017-preciscen-tekst.pdf> (преузето 15. 3. 2018).

уредништво часописа мењало периодично. Број радова у свескама варира од 7 до 14. Формат часописа се није мењао и износи 24 x 17 cm.

Радови у часопису публиковани су на енглеском, са кратким изводима на српском језику. Имена домаћих и страних аутора наводе се у оригиналу. Текст је куцан у једном ступцу и садржи велики број табела, илустрација и дијаграма. Сваки нови прилог штампан је на десној страници и садржи апстракт, резиме, списак референци коришћених приликом писања рада, као и број универзалне децималне класификације уз обавезну класификацију рада. Сада, двадесет година после публиковања првог броја, овај часопис излази несмањеним капацитетом и са све већим бројем тема везаним за поменуте и друге научно компатибилне области. До 2016. године *Acta Agriculturae Serbica* је објављен у 21 волумену и 42 свеске. До 2000. године, часопис је штампан само у папирној, а од тада се може редовно читати и у електронској форми на интернет страници Агрономског факултета у Чачку¹² или на порталу Српског цитатног индекса.

Озбиљност којом уредништво приступа, како са тачке издаваштва тако и са гледишта ширења науке из горе наведених области истраживања, дало је за последицу чињеницу да се *Acta Agriculturae Serbica* објављује у режиму отвореног приступа (ОА)¹³. На тај начин омогућава се слободан приступ текстовима без икаквих новчаних надокнада, уз дозволе коришћења садржаја на сваки начин, сем плагирања. Све свеске почев од 2000. до 2016. године похрањене су у Дигитални репозиторијум Народне библиотеке Србије¹⁴, у складу са препоруком Министарства просвете, науке и технолошког развоја, а у циљу трајног чувања и употребе у оквиру програма Министарства о вредновању националних научних часописа.

Уколико се погледа профил часописа у односу на тип објављених радова, највећи проценат заузимају оригинални научни радови – 90,9%, затим прегледни – око 6,25% и на крају кратки чланци и претходна саопштења – 2,84%.

Захваљујући програму „Библиометријска анализа и прелиминарна категоризација домаћих научних часописа” – Центар за евалуацију у образовању и науци (СЕОН)¹⁵, сваке године објављује резултате, тј. Биб-

¹² <http://www.afc.kg.ac.rs/index.php/sr/fakultet/izdavacka-delatnost/94-acta-agriculturae-serbica> (преузето 16. 3. 2018).

¹³ Отворени приступ научним информацијама (Open Access) <http://kobson.nb.rs/upload/documents/OpenAccessSerbianLatin.pdf> (преузето 19. 3. 2018).

¹⁴ <http://repositorijum.nb.rs/repositorijum.aspx?issn=0354-9542> (преузето 19. 3. 2018).

¹⁵ СЕОН – Центар за евалуацију у образовању и науци <https://www.ceon.rs> (преузето 19. 4. 2018).

лиометријски извештај о часописима. За научну област *Биотехнологија и агроиндустрија (пољопривреда) Acta Agriculturae Serbica* категорисан је на начин приказан у Табели 1.

Табела 1. Категоризација часописа *Acta agriculturae Serbica* 2009–2016. године

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
M52	M52	M52	M53	M52	M52	M51	M51

Без обзира на то што је реферисан само у базама SCIndeks i CAB International Abstracts Database¹⁶, достизање категоризације M51 као врхунског часописа националног значаја¹⁷ показује непрекидан напредак у квалитету.

Радови (прилози) објављени у свескама часописа цитирани су највише од стране аутора радова објављених у научним и стручним журналима (64,12%), монографијама (19,18%), зборницима радова (13,80%) и осталим изворима (2,90%).

Методологија рада и библиографски поступак

Библиографија часописа *Acta Agriculturae Serbica* (1996 –2016) првенствено представља овај часопис као врхунски научни и од националног значаја, а затим и систематизује његово садржинско богатство, аотирајући сваку библиографску јединицу штампану у свескама у наведеном двадесетогодишњем периоду. На основу изреченог, ову по карактеру описа јединица аотирану библиографију морамо сврстати у библиографије саставних делова и додати да је по облику самостална, а према врсти извора

¹⁶ CAB Abstracts је водећи библиографски информативни сервис који омогућава приступ светској литератури у областима примењене биологије (life sciences), дозвољавајући корисницима аутоматски приступ преко 400.000 чланака, радова са конференција и извештаја. Осамдесет процената ових радова једино је електронски доступно у овом сервису <https://www.cabi.org/publishing-products/online-information-resources/cab-abstracts/> (преузето 16. 3. 2018).

¹⁷ Категоризација часописа <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/10/FINAL-v-Kategorizacija-naucnih-casopisa-2016-sajt.pdf> (преузето 10. 3. 2018).

примарна. Такође је и ретроспективна, уколико се посматра хронолошки критеријум.¹⁸

Израда ове *Библиографије* може послужити као секундарни извор за израду других библиографија као што су персоналне, аналитичке и друге. Методологија израде једне специјалне библиографије као што је *Библиографија* захтевала је озбиљан и одговоран рад библиотекара – библиографа. Императив сваког библиографа је да јасно дефинише метод и поступак израде овакве публикације. Израда *Библиографије* састојала је се из више фаза од којих је најдуже трајала фаза израде библиографских јединица објављених у свескама овог часописа. Сваки библиографски запис је додатно редигован и прилагођен формату за библиографски испис. *Библиографија* обухвата све прилоге објављене у периоду од 1996. до 2016. године, са изузетком илустрација, графичких и табеларних приказа. Посебно се водило рачуна о комплетном разрешавању иницијала и скраћених верзија имена аутора.

Као што је устаљена библиографска пракса, публикација је рађена уз стриктно поштовање Међународног библиографског стандарда за обраду саставних делова – ISBD (CP) (International Standard Bibliographic Description for Component Parts)¹⁹. Грађу чини 439 библиографских јединица штампаних двостубачно. Оне су обрађене по „*de visu*” – принципу и нумерисане су арапским бројевима. Како би била што рационалнија, примењена је скраћена верзија описа, тј. нису наведени подаци који се понављају у свакој јединици (изостављени су назив и ISSN часописа). Пошто је *Библиографија* у електронској форми, овакав библиографски опис употребљава подручје напомена у које се исписују прво URL адресе које упућују на електронску доступност, а затим и један или више бројева универзалне децималне класификације који ближе одређују прилог по струци. Испод је исписан идентификациони број (ID), јединствени за сваку библиографску јединицу у систему COBISS.SR.

¹⁸ Александар Б. Дучић, *Библиографија часописа Лијар: 1999–2015* (Крагујевац: Универзитетска библиотека, 2016), 10.

¹⁹ ISBD(CP) https://archive.ifa.org/VII/s13/pubs/Component_Parts_final.pdf (преузето 10. 3. 2018).

Пример библиографског описа једне јединице из *Библиографије*:

331

RIBIĆ-Zelenović, Lenka

Propanol oxidation on the Pt/RuO₂ electrodes in alkaline solutions / Lenka Ribić-Zelenović, M. Spasojević. – Graf. prikazi. – Rezime: Oksidacija propanola na Pt/RuO₂ elektrodama u alkalnoj sredini. – Bibliografija: str. 23–24. – Abstract ; Rezime. // Vol. 8, br. 16 (2003), str. [17]–25.

Način dostupa URL

547.263:66.094.3

COBISS.SR-ID 513882517

Библиографија је штампана латиничним и ћириличним писмом, како би се правилно означило писмо и језик прилога. Пошто обиље само наведених, негруписаних термина, обухваћено библиографским исписима, не би имало сврху и употребну вредност као такво, прибегава се изради регистра. Помоћу њих библиографија, било које врсте, постаје потпунији, боље описани и информативнији извор података тематике. Регистри у својству својеврсних „водича” олакшавају сналажење појединца у гомили наведених прилога. Претраге аутора, наслова рада, теме или појма, олакшане су постојањем именског или ауторског, регистра наслова, предметног и УДК регистра. Код израде *Библиографије часописа Acta Agriculturae Serbica* сви регистри су сређени по абecedном реду, што додатно утиче на прегледност.

Ауторски рејисџар садржи попис имена 734 аутора и коаутора, свих радова објављених у часопису. За ауторе са двојним презименима постоји библиографска упутница на усвојени облик имена. Пракса је да се поред имена обавезно наводи и година рођења аутора уколико је домаћи аутор. У оквиру регистра приметно је да се појединим ауторима није разрешено име или није наведена година рођења. Разлог је што они нису уписани у Регистар истраживача Србије (РИС)²⁰ и не припадају академској заједници већ привредном сектору.

Предметни рејисџар најадекватније описују тему класификованих радова, тј. прилога. Карактеристично за овај регистар је навођење главне одреднице, али се често наводе и пододреднице у циљу бољег и ближег одређивања садржаја прилога. Имајући у виду да се часопис *Acta Agriculturae*

²⁰ РИС – Регистар истраживача Србије <https://ris.mpn.gov.rs> (преузето 18. 3. 2018).

Serbica објављује на енглеском језику, а да су резимеи на српском, логичан је след паралелног исписа предметних одредница на ова два језика абecedним редом.

Закључак

Све присутније електронске публикације са научним садржајем драстично скраћују време претраге пружајући бржу информисаност истраживачима. У том смислу нарочито су од великог значаја публикације које на специфичан начин описују или пописују одређену грађу, чинећи је доступнијом и свеобухватнијом. Императив специјалних библиотека јесте да производе такве електронске изворе. Електронска публикација *Библиографија часописа Acta Agriculturae Serbica 1996–2016*, представља садржајан и прегледан, лако претражив библиографски материјал који је од посебног значаја за примену и коришћење у стручној јавности. Са сигурношћу се може рећи да ће овако конципиран и приказан материјал, бити од велике користи академској заједници и истраживачима из научних области агрономије, биотехнологије, биологије и прехранбене технологије.

Литература:

1. CEON „Bibliometrijska analiza i preliminarna kategorizacija domaćih naučnih časopisa”, <https://www.ceon.rs/index.php?lang=sr> <http://scindeks-bic.ceon.rs> (preuzeto 19. 4. 2018).
2. Dučić, Aleksandar B. *Bibliografija časopisa Lipar: 1999–2015*. Kragujevac: Univerzitetska biblioteka, 2016. (na ćirilici)
3. Gordić, Marija. *Bibliografija časopisa Acta Agriculturae Serbica: (1996–2016)*. Kragujevac: Univerzitetska biblioteka, 2017. <https://fedorakg.kg.ac.rs/fedora/get/o:898/bdef:Content/get> (preuzeto 18. 3. 2018). (na ćirilici)
4. KoBSON „Otvoreni pristup” <http://kobson.nb.rs/upload/documents/OpenAccess-SerbianLatin.pdf> (preuzeto 19. 3. 2018).
5. Milinković, Milena. „Bibliometrijska i citatna analiza časopisa SPATIUM”, *Infoteka*, god. 16, br. 1/2, (2016) http://infoteka.bg.ac.rs/pdf/Srp/2016/infoteka-2016-16-1_2-4.pdf (preuzeto 10. 3. 2018).
6. Nedeljkov, Gordana. „Elektronske knjige i nova dimenzija čitanja”, *Infoteka* god. 16, br. 1/2, (2016): 99–112.
7. Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja „Akt o uređivanju naučnih časopisa”, KoBSON http://kobson.nb.rs/upload/documents/MNTR/Dokumenti/akt_o_uredjivanju_casopisa.pdf (preuzeto 18. 3. 2018).
8. Republika Srbija, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja „Kategorizacija časopisa” <http://www.mpn.gov.rs/casopisi/> (preuzeto 10. 3. 2018). (na ćirilici)
9. SCIndeks – Srpski citatni indeks <http://scindeks.ceon.rs/Portrait.aspx?issn=0354-9542> (preuzeto 19. 3. 2018).
10. Trifunović, Bogdan. „Elektronske knjige”, *Glas biblioteke* br. 12 (2005) http://www.cacak-dis.rs/elektronska_izdanja/Glas_biblioteke_12/pdf_gb_12/Bogdan%20Trifunovic-Elektronske%20knjige.pdf (preuzeto 16. 3. 2018). (na ćirilici)
11. Trtovac, Aleksandra S., „Automatizacija biblioteka u Srbiji – istorijski pregled”, *Bibliotekar* god. 59, br. 2 (2017) <http://bds.rs/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/bibliotekar-2-2017-7.pdf> (preuzeto 19. 4. 2018). (na ćirilici)
12. Univerzitet u Kragujevcu, Agronomski fakultet u Čačku, *Acta Agriculturae Serbica* <http://www.afc.kg.ac.rs/index.php/sr/19-izdavacka-delatnost/izdavacka-delatnost/94-acta-agriculturae-serbica> (preuzeto 19. 3. 2018).
13. Vasiljević, Nataša. „Elektronske publikacije i biblioteke – presek stanja”, *Infoteka* god. 7, br. 1/2 (2006) http://infoteka.bg.ac.rs/pdf/Srp/2006/INFOTEKA_VII_1-2_Jun2006_75-80.pdf (preuzeto 13. 3. 2018). (na ćirilici)
14. Vraneš, Aleksandra. *Osnovi bibliografije*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2001. (na ćirilici)

15. „Zakon o obaveznom primerku publikacija”. *Službeni glasnik RS* br. 52/11, 13/16.
https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4914. (na ćirilici)

Marija M. Gordić

University Library in Kragujevac
mgordic@kg.ac.rs

**CREATING BIBLIOGRAPHY OF THE JOURNAL
ACTA AGRICULTURAE SERBICA (1996–2016)
IN DIGITAL FORMAT**

Abstract: In an effort to complete the successful twenty-year period of the journal *Acta Agriculturae Serbica*, the University Library in Kragujevac issued an electronic version of the bibliography of this serial publication. The journal and its short bibliometric analysis is presented in the paper, as well as the methodology and bibliographic procedure for creating bibliography and the justification of issuing it in electronic form.

Keywords: digital bibliography, scientific journal, bibliometric analysis, *Acta Agriculturae Serbica*, Serbia.

Примљено: 23. марта 2018.

Исправке: 24. априла 2018.

Прихваћено: 9. маја 2018.

Пракса

Светлана Јанчић

UDK 02:061.2(497.11)"1947/2017"

<https://doi.org/10.18485/>

[bibliotekar.2018.60.1.7](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.7)

НАШИХ СЕДАМДЕСЕТ ГОДИНА

Свечана беседа поводом обележавања седамдесет година од оснивања Библиотекарског друштва Србије 1947–2017

У још увек неиспричаној причи о почецима, развојној линији, дометима и будућим стремљењима српског библиотекарства у контексту националне, друштвене и културне историје, заснованој на целовитом и научно утемељеном приступу, једно важно поглавље тек чека свога хроничара – поглавље о коренима и професионалном деловању Библиотекарског друштва Србије чијих седамдесет година преданог рада данас свечано обележавамо.

Богата и разубуђена грађа о активностима Друштва један је од важних извора за проучавање историје српског библиотекарства у периоду од 1945. године до данашњих дана. Све значајне промене у домену парадигме библиотеке и библиотекарства, све иновације у концептуалној и процедуралној равни праћене интернационализацијом делатности, сва друштвена превирања, кризе, преокрети у систему вредности, редефинисање културног модела и транзициони процеси – све се то преломило у последњих седам деценија кроз рад Друштва, чинећи га активним учесником у најзначајнијим променама у дискурсу српског библиотекарства, на теоријском, организационом и вредносном плану. Између почетне и крајње тачке овог координантног система – од којих прва означава библиотеку у функцији идејнопропагандног и културно-просветног рада, а друга библиотеку као приступни интерфејс глобалном универзуму информација – одвијали су се комплексни процеси модернизације и изграђивања српског библиотекарства као јединственог и интегрисаног система.

Та динамична линија развоја отпочела је послератном обновом, организационим и стручним јачањем библиотека, њиховим умрежавањем, нормативно-правним утемељењем делатности, да би седамдесетих година

прошлого века добила нов замах укључивањем у међународне стручне токове, успостављањем концепта Универзалне библиографске контроле, Универзалне доступности публикација, усвајањем међународних стандарда за обраду библиотечке грађе и изградњом аутоматизованог библиотечко-информационог система у ОРАС окружењу. Даљи пут ка библиотеци без зидова, водио је ка редефинисању библиографских начела и циљева, померању тежишта са унифицираног на контролисани приступ креирању и управљању метаинформацијама, формирању новог библиографског језика, заснованог на семантици информатичког лексичког корпуса и, у најширем контексту, ка преиспитивању професионалног идентитета и улоге библиотека у дигиталном окружењу.

Све те промене у протеклом динамичном и амбивалентном временском периоду на размеђу два миленијума покренуле су, оствариле и наставаљају да их осмишљавају и реализују генерације библиотекара, марљивих и преданих сакупљача, обрађивача, чувара и промотера забележеног знања. Иницијативом најугледнијих међу њима, у периоду од 1921. до почетка 1941. године основана је и деловала Београдска секција Друштва југословенских библиотекара, по покренутим иницијативама и професионалним акцијама најактивнија и најбројнија секција Друштва. Осветљавајући ово раздобље узлета српског библиотекарства, проф. др Гордана Стокић Симончић у раду *Друштво југословенских библиотекара и Библиотекарско друштво Србије: континуитет професионалног удруживања*¹, указује на постојање и рад струковне асоцијације која је представљала прву етапу библиотекарског удруживања на југословенским просторима и претходницу Друштва библиотекара Србије. Визионарство њених чланова и циљеви за које су се залагали – оснивање средње библиотекарске школе, професионало усавршавање, покретање стручног часописа, успостављање међурепубличке и међународне сарадње, организовање библиотечке мреже, утврђивање јасно дефинисане типологије библиотека – уграђени су у темеље послератног развоја професије и приоритетне задатке будуће националне асоцијације.

Када је 14. децембра 1947. године, на оснивачкој скупштини одржаној у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” у Београду, формирано Друштво библиотекара Народне Републике Србије, међу њеним оснивачима били су и библиотекарски из међуратног периода. Из те сјајне плејаде пионира модерног српског библиотекарства подсетимо се имена

¹ Гордана Стокић Симончић: „Друштво југословенских библиотекара и Библиотекарско друштво Србије : континуитет професионалног удруживања”. У: *Читалиште : научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* год. 16, бр. 31, 2017, стр. 56–59.

оснивача и најистакнутијих чланова нове асоцијације – чланова првог Управног одбора Друштва: Милице Продановић, председнице, Бисеније Лукић и Ђузе Радовића, потпредседника, Владимира Питовића, секретара; чланова Надзорног одбора: Александра Поповића, Милице Војиновић и Пауле Музер; чланова Суда части: Људмиле Михајловић, Јанка Договића и Јелене Маслеше. У надахнутом говору Милице Продановић, са акцентом на друштвенополитичкој функцији библиотека као сектора идејнопропагандног и просветног рада, трасирани су задаци Друштва, његова организација и методологија деловања. Усвојена Правила само су кодификовала кључне програмске активности: унапређење библиотекарства у Србији, развијање библиотечке мреже, оспособљавање и стручно усавршавање библиотечког кадра, издавање стручног часописа и стручних публикација, популарисање књиге и формирање читалачке публике, сарадња са сродним асоцијацијама и институцијама у националним и међународним оквирима, залагање за друштвену валоризацију статуса струке и очување угледа професије.

Развијајући своју делатност на темељима првобитног програма и проширујући и унапређујући делокруг и модалитете свога рада у оквиру секција, подружница, одбора, комисија и радних група, чије је програме обједињавао и усмеравао Извршни одбор, Друштво је иницирало и реализовало бројне пројекте који су оставили значајан траг у српској култури: покренуло издавање часописа *Библиотекар*, првог и најзначајнијег стручног гласила, уџбеника и приручника генерација библиотекара; активно учествовало у оснивању средње библиотекарске школе; залагало се за оснивање Катедре за библиотекарство на Филолошком факултету Универзитета у Београду која је конституисана 1963. године, да би две године касније била укинута; допринело развоју научноистраживачког рада у области библиотекарства, архивистике, документалистике и информатике; у сарадњи са Народном библиотеком Србије израдило програм за први Библиотечки центар, нуклеус матичне делатности на нивоу Републике; организовало бројна саветовања на националном и међународном нивоу о најактуелнијим темама у домену библиотечко-информационе делатности; одговорно и компетентно се укључило у доношење законских и подзаконских аката, норматива, прописа, стандарда, стратегија развоја делатности; покренуло оснивање Савеза друштава библиотекара Југославије под чијим су се окриљем, све до распада заједничке државе, решавала кључна питања од значаја за изградњу јединственог библиотечко-информационог система; подржало оснивање Заједнице југословенских националних библиотека; развијало делотворну сарадњу са Iflom, FIAB-ом, Eblidom и другим

сродним међународним асоцијацијама; подстицало решавање виталних стручних питања; предано радило на утемељењу кључних категорија етичког кодекса у коме су јасно изражене и системтизоване професионалне вредности, обавезе и права библиотекара.

Данас када прослављамо седамдесет година мисије једног од најугледнијих професионалних друштава Србије, желим да поделим са вама уверење – утемељено на привилегији да сам преко четири деценије била учесник и сведок корених промена библиотечног дискурса у националним и међународним оквирима и активни члан Друштва, његов секретар и дугогодишњи председник Републичке и Савезне комисије за каталогизацију – да виталност наше професије, њен друштвени статус и утицај зависе од наше спремности да своје циљеве прилагодимо технолошким и друштвеним променама, да омогућимо слободан приступ информацијама свима без разлике, да унапређујемо и оплемењујемо комуникацију са хетерогеним и све захтевнијим универзумом корисника, да се залажемо за интелектуалне слободе и транспарентност информација, да продубљујемо сазнања и ширимо интересовања, да непрекидно учимо, промовишући знање о знању, да чувамо и унапређујемо наше професионално јединство, снагу и углед институција, да успешно заступамо своје идеје и делотворно утичемо на доносиоце одлука, руковођени принципом општег добра и свешћу о друштвеној одговорности наше професије.

Зато је важно да – смишљајући „најбоље приче” и развијајући механизме који ће промовисати наше вредности, истичући наше присуство и значај, потенцирајући наше могућности, указујући на библиотеке као поуздане партнере и носиоце развоја и трансформације друштва – останемо усредсређени на промене, јер су оне, у свету који се вечно мења, једина извесност, да их пратимо и разумемо, да у сваком тренутку будемо способни да јасно и недвосмислено одлучимо шта од старог желимо да понесемо и уградимо у „универзум који неки називају библиотеком”, како би рекао Борхес, које речи желимо да запамтимо, којих корена се никада нећемо одрећи, које везе ћемо заувек сачувати, чија подршка ће нас оснажити, која сећања ће нас пратити на том путовању, на којем ће све оно што смо понели са собом као драгоцен дар доживети преображај и поново постати оно што јесте у једном новом времену.

У Београду, 14. децембра 2017

Елизабета Георгиев
 Народна библиотека „Детко Петров”,
 Димитровград
 betageorgiev@yahoo.com

Прегледни рад
 UDK 050=163.2(497.11)"1949/2013"
 050МОСТ(497.11)"1965/2012"
 316.73(497.11:497.2)
[https://doi.org/10.18485/
 bibliotekar.2018.60.1.8](https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2018.60.1.8)

ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ, НАУКУ И ДРУШТВЕНА ПИТАЊА НА БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ *Мосѝ*

како се педесет година градио мост између
 бугарске и српске културе

Сажетак: Рад доноси основне податке о часопису за књижевност, уметност, науку и друштвена питања на бугарском језику „Мост” који је у издању Новинско-издавачке установе „Братство” излазио у периоду од 1965. године до 2012. За четрдесет и седам година постојања изашло је укупно 220 бројева. Часопис је сем уметничких и научних радова припадника бугарске мањине у Југославији, односно у Србији, доносио и поетске и прозне радове савремених бугарских и српских писаца, научнопопуларне и публицистичке текстове. Овај часопис је од изузетне важности за све истраживаче културе Бугара у Србији јер доноси важне информације о културном развоју ове мањинске групе, првенствено у срединама као што су Димитровград и Босилеград, али такође презентује и значај бугарске мањине у повезивању српске и бугарске културе у најширем смислу.

Кључне речи: часопис *Мосѝ*, бугарска национална мањина, култура, књижевност, мултикултуралност.

Увод

Серијске публикације, везане за одређени географски простор, важни су извори информација, научних и културних сазнања, места презентације стваралачких постигнућа културних посленика одређене средине. Посебну важност имају оне серијске публикације које су везане за мањинске групе

у оквиру већинског народа јер су пратиоци свих друштвених збивања и културног живота мањине, што их чини значајним извором за проучавање историјске и културне баштине одређене мањинске заједнице. Као локалне хронике, оне су незаобилазно штиво историчара, етнолога, а књижевни часописи су и својеврсне антологије уметничких и теоријских текстова.

Невелика бугарска мањина у Србији може се похвалити постојањем трима периодичним издањима која су од великог значаја за њен развој и напредак. Недељник на бугарском језику *Брајсџиво*, дечји часопис *Друјарче* и часопис за књижевност, уметност, науку и друштвена питања *Мосџи*. Ове публикације су скоро пет деценија презентовале постигнућа бугарске етничке заједнице у Југославији и Србији, те биле веза између српске и бугарске културе. После 2012. године рад Новинско-издавачке установе „Братство”, издавача ових публикација, запада у кризу. И *Брајсџиво*, и *Друјарче* и *Мосџи* престају да излазе. Од 2016. године, захваљујући ангажовању Националног савета Бугара у Србији, излази *Ново Брајсџиво*.

Часопис који је оставио неизбрисив траг у историји и култури бугарске мањине у Србији је *Мосџи*. У периоду од 1965, када је основан, до 2012, када излази последњи троброј 218–219–220, на страницама часописа изашло је неколико хиљада литерарних, научнопопуларних, публицистичких и других радова чији су аутори првенствено припадници бугарске мањине у Србији, али и српски и бугарски књижевници, културолози, научни радници.

Периодична издања на бугарском језику после Другог светског рата – значај Новинско-издавачке установе „Братство”

У периоду после Другог светског рата бугарска национална мањина почиње свесрдно да ради на развоју своје културе у тадашњој Југославији. Пет година по ослобођењу, 17. јануара 1949. године у Београду излази први број недељника *Глас Бујара у Јујославији* (*Глас на бљларииџе в Јујославия*), који касније прераста у недељник *Брајсџиво*.

Глас на бљларииџе в Јујославия постао је значајан информатор о друштвенополитичкој и образовнокултурној активности димитровградског и босилеградског среза. Сходно политичком и друштвеном амбијенту ове новине су афирмисале позитивне резултате припадника бугарске народности, у смислу мобилизације и масовног учешћа у спровођењу политичких, привредних, радних и других акција. Његовим излажењем

ударени су темељи информативне делатности на бугарском језику. Од посебног значаја је његова улога у покретању књижевног стваралаштва бугарске народности, али значајан је и за развој других културних сфера. Лист престаје да излази 1954. године.

По престанку излажења *Гласа Буџара у Југославији* културни посленици из Димитровграда и Босилеграда покушавали су да пронађу решење и да оснују ново гласило. Будући да је значајан број њих радио у Пироту у оквиру пиротског недељника *Слобода*¹, године 1955. почео је да се штампа додатак на бугарском језику *Свобода* намењен припадницима бугарске мањине у тадашњем Пиротском срезу. Први број додатка изашао је 10. септембра и у њему стоји да ће „*Свобода* бити светионик свих Бугара који живе у пиротском крају, расветљујући низ питања из наше спољне и унутрашње политике и упознајући их редовно са најактуелнијим политичким и културним догађајима”.² Због техничких и финансијских проблема додатак *Свобода* је излазио само пет месеци.

Тек после три године покренут је нови лист на бугарском језику у Југославији *Брајсџиво*. *Брајсџиво*, орган ССРН-а за димитровградски, босилеградски, сурдулички и бабушнички крај, недељник је који се појавио захваљујући ентузијазму новинара и културних радника, бивших чланова редакција *Глас на бџлариџије в Југославија* и додатка *Свобода*. Први број *Брајсџива* изашао је 15. јуна 1959. године. У првим годинама по оснивању редакција је била смештена у Пироту, иако је Решењем Скупштине Србије Ниш одређен као седиште редакције³.

Главни приоритет недељника *Брајсџиво* за разлику од *Гласа на бџлариџије в Југославија*, који је акценат стављао на спољнополитичке и општепартијске националне теме, био је да припаднике мањине информише о најактуелнијим догађајима у срединама у којима живе. Из броја у број повећавали су се радови аутора из редова мањине – песме, приче, есеји, књижевна критика и друго. Кроз своју историју недељник *Брајсџиво* није био само гласило, показао је и велики утицај на образовање и културно-научни развој мањине. У значајној мери утицао је и на изградњу језичке културе својих читалаца, на обогаћивању речника и на комуникацију. Изузетан значај *Брајсџиво* има и у каснијем све интензивнијем развоју информа-

¹ Новине *Слобода*, односно *Свобода* биле су орган Окружног одбора ССРН-а Пиротског среза.

² Матеа Андонов, „*Свобода* – факел на бџгарите от Пиротска околија”, *Брајсџиво*, год. 46, бр. 2020, (2004), 8.

³ Богдан Николов, „Корените на ’Братство’”, *Брајсџиво* год. 46, бр. 2012 (2004), 11.

тивне делатности бугарске мањине. Недељник *Брајсџиво* је врсна хроника и главни извор свим истраживачима друштвене и културне историје димитровградског и босилеградског краја. Због финансијских проблема, после педесет година континуираног излажења, 2008. *Брајсџиво* почиње да излази нередовно, да би од децембра 2012. године престало да излази.⁴

Педесетих и почетком шездесетих година ученици и наставници у основним школама у којима је било наставе и на бугарском језику били су суочени са проблемима недостатка допунске литературе на бугарском. У редакцији Новинско-издавачке установе „Братство” одлучили су да тај проблем реше покретањем листа за децу. Часопис *Друјарче* је дечји часопис на бугарском језику који је први пут, као подлистак недељника *Брајсџиво* изашао 1959. године. У периоду од 1959. до 1962. редовно у оквиру *Брајсџива* излази дечји додаток који постаје веома популаран међу децом у Димитровграду и Босилеграду. Први број часописа *Друјарче* излази 10. фебруара 1962. године. *Друјарче* постаје дечји часопис који на својим странама презентује поетске и прозне радове бугарских и југословенских писаца за децу, занимљивости из света науке, литерарне прилоге књижевних стваралаца из редова мањине, вести из школа, али и ликовне и литерарне радове ученика димитровградских и босилеградских школа. Часопис *Друјарче* је од великог значаја за проучавање развоја књижевности за децу припадника бугарске националне мањине на просторима Југославије, а истовремено је био и својеврсни приручник у настави бугарског језика и књижевности за ученике основних школа у срединама где живе припадници бугарске мањине. Последњи број часописа појавио се децембра 2013. године.

Часопис *Мосџ* – развој и значај

С појавом недељника *Брајсџиво* и дечјег часописа *Друјарче* појавили су се и аутори из редова мањине који су своје поетске, прозне и научно-истраживачке радове презентовали на страницама ових периодичних издања. По писању савременика почетком шездесетих година прошлог века све више се осећала потреба за појавом часописа који би окупио већи број књижевних делатника, нучника, уметника, припадника мањине који су тражили начин да презентују своје стваралаштво и резултате научног рада на матерњем бугарском језику. У већ постојећем недељнику *Брајсџиво*

⁴ Последњи број *Брајсџива* 2335/2336 изашао је 26. 12. 2012. године.

није било простора за такве радове, али друштвене и политичке околности створиле су две струје: једну за и једну против часописа. И поред проблема и сумњи у способност да ће чланови редакције *Брајсџива* са својим сарадницима успети да реализују један такав пројекат, иницијатива о формирању часописа постајала је све реалнија.

По речима Милета Николова Присојског, једног од родоначелника часописа, идеја се реализује почетком 1965. године када се појављује велики број радова који су планирани за два зборника. На његов предлог и уз подршку значајног круга културних радника, и пре свега уз подршку руководства Новинско-издавачке установе „Братство” конципиран је предлог за часопис општег типа који би се бавио културом, науком и уметношћу у најширем смислу. На предлог тадашњег директора „Братства” Асена Лазарова формиран је иницијативни одбор кога су чинили књижевници Марин Младенов и Миле Николов, научник Спас Сотиров и друштвени радник и познати новинар мањине, један од првих уредника *Гласа Буџара у Јуџославији* Асен Лазаров, који је у то време био народни представник босилеградског краја у Народној скупштини Србије и потпредседник Окружног одбора ССРН за лесковачки крај.

Иницијативни одбор је преузео улогу привремене редакције. Пошто је решено да часопис буде општег типа, материјал је подељен у три рубрике: књижевност и уметност, наука и друштвена питања и културна хроника.

Када је иницијативни одбор размотрио основну концепцију будућег часописа, кренуло се са избором назива. У старту је прихваћена чињеница да часопис буде мешовит – не само за књижевност, и не само за научна и друштвена питања, већ истовремено за књижевност, науку и друштвена питања, како би могао да задовољи потребе и интересе ширег круга читалаца, те да тако добије већи број сарадника из различитих области. По речима Присојског највећу муку задао је одабир имена часописа које би задовољило положај и улогу часописа у културној делатности бугарске народности. Свако од присутних на том оснивачком састанку написао је неколико назива. Предложени су називи као – *Изјрев*, *Свејлина*, *Знаме*, *Мосџ*. Од свих предложених назива најадекватнији је био *Мосџ*⁵.

„Овај појам најпотпуније је изражавао културну мисију и садржај часописа – кроз њега у књижевност, науку и публицистику улазе наши млади културни радници, кроз превод других југословенских језика часопис ће ближе упознавати своје читаоце са достигнућима у области културе

⁵ Миле Николов Присојски, „Трибина на творческата ни дейност”, *Мосџ* год. 10, бр. 36 (1976), 4.

југословенских народа и народности и на тај начин ће допринети њиховом зближавању и упознавању, и најзад, кроз своју културну мисију да часопис постане спона у културном зближавању југословенских народа и народности, с једне стране, укључујући и Бугарску и културу бугарског народа, с друге стране. Наравно, за коначни избор назива одлучан утицај имали су ставови двојице великана балканског и међународног радничког покрета, блиских сарадника и пријатеља – Тита и Димитрова, по чијим речима бугарска народност у Југославији треба да игра улогу моста у зближавању југословенских и бугарског народа.⁶

Крајем маја изашао је из штампе први број *Мост*. Издавач је „Братство” из Ниша, а штампан је у штампарији „Глас” у Београду. По одлуци редакције у првим годинама *Мост* излази два пута годишње, да би већ крајем шездесетих почело да излази редовно четири броја годишње. Уредништво је примало рукописе на бугарском и српскохрватском, македонском и словеначком језику – за сараднике, припаднике других народа и народности.

„Будући да није рађена никаква претходна реклама, појава часописа за многе је била право изненађење, а највише за наставнике и ученике у гимназијама у Босилеграду и Димитровграду, јер и више година уназад нису имали прилике да виде нову књигу на бугарском језику.”⁷

У тексту који претходи првом броју часописа, између осталог, наведено је да су се стекли услови да бугарска народност у Југославији, иако малобројна, може да почне да издаје часопис који ће на једном месту представљати стваралачка и научна достигнућа културних посленика мањине – уметника, писаца, новинара, талентованих глумаца, друштвених радника који се предају озбиљном стваралачком раду. Крајем педесетих година број тих културних радника све је већи, њихово стваралаштво је све разноврсније и оригиналније.

„Вођени потребама развијања уметничког, научнопопуларног новинарског рада, група ентузијаста јавних и културних личности покренула је питање издавања периодичног издања у оквиру издавачке делатности ‘Братства’. Резултат ове акције је предложени часопис ‘Мост’, који има за циљ да постане платформа наше стваралачке активности, да окупи све који се баве књижевним, научним и новинарским радом; да подстакне још већу

⁶ Николов, „Трибина на творческата ...”, 5.

⁷ Миле Николов-Присойски, „Възрожденската мисия на ‘Мост’”, *Мост* год. 40 (2005), бр. 188, 189, 190, 191, 25.

креативност; да подржи сваки таленат и да подржи његово јавно признање и раст у зрелог уметника.”⁸

Овај пролог завршава се речима које потврђују како историја часописа, тако и историја мањине: „Зато ни једна јавна, школска и лична библиотека, ни један наставник или образована особа не сме да остане без ‘Моста’.”⁹

Часопис *Мост* је дефинисан као „периодични часопис за друштвено-политичку, научнопопуларну и књижевну делатност бугарске народности у Југославији (периодично списание за општествено-политическа, научно-популарна и литературна дейност на българската народност в Югославия) са главним уредником Милом Николовим и редакцијом коју су чинили: Асен Лазаров – друштвенополитички живот (општествено-политически живот), Спас Сотиров – научнопопуларни радови (научно-популарни трудове) и Марин Младенов – књижевност и уметност (литература и изкуство).

Већ после првог броја *Моста* дошла је потврда о квалитету и значају часописа. Уследили су коментари да је часопис изузетно важан за бугарску мањину и да својом појавом попуњава празнине у култури и науци мањине. Колико је ново чедо „Братства” наишло на подршку културне јавности, првенствено Босилеграда и Димитровграда, потврђује тираж од 3.000 примерака.

Осим позитивних реакција културних, друштвених и научних делатника из средина у којима живи бугарска национална мањина, по сведочењу првих сарадника и чланова уредништва часописа, уследиле су и позитивне реакције друштвенополитичких радника тога времена, који су свесрдно подржали нову иницијативу бугарске мањине, што је свакако било добар знак и ветар у леђа ентузијастима окупљеним око овог пројекта.

За успешно решавање почетних тешкоћа у уређивању и издавању часописа, по речима савременика, од посебног значаја била је чињеница да је редакција радила сложено и одговорно – сваки члан осим за своју рубрику налазио је сараднике са квалитетним материјалима за цео часопис. Поред аутора из редова мањине, још од самог почетка ангажовани су афирмисани аутори изван ње. Једно летимично листање *Моста* може да потврди колико много познатих имена из књижевности и науке је сарађивало у часопису и да је од почетка био отворен за широку сарадњу, како за ствараоце из мањине, тако и из других националности, под једним условом – да су њихови радови на одговарајућем уметничком и научном нивоу.

⁸ [От увода], Мост год. 1, бр. 1 (1965), 3.

⁹ Исто.

Велики културни радник из редова мањине Богдан Николов у ауторском тексту „*Мосџ*” је оџворена џрибина из 1967. године, говорећи о појединим злурадим критикама на рачун часописа, између осталог каже: „*Мосџ* је отворена трибина за све наше суграђане који пишу, истражују, стварају или раде у било којој области јавног живота. Ово се посебно односи на наше потенцијалне сараднике из редова бугарске националности у СФРЈ. Циљ часописа је да окупи до сада утврђене ствараоце и уметнике и оне који тек треба да открију своју уметничку личност. Први бројеви јасно показују колико је широк став заузео наш часопис... Наши први сарадници су из Димитровграда, Босилеграда, Ниша, Београда, Новог Сада, Скопља, Михаиловграда и тако даље. Само зли језици и јалови критичари могу да приуште себи да говоре о неком ‘затвореном кругу’ око *Мосџа*. Такав круг не постоји, нити ће редакција омогућити да се формира. Редакција позива све на сарадњу: политичке раднике, политикологе, социологе, истраживаче из свих области, стручњаке из појединих области, раднике, песнике, приповедаче, критичаре, уметнике, вајаре и друге делатнике наше националности. У уредничкој пракси је чак и слабије радове да враћа на дораду. Другим речима, сваки озбиљни рад има оптималну шансу да буде објављен у часопису! Критичарима препоручујемо мање говора, више рада!”¹⁰

Свих година постојања *Мосџ* је био стожер око кога се развијала култура Бугара у Југославији, касније у Србији. Првих година у циљу окупљања, откривања и награђивања нових младих снага на пољу књижевности, уметности, културе уопште, науке и публицистике, *Мосџ* је редовно организовао конкурсе, како књижевне тако и конкурсе за научнопопуларне и публицистичке текстове. Број нових имена, стваралаца на бугарском језику је растао, а радови које су они представљали на страницама *Мосџа* одликовали су се квалитетом и оригиналношћу. Награђивани учесници на конкурсима постајали су редовни сарадници *Мосџа*.

За четрдесет и седам година излажења овог часописа мењала су се уредништва, али се концепција часописа није превише мењала. Велика пажња обрађана је афирмацији младих стваралаца и научних радника, а своју мисију моста у повезивању српске и бугарске културе часопис је доказивао сваким следећим бројем. Велику улогу *Мосџ* је имао у презентацији поетског и прозног стваралаштва других мањина у Југославији седамдесетих и осамдесетих година, посебно стога што је Димитровград у то време био организатор „Мајских сусрета националних мањина Републи-

¹⁰ Богдан Николов, „Мост е отворена трибуна”, *Мосџ* год. 2, бр. 4 (1967), 73.

ке Србије”, на којима је презентовано и књижевно стваралаштво осталих мањина у републици.

Часопис *Мосџ*¹¹, поред свог културолошког значаја за бугарску националну мањину у Србији, има још две веома важне улоге којих је образовна и културна јавност Димитровграда и Босилеграда постала свесна тек када је ово периодично издање 2012. године престало да излази.

- Часопис *Мосџ* је веома утицао на учење бугарског језика¹² код свих структура читалаца. Текстови које је доносио овај часопис били су приступачни различитим структурама читалаца, од деце и младих, преко радника у култури и образовању, до обичних читалаца. Часопис *Мосџ* је помоћна литература и средство за креативнију наставу учитеља и наставника бугарског језика. Поред прилога из класичне и савремене бугарске књижевности, књижевних критика, културне историје, занимљивих језичких лекција, часопис је нудио могућност презентовања стваралаштва деце и младих, што је свакако била стимулација за њихово студиозније учење језика. Тако је *Мосџ* био извориште стваралаштва нових генерација књижевника из редова мањине.
- *Мосџ* је незаобилазна литература свих истраживача културе, културне историје и књижевности бугарске националне заједнице у Србији. На страницама часописа налазе се бројни текстови који говоре о културном развоју, развоју школства, политичким и друштвеним односима у Димитровграду и Босилеграду, као и текстови врских познавалаца српско-бугарских културних односа.

Значајну улогу у популаризацији часописа *Мосџ* има Народна библиотека „Детко Петров” у Димитровграду кроз приређивање библиографије часописа. Због потребе корисника да на најбржи начин дођу до жељене

¹¹ Елизабета Георгиев, „Од А до Я – колекција периодичних издања на бугарском језику Бугара у Србији – из фонда Народне библиотеке ’Детко Петров’ у Димитровграду“, у : *Колекције њериодике у српским библиотекама: Зборник радова Дани мајичних библиотека Србије 2015, Библионеј* (Београд: Заједница Матичних библиотека Србије; Ужице: Народна библиотека Ужице, 2015), 222.

¹² Разлог томе је што је становништво димитровградског и босилеградског краја у једној специфичној лингвистичкој ситуацији – бугарски језик има статус матерњег језика, али се не говори по стандарду, образовни систем је на српском језику, а у свакодневној комуникацији се користи локални говор.

информације, виши књижничар библиотеке у Димитровграду Момчило Андрејевић 1995. године приредио је библиографију *Мосџа* од 1. до 139–140. броја. Вођени све већим интересовањем за информацијама у часопису, а и добрим резултатом после објављивања библиографије, у библиотеци су наставили традицију израде библиографије. Библиографија *Мосџа* је излазила у четири наврата у самом часопису (*Библиоџафија на сџисание „Мосџ” оџи 140 до 150* књижка у бр. 151 за 1998. годину – приредио Момчило Андрејевић; *Библиоџафија на сџисание „Мосџ” оџи 151 до 159–160* књижка у бр. 161 за 2000. годину – приредио Момчило Андрејевић; *Библиоџафија на сџисание „Мосџ” оџи 161 до 170–171* књижка у бр. 173 за 2002. годину – приредио Момчило Андрејевић; *Библиоџафија на сџисание „Мосџ” оџи 172 до 188–189–190–191* књижка у бр. 192 за 2006. годину – приредила Елизабета Георгиев), да би 2008. године изашло ДВД издање библиографије *Мосџа* од 141. до 196/197. броја коју је такође приредила Елизабета Георгиев.

На основу до сада урађених библиографија *Мосџа* може се утврдити да је на страницама часописа презентовано преко 3.300 библиографских јединица.

Престанком излажења часописа *Мосџ* бугарска мањина је много изгубила, првенствено када је реч о будућности мањинске бугарске књижевности. Спорадични књижевни излети на бугарском језику неколико преосталих аутора на страницама двонедељника *Ново Брајсџиво*, који је почео да излази јуна 2016. године, није никаква потврда да ће књижевност Бугара у Србији опстати. Без часописа као што је био *Мосџ* или сличног решења о овој књижевности можемо у будућности говорити само у прошлом времену.

Закључак

Часопис на бугарском језику у Србији *Мосџ* заиста је био својеврсни мост који је повезивао народе различите по индивидуалности и језику, а сличне по садржају и култури. Странице *Мосџа* биле су широко отворене за поезију и прозу, за модерну уметност, за културну традицију и савремени критички поглед српске и бугарске критике, историје, социологије и на тај начин претварале су овај часопис у гласило у коме се две братске културе представљају на најбољи могући начин.

Захваљујући *Мосџу* мањина је добила више квалитетних књижевних стваралаца који су свој књижевни потенцијал потврдили објављивањем већег броја ауторских књига и на бугарском и на српском језику. Поред њих

ту су свакако и потврђени уметници, научници, преводиоци, публицисти. Мост кроз речи чува и документује особене црте мањине, промене у њеним социјалним, моралним и психолошким нивоима.

Са становишта временске дистанце симболика назива *Мост* је велика, што можда најбоље дефинишу речи амбасадора Републике Бугарске Георгија Димитрова из 2005. године, представљене у четвороброју часописа посвећеном четрдесетогодишњици његовог излагања. „Он је мост изнад граница у периодима када су оне биле непробојне, мост између генерација – како би конфликт између њих био креативан, а не рушилачки, мост између људи да би се боље споразумели, мост између уметности...”¹³

Литература:

1. Андонов, Матеа. „Свобода’ – факел на българите от Пиротска околия”. *Брајство* бр. 2020 (2004): 8.
2. Георгиев, Елизабета. „Од А до Я – колекција периодичних издања на бугарском језику Бугара у Србији – из фонда Народне библиотеке ’Детко Петров’ у Димитровграду”. У: *Колекције периодике у српским библиотекама: Зборник радова Дани мајичних библиотека Србије 2015 Библионеј*. Београд: Заједница Матичних библиотека Србије; Ужице: Народна библиотека Ужице, 2015.
3. Димитров, Георги. „Мост над границите”. *Мост* бр. 188–189–190–191 (2005): 9–10.
4. Николов, Богдан. „Корените на ’Братство’”. *Брајство* бр. 2012 (2004): 10–13.
5. Николов, Богдан. „Мост е отворена трибуна”. *Мост* бр. 4 (1967): 71–75.
6. Николов, Миле Присойски. „Възрожденската мисия на ’Мост’”. *Мост* бр. 188–189–190–191 (2005): 23–31.
7. Николов, Миле Присойски. „Трибина на творческата ни дейност”. *Мост* 36 (1976): 4.
8. [От увода]. *Мост*, 1 (1965): 3–4.

13 Георги Димитров, „Мост над границите” *Мост* год. 40, бр. 188–189–190–191 (2005), 9.

Elizabeta Georgiev

Public Library „Detko Petrov” in Dimitrovgrad

betageorgiev@yahoo.com

**JOURNAL OF LITERATURE, ART, SCIENCE, AND SOCIAL ISSUES
IN BULGARIAN LANGUAGE *MOST*:**

**Building a Bridge Between Bulgarian and Serbian Culture
over a Fifty-Year Period**

Abstract: The paper presents basic information about the journal of literature, art, science and social issues in Bulgarian language *Most*, which was published by the publishing and press institution “Bratstvo” in the period from 1965 to 2012. During forty-seven years of its existence, a total of 220 issues of the journal were published. Apart from the artistic and scientific papers of the members of Bulgarian minority in Yugoslavia and Serbia, the poetic and prose works of contemporary Bulgarian and Serbian writers, popular scientific and publicist texts were also published. This journal is of exceptional importance for all Bulgarian culture researchers in Serbia, because it provides important information on the cultural development of this minority group, primarily in the cities like Dimitrovgrad and Bosilegrad, but also presents the importance of a Bulgarian minority in connecting Serbian and Bulgarian culture in its widest sense.

Keywords: journal *Most*, Bulgarian national minority, culture, literature, multiculturalism.

Примљено: 11. априла 2018.

Прихваћено: 30. априла 2018.

Прикази

Бојана В. Вукотић
Народна библиотека Србије
bojana.vukotic@nb.rs

UDK 02:061.2(497.11)"1947/2017"(049.3)
026/027:316.7(049.3)

О ЧЕМУ ГОВОРИМ КАДА ГОВОРИМ О БИБЛИОТЕКАМА

14. конференција Библиотекарског друштва Србије

У Београду је од 13. до 15. децембра 2017. године одржана 14. конференција Библиотекарског друштва Србије под насловом „О чему говорим када говорим о библиотекама: заговарање, промовисање, лобирање”. У оквиру конференције обележени су Дан библиотекара и јубилеј 70-годишњице оснивања Друштва.

На конференцији и обележавању јубилеја Друштва учествовао је велики број библиотекара из Србије, као и гости из Немачке, Аустрије, САД, Хрватске, Босне и Херцеговине, Румуније, Летоније, Словачке и Кипра.

Догађај је започео претконференцијом у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”. Претконференција је обухватила радионицу „Јавно заговарање за библиотекарe” коју су водиле колегинице из Хрватске Едита Бачић и Даворка Пшеница и презентацију документарног филма са радионицом Маша Мехмедовића из Босне и Херцеговине.

Едита Бачић, библиотекар саветник у библиотеци Правног факултета у Сплиту, покретач је и оснивач Радне групе (сада Комисије) за јавно заговарање у Хрватском књижничарском друштву (ХКД), један од предавача у области јавног заговарања у Центру за стално стручно усавршавање библиотекара при Националној и свеучилишној књижници и чланица Европског тима у оквиру Међународног програма заговарања (IFLA International Advocacy Programme – IAP). Даворка Пшеница, библиотекар саветник у Националној и свеучилишној књижници у Загребу, чланица је и један од оснивача поменуте Комисије за јавно заговарање ХКД-а. Колегинице су нам представиле хрватска искуства у раду на заговарању за библиотеке, посебно наглашавајући потребу креирања стратегија заговарања на

националном нивоу, као и регионалну сарадњу и умрежавање као главни циљ одрживог развоја.

„Витез библиотекарства” Машо Мехмедовић из Босне и Херцеговине, магистар компаративне књижевности и библиотекарства, представио се као аутор документарног филма „Покрет за народноослободилачко библиотекарство Босне и Херцеговине”, чиме је на неформалан начин подстакао разговор о проблемима професије библиотекар. Филм говори о улози библиотека као јавних установа, као и о статусу дипломираних библиотекара, посебно о (не)могућностима њиховог запошљавања у библиотекама. Пројекција овог филма поновљена је и на самој конференцији.

Конференција је започела свечаном скупштином БДС посвећеној 70-годишњици оснивања Друштва. Богдан Трифуновић, председник БДС подсетио је на најзначајније резултате рада, посебно у претходној години, као и планове за даљи рад Друштва. Присутне су поздравили и Владан Тријић, заменик управника Народне библиотеке Србије, и Новка Шокица из Библиотеке Матице српске. Доцент др Драгана Грујић, главни уредник часописа *Библиотекар*, представила је нови број посвећен јубилеју Друштва.

Уручене су награде БДС за 2017. годину: Награда Запис додељена је проф. др Жељку Вучковићу (Педагошки факултет у Сомбору) за развој библиотечко-информационе делатности и библиотекарства, Награда „Стојан Новаковић” др Бранки Драгосавац (Библиотека Правног факултета Универзитета у Београду) за оригинално ауторско дело на српском језику из области библиотечко-информационе делатности – „Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године”, Награда Најбољи библиотекар Марини Неђић (Библиотека града Београда) за значајне резултате на унапређењу библиотечко-информационе делатности и Повеља захвалности – Светлани Јанчић, библиотекар у саветнику у пензији. У име награђених захвалио се Жељко Вучковић, а Светлана Јанчић се у својој свечаној беседи поводом јубилеја БДС осврнула на историјат и развој Друштва од оснивања до данас.

Конференцију је отворила госпођа Карла Робин Херши (Karla Robin Hershey), стална координаторка Уједињених нација у Србији, говорила је о вези библиотека и циљева одрживог развоја који чине „Агенду 2030” Уједињених нација – (Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development). Библиотеке су препознате као установе које пружају бројне услуге, од којих је најзначајнија слободан приступ информацијама, као кључни фактор у остварењу свих циљева одрживог развоја.

Весна Вуксан је известила о активностима Библиотекарског друштва Србије у оквиру УН „Агенде 2030”: учешће у IFLA International Advocacy Program, акредитовани курс за библиотекарке „Ко то тамо прича?”, пројекти

„Stories that Matter” и „Unlocking the Potential of Libraries in South-East Europe through Regional Cooperation and Sustainable Development”.

Учесницима скупа се, посредством видео поруке, обратила и Глорија Перез Салмерон (Glòria Pérez-Salmerón), председница IFLA-е, која је поправила учеснике и пожелела успешну конференцију.

Предавања по позиву првог дана конференције одржале су Лојда Гарсија Фебо (Loida Garcia-Febo, САД) и Барбара Шлајхаген (Barbara Schleichagen, Немачка). Лојда Гарсија Фебо, изабрана председница Америчког друштва библиотекара (The American Library Association – ALA) у предавању под насловом „Само заједно: јачање вештина заговарања у изазовним временима” говорила је о активностима које спроводи америчко струковно удружење у циљу побољшања статуса библиотека. Барбара Шлајхаген, извршна директорка Немачког друштва библиотекара (Der Deutsche Bibliotheksverband – DBV) у излагању „Гвожђе се кује док је вруће: лобирање за библиотеке у доба дигиталне трансформације” бавила се приоритетима и стратегијама заговарања, као и препрекама у заговарању, пре свега потреби координације иницијатива заговарања.

На првој сесији конференције своја излагања су саопштили следећи учесници: Мара Јекабсоне (Māra Jēkabsons), начелница Центра за развој библиотека у Националној библиотеци Летоније – „Правни и друштвени оквир заговарања за библиотеке у Летонији”; Николае Константинеску (Nicolae Constantinescu) из Румуније – „Библиотеке: жива средишта специјалиста и креативна подршка јавности”, који је говорио о искуству румунских библиотека и новој улози библиотекара у управљању информацијама коришћењем савремене напредне технологије; Алжбета Мартиницка (Alžbeta Martinická) и Зузана Прахарова (Zuzana Prachárová), „Тренинг програми и искуства у Националној библиотеци Словачке” – изнеле су податке о разним облицима сталног стручног усавршавања словачких библиотекара, посебно у развијању способности претраживања домаћих и страних онлајн каталога; Тамара Бутиган Вучај – „Проширење подручја борбе: заговарање за библиотеке у Србији код ЕУ”, говорила је о успостављању агрегатора за Еуропеану у Народној библиотеци Србије; Даниела Скоковић из Народне библиотеке Пожега представила је покрет „Библиоциклисти” као начин скретања пажње јавности на библиотеке и њихов значај за ширу заједницу; Винка Јелић Балта, Љиљана Вугринец и Романа Хорват из Хрватске представиле су рад Друштва књижничара Билогоре, Подравине и Калничког пригорја наглашавајући све предности сарадње малих библиотека и размене искустава и програма.

Други дан конференције започео је предавањем по позиву др Ненада Васића под насловом „Од књиге до библиотека у савременом свету: једна прича о лобирању” из којег смо имали прилику да сазнамо нешто више о лобирању у ширем смислу из угла једног професионалца – члана Друштва лобиста Србије.

Уследила су излагања следећих учесника конференције: Драгана Милуновић (Народна библиотека Србије) – „Библиотекари, проширите подручје борбе! eIFL пројекат ‘Јавно заговарање за библиотеке’”; Слађана Галушка (школски библиотекар, Београд) – „Улога Друштва школских библиотекара Србије у заговарању и промоцији”; Весна Филиповић (школски библиотекар, Лесковац) – „Улога библиотечке секције у заговарању, лобирању и промоцији рада школске библиотеке”; Елизабета Георгиев (Библиотека „Детко Петров”, Димитровград) – „О чему говорим када говорим о мултикултуралној библиотеци: заговарање, промовисање, лобирање у Библиотеци ‘Детко Петров’ у Димитровграду”, о деци као промотерима библиотеке; Весна Милосављевић (Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево) – „Едукативне радионице за децу, као начин лобирања за библиотеке”; Богдан Трифуновић (Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак) – „Коришћење јавног и медијског простора у функцији заговарања на примеру нове зграде библиотеке у Чачку”; Ана Пенсаерт (Енглеска) и Радмила Милинковић (Библиотека Факултета музичке уметности Универзитета у Београду) – „Заговарање за музику: повезивање са Србијом”, о учешћу Библиотеке Факултета музичке уметности Универзитета у Београду у раду Међународне асоцијације музичких библиотека; Душица Мурић, Биљана Ристовић и Гордана Бацотић (Народна библиотека Ужице) – „Од добре идеје, преко убедљиве приче – до новца”, о искуствима ужичких библиотекара да се домогну финансијских средстава за реализацију изложбе и штампање романа Стојана Стива Тешиха, Ужичанина из Америке; Бојана Раденковић Шошић, Јелена Ковачевић и Љиљана Мацура – „Библиотеке као идејна основа тематских тура”; Зорка Стојановић и Данијела Божичковић Радуловић (Библиотека „Србољуб Митић”, Мало Црниће) – „Медијско позиционирање библиотеке за локалну заједницу”; Надица Костић (Народна библиотека Пирот) – „Читај, читај, читај”.

За време конференције организована је и радионица „Вештине презентације” коју је водио Реља Дерета. Учесницима радионице је кроз неколико вежби представљено неколико начина припреме за успешан јавни наступ и презентацију.

Постер сесија је обухватила шест постер презентација: Ратка Вучковић – „Зелена прича Народне библиотеке Ужице”, представљене су

креативне еколошке радионице ове библиотеке; Бернадица Иванковић – „Књишки активизам Градске библиотеке Суботица”, тема је видљивост библиотеке у локалној заједници; Елизабет Колин (председница покрета Cyclo-biblio, Француска) и Даниела Скоковић (Народна библиотека Пожега) – „Cyclo-biblio”, библиотечка јавност се упознаје са покретом „Cycling for libraries” који већ дуги низ година скреће пажњу јавности на значај и улогу библиотека у многим европским и ваневропским земљама; Милица Матијевић (Библиотека „Димитрије Туцовић”, Лазаревац) и Виолета Ђорђевић (Библиотека града Београда) – „Уметници као партнери у заговарању и лобирању за библиотеке”, промоција библиотеке уз учешће уметника као истакнутих чланова заједнице; Мирјана Нешић (Београдска политехника) – „AV, AR, QR, VR, youR? Дигиталне технологије и шта са њима”, могућности употребе савремених апликација у библиотекама; Тамара Радојчић и Снежана Николић (ШОСО „Милан Петровић” са Домом ученика Нови Сад), „Укључивање родитеља у програмске активности школске библиотеке”, о улози школске библиотеке у повезивању родитеља, ученика и наставника у свакодневном раду и дружењу.

Учесници конференције имали су прилику да, поред Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, посете и Музеј књиге и путовања и Музеј српске књижевности које води удружење „Адлигат” у Београду.

Беспрекорну организацију конференције обезбедиле су, поред управе БДС, колеге из Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”. Немерљива је, као и на претходној конференцији, помоћ волонтера-студената Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Тијана Т. Бежанић

tijana_mutavdic@yahoo.com

Тамара Ђ. Јанковић

tammara.jankovic@gmail.com

UDK 016:811.163.41'374(049.32)

Градска библиотека
„Владислав Петковић Дис”, Чачак

БИБЛИОГРАФИЈА СРПСКИХ РЕЧНИКА ДЕЈАНА ВУКИЋЕВИЋА

Приказ књиге: Дејан Вукићевић. *Библиографија српских речника*. Београд: Народна библиотека Србије, 2016.

Тврдња коју би ретко ко могао оспорити или довести у питање, а потиче из искуства готово сваког ко је имао прилику или потребу да се служи речником јесте да је најсвеобухватнија књига о неком језику, али и незаобилазна литература, чак и приликом стицања елементарних знања о употреби и карактеристикама језика који усвајамо. Творци речника, али и њихови корисници, свесни су да је посао озбиљног лексикографа изузетно комплексан, захтеван, мукотрпан и дуготрајан. Стога не изненађују речи једног од највећих и најчувенијих аутора речника енглеског језика са наших простора, Рудолфа Филиповића, да попис речи и њиховог значења у једном језику никада не може бити „потпун, коначан и завршен”, а да се посао лексикографа принудно и привремено завршава само када се речник преда у штампу. Примарна улога лексикона, али и њихова дистинктивна карактеристика у односу на друге публикације које се баве овом тематиком јесте да прати развој и унапређење једног језика. Савремено доба, у којем су свеprisутна друштвена, привредна, културна збивања и вртоглав научнотехнолошки напредак, неумитно је довело до експанзије свих активних језика, па самим тим и потребе за израдом што исцрпнијих и детаљнијих речника из различитих области људског знања. Нажалост, упркос општеприхваћеном мишљењу да је просечан човек 21. века далеко образованији и информисанији, да поседује шире видике и општу културу него што је

то био случај пре само неколико деценија, неретко можемо чути младе људе како изричито одбацују потребу за израдом речника у штампаном формату јер се готово све може пронаћи у онлајн издањима речника који се редовно допуњују и ажурирају. Такав став демантују бројни примери из свакодневног искуства, како у преводилачком раду, тако и приликом изучавања литературе на другим језицима.

Увиђајући значај речника и неопходност пописа ове врсте публикација, као незаобилазне референсне литературе, Дејан Вукићевић, библиотекар, библиограф и књижевник, дао је још један допринос на пољу библиографије објавивши *Библиографију српских речника* у издању Народне библиотеке Србије. Ова библиографија представља очекиван наставак *Библиографије српских енциклопедија и лексикона* (Завод за уџбенике и наставна средства, 2014).

Аутор је на почетку представио смернице за коришћење *Библиографије* и упознао читаоце са методологијом рада, као и са недоумицама са којима се сусретао и начинима на које их је разрешио. Критеријуми за израду ове библиографије одређени су већ у *Библиографији српских енциклопедија и лексикона*. Иако би било идеално грађу пописати по принципима српске ретроспективне библиографије, аутор је границе сузио, па су тако пописани и описани речници на српском, или и на српском језику, који су објављени на тлу данашње Србије. Тежини рада на оваквој библиографији доприноси и попис граничних случајева, који су били доста компликованији него у *Библиографији српских енциклопедија и лексикона* управо због постојања варијанти српског језика. Вукићевић јасно назначаваша зашто су одређене јединице ушле, или зашто нису, у ову драгоцену публикацију. У оквиру библиографије дат је и *Appendix* у коме су наведена дела објављена ван граница Србије. Њиме је обухваћено 411 јединица које су нумерацијом интегрисане у целину, а уз напомену да овај додатак није комплетан, али да може представљати основу целовитије библиографије. Библиографија садржи попис монографских публикација и не обухвата издања обима мањег од 49 страна. Иако вођен овим критеријумом, аутор оправдано чини изузетке када су у питању публикације објављене пре Другог светског рата, настојећи да попише и оне речнике који се баве лексиком недовољно познатих области људског знања. Било би неправедно изоставити речнике који нису великог обима, али који су за потребе проучавања лексикографије са становишта будућих истраживача незаобилазно штиво. У библиографији су пописани и правописи српског језика у којима се налазе речници који садрже преко 48 страна.

Библиографија српских речника броји укупно 2.959 библиографских јединица (од чега 12 накнадно додатих и означених помоћним словом „а”) обрађених *de visu*. Приликом израде коришћена је узајамна база података COBISS.RS, базе података других националних библиотека из региона, као и *Српска библиографија : књије : (1868–1944)*. Како је библиографски попис рађен *са књијом у руци*, јединице које нису виђене обележене су звездом. У изради библиографије коришћен је међународни ISBD(M) стандард. Због уштеде простора, аутор се одлучио да изостави проред између одреднице и каталогског описа и испред подручја напомена, што је и све чешћа пракса библиографа, посебно код израде обимних библиографија, као што је и случај са овом. Такође, подаци о месту штампања и штампару дати су само за издања до 1945. године. Дејан Вукићевић у класификацији библиографских јединица користи хронолошки принцип као најпогоднији. Најпре су пописане јединице без година, а затим следе публикације објављене од 1803. до 2015. године. У оквиру једне године примењен је алфаветски принцип. Прегледност, претраживост и информативну вредност *Библиографије српских речника* аутор је постигао сачињавајући три регистра: именски, регистар наслова и регистар језика. Именски регистар садржи сва имена из библиографске јединице на нивоу примарног ауторства. Регистар наслова садржи и наслове са споредне насловне стране, као и наслове из поља напомена и ради прегледности рашчлањен је на ћирилични и латинични. Посебно занимљив је регистар језика, јер самим тим што сведочи о бројности речника поједних језика, даје увид о заступљености одређених језика у свакодневној употреби. Уколико се упустимо у његову дубљу анализу, осврћући се на хронолошки попис јединица, можемо закључити да су највећу популарност у 19. веку имали грчки, латински, немачки, француски и руски, док се у другој половини 20. века бележи експанизија енглеског језика. Упркос вековном присуству турског језика на нашим просторима, приметна је мала заступљеност речника на овом језику. Такође, аутор је додао и допуну за *Библиографију српских енциклопедија и лексикона* која броји 67 нових библиографских јединица праћених одговарајућим регистрима имена и наслова.

На основу *Библиографије српских енциклопедија и лексикона* и *Библиографије српских речника*, које чине неодвојиву целину, може се урадити детаљна анализа издаваштва ових врста публикација, пратити динамика њиховог излажења, заступљеност појединих аутора и доминација одређених језика у различитим временским периодима.

Да ова публикација поред основне намене може представљати и занимљиво штиво за читаоце, потврђују примери речника који показују чиме

се све лексикографија може бавити: *Ријечник њерадарстѡва* Мирослава Хирца, *Цейарски (шайировачки) речник : њихов живоѡ и начин извађања крађа* Милана Бановића, *Фреквенцијски речник наслова дневној листѡ „Дневник“*, *Речник ѡастѡирско-ѡедаѡишке ѡеолоѡије* Чедомира Драшковића, *Речник срѡских народних веровања о биљкама* Веселина Чајкановића, *Речник лесковачкој ѡовора* Бранислава Митровића, *Ускочки речник. Књ. 1, А-њушкало* Милије Станића, *Инѡелектѡуално-кочијашки речник* Владимира Рукавине, *Беоѡрадски фрајерски речник* Петрита Имамија, *Терај кера, луѡко моја бела... : војвођански речник за ѡанонце-ѡочетѡнике* Софије Бајандић Јовановић, *Речник моја малоѡа Милана Ј. Појовића (рођ. 26. Јулија 1879. у Панчеву)* Јована Поповића и др.

Међу највреднијим и најзначајнијим издањима издвајају се речници Вука Стефановића Караѡића, Ђуре Даничића, Милана Вујаклије, Александра Белића, Милоша С. Московљевића, као и савременика Бориса Хлебеца, Данка Шипке, Милана Шипке, Ивана Клајна и многих других.

Захваљујући богатом библиографском знању Дејан Вукићевић је препознао ситуације у којима је неопходно оглушити се о унапред утврђене критеријуме за израду *Библиоѡрафије срѡских речника*, водећи рачуна о томе да неке од најзначајнијих публикација из националне библиографије, које номинално не припадају овом попису уврсти у попис јер својом садржином и те како завређују да се нађу у овом значајном библиографском делу. Приликом израде ове публикације било је потребно да библиограф уложи знатан истраживачки труд и пажњу да не унесе неко дело поведен само насловом (*Хазарски речник*) или због недовољно индикативног наслова занемари неки занимљив лексикографски прилог (*Салајка које (више) нема*), већ да сваку публикацију подробно анализира и испита њену садржину.

Са дугогодишњим искуством у изради различитих врста библиографија, аутор се прихватио захтевног и немалог задатака са циљем да попише грађу која до сада није била предмет рада библиографа, бар не у овом обиму. Одлике овог Вукићевићевог дела су практичност, информативност, прегледност и поузданост, што једну библиографију чини изузетно квалитетном и примењивом.

Јелена С. Андоновски
Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд
andonovski@unilib.bg.ac.rs

UDK 02:004.9(049.32)
001.103.2(049.32)

ПРОНАЛАЖЕЊЕ ИНФОРМАЦИЈА У ДИГИТАЛНИМ БИБЛИОТЕКАМА: ДА ЛИ ДОБИЈАМО ЖЕЉЕНЕ РЕЗУЛТАТЕ?

Приказ књиге: Александра Тртовац. *Проналажење информација у дигиталним библиотекама*. Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2017.

Монографија *Проналажење информација у дигиталним библиотекама* објављена је под покровитељством Министарства културе и информисања Републике Србије у оквиру пројекта „Примена напредних технологија у библиотекама”. Публикација представља приређени текст докторске дисертације *Дескриптори метаподатака и дескриптори садржаја у проналажењу информација у дигиталним библиотекама* коју је Александра Тртовац одбранила 2016. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Александра Тртовац (Ваљево, 1974), библиотекар саветник у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” у Београду, дуго година поред послова које обавља као главни редактор електронског каталога у библиотечком систему COBISS ради и на изради записа и додели метаподатака за дигиталне објекте у оквиру дигиталних збирки које креира, организује и одржава Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, као и на евалуацији рачунарских алата за пречишћавање текста који се примењују на поменути збиркама. Резултат целокупног рада и залагања представљен је у поменутој докторској дисертацији која је сада приређена и у научну монографску публикацију.

У монографији *Проналажење информација у дигиталним библиотекама* на преко 200 страна кроз седам поглавља детаљно су анализиране методе за проналажење информација на доменски одабраном корпусу материјала који је обрађен уз помоћ језичких алата и технологија за обраду и

пречишћавање дигиталног текста. Већ у самом уводу, који је уједно и прво поглавље публикације, прецизно је истакнут предмет истраживања, представљен је корпус материјала из области библиотекарства и информатике на којима је рађено истраживање, указано на значај постојања терминолошких речника и лексикона као значајних алата у домену стандардизације терминологије из ове области и анализирани су добијени резултати претраге над целокупним материјалом. Као посебан циљ монографије ауторка истиче „да библиотекарски и други стручни радници, а нарочито студенти библиотекарства и информатике, добију неку врсту смерница и делом разреше недоумице у погледу стварања и организовања дигиталних библиотека”.

У другом поглављу публикације дат је кратак преглед проналажења информација у традиционалним библиотекама као полазна тачка на чијим основама је и изграђен систем организовања и описивања савремених библиотечких колекција, док су у трећем делу монографије, полазећи од дефиниција разлитичких теоретичара, представљени дигитална библиотека као библиотека савременог доба, структура и карактеристике дигиталног објекта као основне јединице дигиталне библиотеке и јединствени идентификатори дигиталних објеката са посебним освртом на значај и карактеристике DOI броја као једног од најзначајнијих идентификатора ове врсте. Кроз ова два поглавља ауторка је направила паралелу између ова два типа библиотека, истичући истоветност у погледу структуре и намене, али различитост у начину организације и представљања крајњим корисницима, па и у самој терминологији, као резултат примене савремених рачунарских технологија.

Указујући на значај израде квалитетног описа докумената, било аналогних било дигиталних, па и њихових података као предуслов за касније поуздано и прецизно претраживање и проналажење информација, у поглављу „Проналажење информација у дигиталним библиотекама” представљени су дескриптори као „реч или фраза (индексни термин) који се користи да идентификује јединицу (као субјекат или документ) у системима за проналажење информација”. Како је посебан акценат публикације стављен на претрагу преко метаподатака и целокупног садржаја, први део поглавља посвећен је дескрипторима метаподатака, док други део анализира дескрипторе садржаја. Уз описане дескрипторе детаљно су представљени и анализирани лексички ресурси и алати који су коришћени у истраживању,

развијени за српски и енглески језик у оквиру Групе за језичке технологије¹ Математичког факултета у Београду.

Узимајући у обзир наслов публикације, пето поглавље посебно је значајно јер се на конкретним примерима сагледава и анализира тренутна ситуација у погледу проналажења информација у дигиталним системима у Србији. Ауторка представља системе за унос и похрањивање дигиталних објеката и података о њима, затим поступак претраге у електронским каталозима, дигиталним репозиторијумима и дигиталним библиотекама који су тренутно најдоступнији у библиотекама у Србији, као и добијене резултате, указујући на њихове предности и мане из различитих могућих аспеката.

Како је један од циљева истраживања био и надградња и допуна лексичких ресурса српског језика са посебним фокусом на терминологији из области библиотекарства и информатике, тако је посебна пажња истраживања усмерена на терминологију, њену стандардизацију и значај у модулима за претрагу дигиталних библиотека. У четвртном поглављу монографије наведени су лексички ресурси који су коришћени у раду, док су у шестом поглављу представљени резултати надградње и допуне терминолошких електронских речника српског језика из библиотекарства и информатике и морфолошког електронског речника српског језика.

На основу спроведеног истраживања и анализом добијених резултата ауторка је на самом крају публикације дала прецизне смернице о томе како креирати дигиталну библиотеку икако дигиталне објекте припремити да проналажење информација о њима и информација садржаних у њима буде што је могуће квалитетније. Поред тога, уз то се посебно истиче да проналажење информација преко комплетног садржаја даје немерљиво квалитетније, прецизније и ефикасније резултате који се даље могу користити у различитим областима истраживања, а посебно за израду и надоградњу разноврсних лексичких ресурса и алата српског језика.

¹ http://www.racunarstvo.matf.bg.ac.rs/?content=nauka_jezicke_tehnologije.

Документи

UDK 02:004.9
009:004.9

UNESCO/PERSIST

Смернице при избору дигиталног културног наслеђа за дугорочно чување

издрдила UNESCO/PERSIST Радна група за садржај

Март 2016

Аутори:

Сара Чои (Sarah C. C. Choy) (Архив законодавног савета, Хонг Конг)
Николас Крофтс (Nicholas Crofts) (ICOM — Међународни савет музеја, CIDOC —
Међународни одбор за документацију)
Роберт Фишер (Robert Fisher) (Библиотеке и архиви Канаде)
Ниен Лек Чоу (Ngian Lek Choh) (Национални одбор библиотека Сингапура)
Сузана Никел (Susanne Nickel) (Музеј града Ескилстуна, Шведска)
Клемент Ори (Clément Ouri) (ISSN)
Катажина Шласка (Katarzyna Ślaska) (Народна библиотека Пољске)

Председавајућа Радне групе за садржај:

Ингрид Парент (Ingrid Parent) (Универзитет Британске Колумбије, Канада)

Секретар Радне групе за садржај:

Џулија Брангс (Julia Brungs) (IFLA)

Увод

Институције које чувају културно наслеђе – библиотеке, архиви и музеји – традиционално су одговорне за чување интелектуалних и културних ресурса читавог друштва. Ова важна мисија угрожена је данас у целом свету због великог обима информација које се креирају и деле свакодневно у дигиталном облику. Дигитална технологија, која у великој мери олакшава стварање и дистрибуцију садржаја, створила је експоненцијални раст у креирању дигиталних информација. Дигитални универзум удвостручује се по величини сваке две године и повећаће се десетоструко између 2013. и 2020. године¹. Чување овако велике продукције је тешко, не само због обима, већ и зато што је већина тог садржаја пролазног карактера. Дигиталне информације немају исти век трајања као и физички објекти, документи и књиге, који често опстају вековима. Дигитални формати датотека, медији за складиштење података и системи непрестано се развијају, што угрожава будућу читљивост и интегритет дигиталног наслеђа у много краћем временском оквиру од оног који је потребан да пропадну папир и физички објекат, те је и могућност његовог очувања нестална. Опстанак дигиталног наслеђа сигуран је у много мањој мери него опстанак традиционалних докумената у нашим колекцијама. Идентификација важног дигиталног наслеђа и рана интервенција од суштинског су значаја за дугорочно чување.

UNESCO/PERSIST (Платформа за трансглобно унапређење одрживости информационог друштва) направио је *Смернице за избор дигиталног културног наслеђа за дугорочно чување* како би помогао институцијама које чувају културно наслеђе у реализацији овог веома значајног задатка. Идеја о PERSIST-у јавила се на Конференцији Памћење света у Ванкуверу у Канади, септембра 2012. године, када је издата UBC/UNESCO Ванкувер декларација *Памћење света у дигиталном добу: дигитализација и очување*, као позив за акцију очувања светског дигиталног наслеђа пре него што буде прекасно. Као одговор на то, PERSIST је покренут на једној међународ-

1 EMC, *Digital Universe Invaded by Sensors*, званична објава за медије резултата седме годишње студије дигиталног универзума (7th Annual Study on the Digital Universe), 9. априла 2014.

ној конференцији у Хагу у Холандији (5. и 6. децембра 2013), као заједнички подухват UNESCO-а, IFLA-е, Међународног савета о архивима (ICA) и других партнера. PERSIST је организован у три радне групе (политика, технологија и садржај) од којих се свака група бави различитим аспектима дугорочног чувања дигиталног наслеђа. *Смернице* је припремила Радна група за садржај и ставила их на располагање за коментаре од стране UNESCO-а и институција које чувају културно наслеђе.

Циљ *Смерница* је да обезбеде свеобухватну полазну тачку за библиотеке, архиве, музеје и друге институције које чувају културно наслеђе приликом израде властитих критеријума за избор дигиталног наслеђа за дугорочно одрживо дигитално чување. Постојећи критеријуми у институцијама могу да се процењују према *Смерницама* и ревидирају ако је потребно. *Смернице* се обраћају различитој публици. Како дигитално наслеђе може знатно да се разликује међу заједницама, регијама и земљама, његово очување захтева ангажман и сарадњу како јавног тако и приватног сектора, као и креатора садржаја. Иако јавне институције имају углавном примарну законску одговорност према збиркама културног наслеђа, приватни сектор такође мора да се суочи са изазовом чувања и обезбеђивања приступа његовим дигиталним информацијама. Оне се могу односити на регулаторне захтеве и одговорност према акционарима, али постоји и корпоративна друштвена одговорност да се подржи одрживи раст и развој друштвених заједница, регија и света тако што ће се сачувати вредно дигитално наслеђе и учинити доступним за будуће генерације. *Смернице* потврђују да се библиотеке, архиви, музеји и друге сродне организације разликују по питању овлашћења, начина рада и метода које се користе при прикупљању и управљању фондовима. Међутим, са развојем информационих технологија и све већом потребом корисника и очекивањем брзог и интегрисаног приступа библиотекама, архивима и музејским збиркама, све институције које чувају културно наслеђе и пружају информације суочавају се са сличним изазовима при избору и чувању дигиталне грађе. *Смернице* се, према томе, односе на институције, стручњаке и руководиоце на свим нивоима и у сваком региону света, како би се прегледала постојећа грађа за одабир, истакла важна питања и пружиле смернице при изради институционалних критеријума. Радна група за садржај такође признаје да постоји етичка димензија питања избора наслеђа за чување, али то се неће детаљно обрађивати у овој фази.

Улога националних институција и мрежа

Националне институције требало би да играју одлучујућу улогу као лидери у својим заједницама кад су у питању селекција и чување дигиталне грађе. У многим земљама одређене националне институције имају законе везане за депоновање културног наслеђа, на пример штампаног материјала (обавезни примерак), и/или за депоновање званичних докумената владе. Постојеће законодавство, којим се покрива само физичка грађа, треба да се прилагоди тако да покрије и дигиталну грађу.

Прибављање и прикупљање дигиталног наслеђа, кроз различите канале и платформе, захтева значајне напоре и ресурсе. На пример, национални веб-домени могу имати од хиљаду до милион веб-страница на којима се на дневном нивоу милиони и милијарде фајлова објављују, ажурирају или бришу. Чак и ван мреже постоји велика количина дигиталног наслеђа које вреди сачувати за будућност (на пример, необрађени подаци из истраживања, државни списи, приватне дигиталне датотеке организација и појединаца). Због обима ове грађе чини се природним да велике националне институције преузму водећу улогу, било путем успостављања одговарајућих критеријума и система за прикупљање и управљање дигиталном грађом, било путем умрежавања зарад усвајања заједничких модела селекције и чувања. Препоручујемо да националне институције и мреже развију националне стратегије селекције уз консултације са својим заједницама. Од кључног је значаја да други партнери, као што су владе, академске институције, истраживачки центри, непрофитне организације и приватни сектор, преузму своје улоге и одговорности у дигиталном надзору. На пример, националне институције могу заједнички да дефинишу стандарде и процесе прикупљања, организовања и чувања дигиталних података, док други партнери могу допуњавати ове стандарде и процесе. Међународне организације (као што су ICA², IFLA³ и ICOM⁴) требало би да буду укључене у овај процес јер је очување дигиталног наслеђа глобални изазов.

² International Council on Archives: <http://www.ica.org/3/homepage/home.html>.

³ International Federation of Library Associations and Institutions: <http://www.ifla.org/>.

⁴ International Council of Museums: <http://icom.museum/>.

Утицај правног окружења на одабир дигиталне грађе

Правно окружење има важан утицај на одабир и чување дигиталног наслеђа. Међународни и национални закони, који се међусобно знатно разликују, регулишу дисеминацију, умножавање, приступ и коришћење дигиталног наслеђа, али интернет превазилази територијалне границе, што често отежава идентификацију носилаца права, као и то који или чији закони се примењују. Државни закони и прописи који поштују заштиту права интелектуалне својине, приватност личности, поверљивост „државних тајни”, као и свеобухватан приступ информацијама утичу на то како и шта се од дигиталног наслеђа може сачувати и да ли и када оно може да се учини доступним јавности. Закони о ауторским правима, осим неких изузетака и ограничења, могу да забране израду копија, што покреће нове проблеме у дигиталном окружењу у којем је израда копија неопходна за дугорочно чување. Штавише, дигитални материјали код претраживања и проналажења често зависе од софтвера, а тај софтвер може такође бити заштићен ауторским правима. Неке земље су донеле законе којима би се спречило заобилажење технолошких заштитних мера које се користе за спречавање копирања и поновне дистрибуције, што би могло да осујети чување и омете будући приступ дигиталном наслеђу. Правне препреке за чување или креирање приступачног дигиталног наслеђа у великој мери ће утицати на одабир дигиталне грађе.

Постоји велики ризик да рестриктивно правно окружење негативно утиче на дугорочни опстанак важног дигиталног наслеђа. Сарадња или специфични споразуми са носиоцима права могу бити једини начин за заштиту и чување одређене врсте наслеђа (као нпр. споразум Конгресне библиотеке у Вашингтону и Твитера). Препоручујемо прихватање међународних и домаћих законских оквира који су усмерени на превазилажење препрека при одабиру и чувању дигиталног наслеђа намењеног јавном приступу.

Глобално размишљање – Селекција дигиталне грађе у институцијама које чувају културно наслеђе

Изазов дугорочне заштите у дигиталном добу захтева промишљање о томе како институције које чувају културно наслеђе препознају његов значај и процењују његову вредност. Велика количина дигиталног наслеђа

и информација и краткотрајна природа већег дела тог материјала чини то да институције које чувају културно наслеђе морају бити проактивне и да морају идентификовати дигитално наслеђе и информације за дугорочно чување пре него што се оне изгубе. Шта би требало да се сачува за дугорочну добробит човечанства? Традиционални облици културног наслеђа – књиге, периодика, државни списи, приватна преписка, лични дневници, мапе, фотографије, филмови, звучни записи, артефакти и уметничка дела, да наведемо само неке од њих – сада имају дигиталне еквиваленте, који се често уклапају у наше постојеће праксе и овлашћења. Међутим, дигитално окружење створило је нове облике изражавања, почевши од веб-страница и интерактивних друштвених медија до приватних истраживачких база података и онлајн игара, који замагљују границе и линије одговорности и стављају на испит већ утемељене начине прикупљања грађе.

Постојећа овлашћења и принципи прикупљања грађе често не покривају ове нове облике дигиталног наслеђа. Наше колективно занемаривање ових нових облика повећава ризик од стварања великих празнина у нашем културном наслеђу за будуће генерације. На пример, иако је вредност појединачних постова на блогovima или друштвеним медијима можда маргинална, они колективно представљају јединствену евиденцију савременог друштва, дискусија, мисли и достигнућа милијарди појединаца. Ако се сачувају, они ће представљати неупоредив извор знања за будуће генерације. Фокусирање само на „најбољи” део ове продукције довело би до пристрасности и спречило би било какву анализу савременог дигиталног стваралаштва као дела једне целине. Међутим, мали број институција које чувају културно наслеђе, ако их уопште има, поседују ресурсе, а у неким случајевима и права, да скидају и чувају укупну друштвену продукцију ове врсте у дигиталној форми. Ово је парадокс одабира у дигиталном добу. Одабир је од суштинског значаја, у истој мери колико је економски и технички немогућ, а често је и законом забрањено да се прикупља целокупно садашње дигитално наслеђе. Одабир за дугорочно чување ће на тај начин бити одлучујућа активност у институцијама које чувају културно наслеђе у дигиталном добу.

Иако традиционалне границе између библиотека, архива и музеја нису јасно одређене у дигиталном добу, ове институције, иако различите, и даље имају заједничке интересе кључне за чување наслеђа. Као резултат тога одређена питања су мање или више релевантна за сваку институцију:

Библиотеке ће се суочити са изазовом одабира дигиталне грађе када су у питању е-публикације, прикупљање веб-страница, као и власнички садржај на сајтовима друштвених медија као што су Фејсбук и Јутјуб. На-

ционалне библиотеке које желе да изграде свеобухватну збирку, често са већ етаблираним системом примања обавезног примерка, мораће да усвоје и одабир публикација у дигиталном облику које имају много краћи век. У прошлости, одабир су вршили издавачи који су „надзирали” креативни резултат кроз уређивачку политику којом је утврђивано шта ће бити објављено. У демократизованом свету самоиздаваштва и електронских књига националне библиотеке мораће да модификују некадашње свеобухватне приступе и усвоје критеријуме одабира за дугорочно чување. Па ипак, нису све библиотеке „чувари сећања”, многе постоје само да би задовољиле тренутне потребе корисника или истраживача у својој заједници. Одабир дигиталног наслеђа за дугорочно чување у таквим институцијама може првенствено да се фокусира на процену публикација које су већ у њиховим збиркама, и које су првобитно набављене за краткорочну употребу, а не на процењивање нових публикација за набавку.

Музеји са јаким и добро развијеним колекцијама материјалне културе обично набављају грађу за трајно чување и доносе одлуке о проширивању колекција у овом контексту. Ова материјална култура сада је све више дигитална (на пример, машине којима управља рачунарски софтвер, изворно дигитална уметничка дела, дигитална документација археолошких налазишта итд.). Подаци у вези са истраживањима која се односе на музејске атрефакте такође су све више у дигиталној форми. Дакле, дигитално наслеђе у музејима може се поделити у следеће категорије: изворно дигитални предмети у колекцији, дигитални или дигитализовани подаци о колекцији и дигитални прикази физичких артефаката у колекцији (дигиталне слике или 3D скенирање, на пример). Захваљујући овој категоризацији, музеји би требало да дају приоритет првој и другој категорији за дугорочно чување. Друга и трећа категорија такође укључују и административну документацију саме институције.

Значај метаподатака (информација о физичком и дигиталном наслеђу) за музеје не може да буде прецењен. Метаподаци садрже контекстуалне информације о физичком и дигиталном наслеђу пре него што уђу у музеј и контекстуалне информације настале током боравка у музеју. Принцип извора (порекла) такође је важан за музеје.

Архиви такође традиционално прикупљају оригиналне списе ради трајног чувања и ослањају се на пролазност времена између њиховог стварања и аквизиције од стране архива како би се створила историјска дистанца при одабиру. Брзо застаревање дигиталних формата, медија за складиштење и системских хардверских и софтверских система, међутим, урушава могућност избора, с повећаним ризиком да се записи изгубе или да они који

су прерано сачувани можда још нису успели да „докажу” свој историјски значај. Док се штампани материјал који добијају библиотеке дистрибуира у више копија или је доступан на мрежи, дигитални архивски записи углавном се налазе ван мреже у приватним системима, на серверима и мрежама које нису доступне јавности. О приступу и одабиру мора да се преговара са власницима, често чак и са владиним институцијама које имају законско овлашћење за пренос података. Архиви се фокусирају на важност аутентичности, провенијенције и контекста у процени архивске грађе за аквизицију, тако да једноставност манипулације и дуплирања дигиталних записа отежава процену ових фактора при одабиру. Правно окружење често диктира које дигиталне информације архив мора да набави, као и то на који начин или да ли уопште оне могу да буду доступне за јавност и за истраживања.

Наведени фактори који утичу на одабир грађе нису нужно искључиви за сваку библиотеку, музеј или архив. Скоро је сигурно да ће бити неких преклапања. Али разматрање разноврсности наших институција помаже да се осветли низ питања са којима се институције суочавају у идентификацији и одабиру наслеђа за дугорочно чување.

Деловати локално 1 – Стратегије за прикупљање дигиталног наслеђа

Институције које чувају културно наслеђе морају да прилагоде своје постојеће приступе дигиталном окружењу. Већина институција ће вероватно прилагодити једну или комбинацију следећих стратегија или приступа код прикупљања грађе за попуњавање колекција:

Свеобухватно прикупљање

Свеобухватно прикупљање користи се за набавку целокупне публиковане грађе из одређене тематске области, временског периода или са географског подручја. Овај приступ захтева значајне институционалне ресурсе или узак фокус. Обавезни примерак можда је најпознатији свеобухватан приступ, у којем национална библиотека покушава да прикупи читаву издавачку производњу нације кроз законску обавезу издавача да библиотеци пошаљу примерке сваке публикације коју објаве. Музеји такође могу покушати да прикупе све радове настале у одређеном временском периоду, или архив може покушати да прикупи све што је повезано са неком утицајном јавном личношћу.

Репрезентативни узорак

Прикупљање узорака је други приступ који се користи за идентификацију материјала за дуготрајно чување. Често се користи када институција нема ресурсе или могућности да прикупља сву грађу, а вршење одабира грађе по специфичним критеријумима је проблематично. У овим случајевима узимање узорака представља начин да се створи једна репрезентативна слика, чинећи да одабир и чување буду једноставнији и са мање трошкова. На пример, национална библиотека може редовно да индексира читав национални веб-домен (као што је .dk или .fr) како би у различитим временским периодима сачувала репрезентативни приказ националног присуства на мрежи. Архив може да изабере датотеке са државним до-сијеима користећи методологију узорковања, као што је задржавање само најчешће документованих случајева, или оних из одређене године, или оних који почињу датим словом абецеде.

Одабир

Приступ заснован на одабиру користи се када кадар који је стручан за чување културног наслеђа – архивисти, библиотекари и кустоси – идентификују грађу за попуњавање својих колекција на основу специфичних критеријума. Ови критеријуми могу да се разликују у зависности од врсте установе, њене набавне политике и средстава којима располаже, као и од врсте и обима грађе која је на располагању. Критеријуми за избор генерално су дефинисани у набавној политици и могу бити засновани на следећим принципима (који се такође могу комбиновати):

- *Предмет/Тема*. Институција се фокусира на прикупљање једне или више предметних области. На пример, прикупљају се све веб-странице посвећене одређеном сликару или локалитету, или се индексирају веб-странице са одређеним догађајима као што су политички избори или уметнички фестивал;
- *Стваралац/Извор (и порекло)*. Институција се фокусира на одређене ствараоце наслеђа или на њено порекло. На пример, архив може да прикупља дигиталне записе аутора одређеног региона, или музеј може да прикупља радове уметника одређеног покрета;
- *Тип/Формат*. Институција може да прикупља грађу на основу врсте или формата садржаја (нпр. дигиталне фотографије, музичке снимке, филмове, видео игре и сл.).

У неким случајевима институције могу тренутно да прикупе сав материјал дигиталног наслеђа, а касније да примене критеријуме за одабир у виду одложеног одабира.

Деловати локално 2 – Развијање критеријума за одабир у оквиру појединачних институција

Како би библиотеке, архиви и музеји требало да бирају, идентификују и дају приоритет дигиталном наслеђу пре него што се оно изгуби? Постојеће мисије, овлашћења и набавне политике у оквиру институција културе за физичке збирке, у већини случајева, обезбеђују добро полазиште и битне смернице за процену и одабир дигиталног наслеђа. Оне би сада требало да се прилагоде новим облицима дигиталног изражавања.

Евалуација и процена дигиталног наслеђа треба да буде заснована на многим заједничким принципима који леже у основи традиционалног одабира, али се такође морају разматрати и нова питања дугорочне доступности, употребе и очувања приликом одабира. Институција треба да одговори на ова питања тако што ће проценити релативан **значај** дигиталног наслеђа за саму институцију и за јавност; процениће **одрживост**, односно способност институције да сачува дигитално наслеђе и омогући дугорочни приступ и коришћење; размотриће **доступност** дигиталног наслеђа у другим институцијама које чувају културно наслеђе, то јест, какви су изгледи за његово очување на другим местима и која је најприкладнија институција за то. Концепти значаја и одрживости у овој ситуацији морају да се процене у светлу овлашћења и ресурса појединачних институција. Доступност се помера према другим институцијама које чувају културно наслеђе како би се проценио ниво ризика за дугорочно чување дигиталног наслеђа. Посебну пажњу треба посветити наслеђу које је у опасности да се изгуби у кратком или средње дугом временском периоду. Дигитално наслеђе са ширим значајем за човечанство, попут радова домородачког становништва у дигиталној форми, мора да се идентификује и сачува пре него што буде угрожено.

Имајући у виду да је свака институција која чува културно наслеђе јединствена у својим овлашћењима, набавној политици и ресурсима, нудимо низ корака и питања која могу да усмере одлуке о одабиру дигиталне грађе. Овај приступ може да се прилагоди индивидуалним потребама

институција које се разликују по типу и величини. Чак и ако се не усвоје, ови кораци могу да чине полазну тачку за дискусију у оквиру институције о избору дигиталног наслеђа за дугорочно чување.

Одлуке о одабиру у појединачној институцији

Овај приступ се састоји од четири корака, постављена кроз низ питања, како би се подржала доследна евалуација заснована на доказима:

Корак 1: Идентификација

Идентификујте грађу која треба да се набави или процени. Који је њен наслов, аутор, извор, обим, стање? Која врста и количина метаподатака је доступна? Дефинишите параметре пројекта, ако је потребно. Да ли је довољна једноставна одлука да/не или је релативна процена (висока, средња, ниска или чак нумеричка вредност?) потребна да се би се извршило поређење са другом грађом?

Документујте/забележите своју одлуку у овом кораку (и како је до ње дошло) и водите евиденцију. Обезбедите да се евиденција редовно ажурира и да је доступна.

Корак 2: Правни оквир

Да ли институција има законску обавезу да сачува ову грађу? Да ли овлашћења или набавна политика институције у вези са дигиталном грађом захтевају чување ове грађе?

- Ако је одговор позитиван, сачувајте ту грађу. Потврђена је позитивна одлука и нису потребни никакви даљи кораци.

Документујте/забележите своју одлуку у овом кораку (и како је до ње дошло) и водите евиденцију. Обезбедите да се евиденција редовно ажурира и да је доступна.

Корак 3: Примена критеријума за одабир

Уколико установа нема законску обавезу да прикупља дигитално наслеђе, она може да изврши процену грађе помоћу три критеријума за одабир - значај, одрживост и расположивост - како би се утврдило да ли је ту грађу потребно чувати. Ови критеријуми могу се комбиновати на начин који је најефикаснији за институцију, обично почевши од најједноставнијих критеријума за одабир, па на даље све до доношења коначне одлуке.

3(а) Значај

Да ли дугорочна вредност дигиталног наслеђа оправдава његово чување? Да ли оно има значајну друштвену, културну, историјску или уметничку вредност за заједницу у којој се налази дата институција? Да ли има значајну информациону, садржајну, употребну, изложбену или истраживачку вредност? У којој мери су ове вредности у складу са мисијом и задацима дате институције? Да ли порекло, реткост, уникатност или репрезентативност грађе имају утицаја на ове вредности? Уколико се ово дигитално наслеђе не сачува, како ће то утицати на кориснике институције (клијенте, спонзоре, друштво)?

- Ако је дотично дигитално наслеђе значајно у раду институције, размотрите његово чување;
- Документујте/забележите своју одлуку у овом кораку (и како је до ње дошло) и водите евиденцију. Обезбедите да се евиденција редовно ажурира и да је доступна.

3(б) Одрживост

Да ли институција има довољно материјалних средстава и ресурса за чување дигиталне грађе у дугорочном периоду? Да ли институција има техничке могућности за читање, миграцију и чување дигиталног наслеђа? Да ли су потребна посебна права за пренос или мигрирање те дигиталне грађе у различите формате датотека и физичке носиоце? Да ли постоји довољно метаподатака за приступ и очување дигиталног наслеђа? Да ли институција може ту дигиталну грађу да учини доступном за истраживања, изложбе или друге сврхе како би се задовољила очекивања јавности?

- Ако су одговори углавном негативни, размислите о томе да не чувате ту грађу;
- Документујте/забележите своју одлуку у овом кораку (и како је до ње дошло) и водите евиденцију. Обезбедите да се евиденција редовно ажурира и да је доступна.

3(в) Доступност

Размотрите општу доступност дигиталног наслеђа у другим институцијама које чувају културно наслеђе. Да ли је дата установа једина која чува ову грађу или се идентичне копије чувају у другим институцијама? Да ли је ретка или уникатна, или је има у више копија? Где ће се највише користити или бити од највеће користи за јавност? Да ли је угрожена у другим институцијама? Да ли је дата установа најефикаснија или најбоља за чување и приступање овом дигиталном наслеђу? Имајте на уму да је

неопходна одређена количина редундантности како би се обезбедило правилно чување дигиталног наслеђа.⁵

- Ако је одговор негативан, можда би то дигитално наслеђе требало да сачува нека друга институција. Међутим, требало би узети у обзир и остале критеријуме код коначне одлуке;
- Документујте/забележите своју одлуку у овом кораку (и како је до ње дошло) и водите евиденцију. Обезбедите да се евиденција редовно ажурира и да је доступна.

Корак 4: Одлука

Сакупите и прегледајте све забелешке у току овог процеса и донесите одлуку на основу резултата корака од 1 до 3. Документујте и забележите образложење и оправданост процене или одлуке. Ово је од виталног значаја, како за управљање, тако и за прикупљање важних информација за потенцијално преиспитивање у будућности. Припремите писмену изјаву о значају дигиталног наслеђа и техничким питањима његовог чувања, у коју сте убацили и одговоре на питања у корацима од 1 до 3. Аргументи који стоје иза одлуке често су важнији од саме процене. Требало би створити стандардни образац за институционалну евалуацију или документ за процењивање како би се прикупили ти аргументи и сачинио досије одлуке. Документујте и бележите све податке до којих сте дошли током овог процеса и учините их доступним. Документација о образложењу и оправданости процене или одлуке од виталног је значаја, како за управљање, тако и за прикупљање важних информација за потенцијално преиспитивање у будућности.

Овај приступ је флексибилан, није свако питање примењиво за сваку институцију, нити је поредак критеријума непроменљив; на пример, у неким случајевима, било би боље проценити корак 3(в) пре корака 3(а) и 3(б), посебно ако је јасно да је нека друга институција погоднија за чување дотичне грађе. Уколико институције следе овај приступ то ће им свакако помоћи у доношењу боље одлуке при одабиру дигиталне грађе за дугорочну заштиту.

⁵ Види одељак Редундантност у Додатку 1.

Закључак

Дугорочно чување дигиталног наслеђа можда је најтежи изазов са којима се данас суочавају институције које чувају културно наслеђе. Развијање и спровођење критеријума селекције и набавне политике први је корак ка томе да се културно наслеђе од виталног значаја сачува за садашње и будуће генерације.

Додатак 1 – Управљање дугорочним чувањем дигиталне грађе и метаподацима

Избор дигиталног наслеђа је уско повезан са питањима везаним за дугорочну заштиту и приступ. Неки губици важног дигиталног наслеђа су неизбежни, али ризик може да се смањи уколико се прате примери најбоље праксе у дигиталној заштити, укључујући редундантност, активно управљање и управљање метаподацима.

Редундантност

Важно дигитално наслеђе, укључујући главне датотеке са придруженим метаподацима, треба да постоји у више копија које се чувају на најмање две различите физичке локације. Институције које чувају културно наслеђе могу да комбинују начине складиштења, било да је оно у датој институцији, измештено на другу локацију, или дистрибуирано у клауду, али дигитални оригинали треба да се налазе на најмање две различите локације. Локације за складиштење треба одабрати тако да постоји што мањи ризик од губитка због природних катастрофа или катастрофа изазваних људским фактором, као и економским или политичким кризама.

Активно управљање

Институције које чувају културно наслеђе требало би активно да управљају својим дигиталним наслеђем како би осигурале његову доступност и исправност на дужи рок. Дигитално наслеђе треба сачувати у отвореним и добро документованим форматима датотека, без заштитних шифри и са минималном компресијом. Овај метод се препоручује институцијама које активно управљају дигиталним објектима. За складиштење треба да се користе два или више различитих врста медија за складиштење, од сервера

при институцијама до преносних медија (нпр. магнетни диск, оптички медији или магнетна трака).

Пад система у дугорочном периоду може да проузрокује значајан губитак информација код ускладиштеног дигиталног наслеђа. Многе институције то решавају тако што користе периодично освежавање медија које обухвата учитавање дигиталних података, детекцију грешака користећи технике исправљања грешака и преписивање на нови медијум. Да би избегли грешке у софтверу, власници дигиталних података често користе протоколе засноване на стандардима за приступ ускладиштеним подацима, где различите локације за складиштење различито примењују софтвер за складиштење података. Због тога исправност и поузданост података не зависи од исправности и поузданости било које појединачне примене.

Управљање метаподацима

Метаподаци се обично дефинишу као „подаци о подацима”, што је тачно али не и врло прецизно. У институцијама које чувају културно наслеђе све информације (у дигиталној или физичкој форми) које играју значајну улогу у томе да сачувана дигитална грађа буде доступна, разумљива и употребљива током времена представљају метаподатке. Метаподаци пружају институцији информације потребне за приступ и чување дигиталног наслеђа у будућности.

Институције које чувају културно наслеђе генерално користе три основне врсте метаподатака повезаних са дигиталним наслеђем које су кључне за дугорочно чување:

- Структуралне метаподатке (потребне из техничких разлога за читање дигиталног садржаја);
- Описне метаподатке (који садрже библиографске, архивске или контекстуалне информације за музеје, које може да генерише систем или могу да их креирају стручњаци у институцијама, креатори садржаја и/или корисници);
- Административне метаподатке (који документују управљање дигиталним објектом док је део колекције).

Ако је дигитално наслеђе „садржај”, онда метаподаци пружају „контекст”.

Постоји пет основних функционалних захтева у вези са дигиталним метаподацима:

Идентификација: Метаподаци морају омогућити да се сваки дигитални објекат идентификује јединствено и недвосмислено. То обично захтева постојање јединственог идентификатора на глобалном нивоу који се додељује свакој ставци.

Локација: Метаподаци морају омогућити да се сваки дигитални објекат лоцира и преузима. Мора се обезбедити валидност ових локацијских података на дуже стазе, тако да се ставке не изгубе када системи мигрирају или се ажурирају.

Опис: Опис дигиталног објекта потребан је да би се олакшало његово проналажење и тумачење. Дескриптивни метаподаци могу се поделити у две категорије: подаци о садржају и контексту. Подаци о садржају ставке често се могу повратити путем истраживања и консултација. Ипак, корисни су као помоћно средство за проналажење извора. Податке о контексту – где, када и ко је креирао ставку, за шта је коришћена, какво место заузима у односу на општи корпус материјала – много је теже повратити када се једном изгубе.

Читљивост: Метаподаци о структури, формату и кодирању дигиталних објеката неопходни су како би они остали читљиви током времена. Овај функционални захтев посебно је важан за дигиталне објекте јер се они могу читати само посредством технологије. Ови метаподаци треба да идентификују релевантне стандарде и обезбеде референце за техничку документацију, нормативну датотеку и друге сродне материјале који су потребни за потпуно враћање дигиталног ресурса. Потребно је водити рачуна о томе да се сви слојеви дигиталног објекта могу тумачити: од енкапсулације формата датотека до описа и кодификације самих података.

Управљање правима: Права, услови коришћења и ограничења која се примењују на сваку дигиталну ставку морају да се забележе у метаподатке. Ови метаподаци треба да идентификују прикладне законе и конвенције, и да упуте на релевантну правну документацију, уговоре и слично, као и на носиоце права.

Чување метаподатака

Многи дигитални формати датотека омогућавају да се метаподаци уграђују у саму датотеку. Предност тога је што на тај начин подаци и метаподаци остају повезани. Међутим, метаподатке такође треба чувати независно од дигиталног ресурса који описују; ово је од суштинског значаја да би се испунили горе наведени функционални захтеви. Кодирана дигитална ставка, на пример, не може да се прочита ако је код уграђен искључиво у саму ставку.

Метаметаподаци

Подаци о извору метаподатака и како се до њих дошло потребни су да би се утврдила њихова поузданост и аутентичност. Када су метаподаци прикупљени и ко је то урадио? Да ли су се метаподаци прикупљали аутоматски или ручно? Који су алати и технике коришћени? За будући повраћај и разумевање дигиталних информација, контекстуализација је од суштинског значаја.

Додатак 2 – Дефиниције појмова

Дефиниције су узете из референци наведених у Додатку 3.

Аутентичност дигиталног наслеђа односи се на поузданост записа или ставке, тј. на квалитет онога што би оно требало да представља, било као оригинални објекат или као поуздана копија изведена потпуно документованим процесима из оригинала.

Одабир садржаја односи се на процес одлучивања које ставке или грађа су вредни чувања, кроз процену њиховог значаја и трајне културне, научне, документарне или друге вредности, као и изводљивости чувања и приступа заснованих на дефинисаним принципима, политикама, процедурама и стандардима.

Дигитално наслеђе представља наслеђе које се састоји од рачунарски засноване грађе, без обзира на то да ли је она оригинално дигитална или је дигитализована из других формата, а која потиче из различитих заједница, привредних грана, сектора и региона и захтева

активне приступе очувања како би се осигурала њена аутентичност, приступачност и могућност коришћења током времена.

Наслеђе се односи на наслеђе из прошлости, на оно са чим данас живимо и што би требало да се преноси са генерације на генерацију због свог значаја и вредности.

Метаподаци подразумевају информације које описују, објашњавају, лоцирају или на други начин олакшавају разумевање, преузимање, коришћење, управљање, контролу или чување ставке или информационог ресурса током времена.

Додатак 3 – Референце

Следећа листа референци представља само одабране референце и ни на који начин не значи да је исцрпљена:

2015 National Agenda for Digital Stewardship, 2014.

CENL/FEP Statement on the Implementation of (Statutory and Voluntary) Deposit Schemes for Non-Print Publications, FEP and CENL, 2012.

Digital Legal Deposit, an IPA [International Publishers Association] Special Report, 2014.

Bonnel, Sylvie and Clément Oury, “Selecting websites in an encyclopaedic national library: a shared collection policy for internet legal deposit at the BnF”, 2014.

Caroline Brazier, British Library, <http://library.ifla.org/222/1/198-brazier-en.pdf>, 2013.

British Library, British Library digital preservation strategy 2013–2016, 2013.

Bailey, Catherine A. “Past Imperfect? Reflections on the Evolution of Canadian Federal Government Records Appraisal”, *Archivaria* 75, 2013.

Canada, Canadian Heritage Information Network, Digital Preservation Toolkit, 2013.

Kenneth Crews, “Study on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives”, Standing Committee on Copyright and Related Rights, World Intellectual Property Organization, Twenty-ninth Session, Geneva, December 8 to 12, 2014.

Cunningham, Adrian, "Recent Developments in Standards for Archival Description and Metadata" IASA Journal no 16, 2000.

Digital Preservation Coalition, Digital Preservation Handbook Definitions and Concepts, 2008.

Duff, Wendy and Marlene van Ballegoie, Archival Metadata, DCC Digital Curation Manual, 2006.

Harvey, R. "Appraisal and selection" DCC Digital Curation Manual (2006) (which aims to offer a generic selection framework).

IFLA, IFLA Statement on Legal Deposit, 2011.

InterPARES 2 Project, "Preserver Guidelines – Preserving Digital Records: Guidelines for Organizations", 2007.

InterPARES 2 Project, InterPARES 2 Project Dictionary, 2015.

ISAD(G), "General International Standard Archival Description 2nd Edition", Ottawa: ICA, 2000.

ISO 15489-1 Information and documentation – Records management – Part 1: General, ISO 2001.

ISO, ISO 16175-1:2010(E) Information and documentation – Principles and functional requirements for records in digital office environments – Part 1: Overview and statements of principles, 2010.

ISO, Information and documentation — Statistics and Quality Indicators for Web Archiving , 2013 (draft available).

Koerbin, Paul, Colin Webb, and David Pearson, "“Oh, you wanted us to preserve that?!” Statements of Preservation Intent for the National Library of Australia’s Digital Collections", D-Lib Magazine, 2013, Volume 19, Number 1/2.

Lariviere, Jules, "Guideline for Legal Deposit Legislation", UNESCO, 2000. Library of Congress Digital Preservation Webpage.

NYARC Reframing Collections for a Digital Age Report from Consultant No. 2, 2012, USA.

Netherlands, Cultural Heritage Agency, "Assessing Museum Collections: Collection Valuation in Six Steps", 2014.

Niu, Jinfang, "Appraisal and Selection for Digital Curation", International Journal of Digital Curation, 2014 Vol. 9 Issue 2, 65–82.

Niu, Jinfang, "An Overview of Web Archiving", D-Lib Magazine, 2012, Volume 18, Number 3/4.

Noonan, D. W., "Digital preservation policy framework: A case study", Educause Review, 2014.

Paradigm Project, Workbook on Digital Private Papers, United Kingdom, 2005–2007.

Sheridan, John, Amanda Spencer, and David Thomas, “UK Government Web Continuity: Persisting Access through Aligning Infrastructures”, *The International Journal of Digital Curation* Issue 1, Volume 4, 2009.

Society of American Archivists, *A Glossary of Archival and Records Terminology*, 2005.

The State of Digital Preservation: An International Perspective, Conference proceedings, Washington D. C., April 24–25, 2002. Washington, D.C., 2002.

UBC/UNESCO Vancouver Declaration *The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation*, Canada, 2012.

UNESCO, *Charter on the Preservation of Digital Heritage*, 2003.

Van der Werf, T. and B., “The paradox of selection in the digital age”, 2014.

Helmus, W., “Survey on selection and collecting strategies of born digital heritage – best practices and guidelines”, 2015.

Verheul, I., “Networking for Digital Preservation: Current Practice in 15 National Libraries”, München, 2006.

Превела с енглеског Оливера Кривошић

БИБЛИОТЕКАР: часопис за теорију и праксу библиотекарства
М53, научни часопис од 2010. године

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ ПРИЛОГА

Часопис *Библиоџекар* покренут је 1948. године, само годину дана по оснивању Библиоџекарског друштва Србије (БДС). У периоду од 1948. до 1997. године изашло је укупно 210 бројева, после чега је настала више-годишња пауза. Излажење *Библиоџекара* обновљено је 2006. године захваљујући финансијској подршци Министарства културе Републике Србије.

Матични научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој је часопису *Библиоџекар* доделио **категорију М53 (научни часопис)** 2010. године. Према најновијој категоризацији часописа за 2017. годину часопис је задржао категорију М53.

Ово Упутство усклађено је са *Акџом о уређивању научних часописа* Министарства за науку и технолошки развој од 9. јула 2009. године и њиме се уређује начин обликовања и достављања научних и стручних прилога редакцији *Библиоџекара*.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у *Уређивачкој џолийници часописа*, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа *Библиоџекар*, то јест на Библиоџекарско друштво Србије. БДС ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи и сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција *Библиоџекара* ће аутора обавестити уколико је текст прихваћен у року од највише два месеца од пријема рада, али задржава дискреционо право да радове процени и да их не објави уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима.

Редакција се залаже за отворен приступ информацијама и објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају своје идеје. Не врши идеолошку или било какву другу цензуру, али се ограђује од ставова својих сарадника.

Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани. Часопис *Библиотекар* има следеће рубрике: *Тема* (у којој се објављују радови написани по позиву), *Пракса*, *Хроника*, *Прикази*, *Документи*.

Молимо сараднике да у циљу уједначавања формалне структуре прилога поштују **следећа правила**:

- Радови би требало да садрже од 10.000 до 30.000 карактера (са размацима), то јесте да не буду дужи од једног ауторског табака.
- Текстови би требало да буду писани на српском (ћирилицом) или енглеском језику, величина фонта за наслове је 16, за поднасловe 14, за основни текст 12, за сажетке и кључне речи 11, за напомене (фусноте) 10, а врсте фонтова су следеће: Times New Roman – Serbian – Cyrilic, односно Times New Roman – English. Проред је 1,5.
- Текстови треба да се шаљу у doc формату програма Microsoft Word или неког другог едитора текста отвореног кода. Документ треба именовати на следећи начин: име и презиме аутора, наслов прилога, датум.
- У горњем левом углу прве стране наводе се: пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званичан) назив и седиште установе аутора (афилијација) и електронска адреса аутора. Пожељно је навести и годину рођења аутора због увида у његов научно-стручни рад у централној нормативној бази података Народне библиотеке Србије. Веома је пожељно да се наведу и средња слова аутора. Функција и звање аутора се не наводе.
- Наслов треба да што верније опише садржај чланка. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову придода поднаслов. Наслов се даје на српском и енглеском језику.
- Сажетак (апстракт) је кратак информативан приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. У интересу је аутора да сажетци садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака.
- Испод наслова на српском језику наводе се сажетак (100–250 речи) и кључне речи (2–8) на српском језику.

- На крају прилога наводи се листа референци (*Литература*). Како би часопис био индексиран у светским базама, у литератури се све јединице наводе на латиници (не преводе се) уз напомену на *ћирилицу* за ћирилична издања. Референце се наводе абecedним редоследом.
- Испод листе референци следи: презиме и име (свих) аутора, назив и седиште установе аутора (афилијација) на енглеском језику, електронска адреса аутора, наслов рада на енглеском језику, сажетак и кључне речи на енглеском језику, евентуалне друге напомене о ауторским правима, преводиоцима и слично.
- Када се први пут наводи страном име у тексту, у загради треба да се стави име исписано у оригиналу; када се следећи пут помиње исто име, у наставку текста треба да буде доследно и истоветно транскрибовано без помињања у оригиналу.
- Код навођења страних израза, термина и скраћеница, превод израза и термина, као и развијен облик скраћеница треба да се ставе у одговарајуће напомене (фусноте).
- Табеларни и графички прикази треба да буду дати на једнообразан начин. Пожељно је да наслови свих приказа, а по могућству и текстуални садржај, буду дати двојезично, на српском и енглеском језику.
- Напомене (фусноте) дају се при дну стране на којој се налази коментарисани део текста, најобимније не би требало да прелазе 100 речи и нумеришу се арапским бројевима у континуитету у целом тексту. Напомене треба да се користе мање за коментаре, а више за навођење литературе.
- Напомене у раду наводе се језиком и писмом публикације.
- Стил цитирања и навођења напомена (фуснота) и израде листе референци (литературе, библиографије) на крају рада је Чикаго стил – Chicago Style (Humanities).

УПУТСТВО ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЧИКАГО СТИЛА БИБЛИОГРАФСКОГ ЦИТИРАЊА

** *Напомена*: Ово Упутство је превод делова оригиналног упутства *Chicago Style Citation Quick Guide* преузетог са веб адресе http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Наведени примери су **углавном** из домаће праксе.

Чикаго стил библиографског цитирања је најзаступљенији начин цитирања у хуманистичким научним дисциплинама. Његова популарност је велика јер је врло флексибилан и могуће је, без већих проблема, у правила укључити нове носиоце информација. Овим начином цитирања могуће је представити библиографске јединице у фуснотама/напоменама у дну текста, као и у библиографији/литератури наведеној на крају текста. За ове две врсте навођења важе засебна правила. У примерима који следе наведени су најчешћи облици докумената који се користе као цитати.

КЊИГЕ

БЕЗ АУТОРА

Напомена или фуснота (у даљем тексту **Ф**): редни број. *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. *EU i vi: kratak pregled dostignuća EU* (Beograd: Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, 2011), 39-40.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *EU i vi*, 17.

Библиографија (у даљем тексту **Б**): *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: *EU i vi : kratak pregled dostignuća EU*. Beograd: Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, 2011.

ЈЕДАН АУТОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vesna Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK* (Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK*, 19.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Bulajić, Vesna. *Književna nacionalnost i UDK*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007.

ДВА ИЛИ ТРИ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.¹

Ф. 1. Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација: израда и формирање* (Београд: Народна библиотека Србије, 1985), 42.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Бабовић и Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација*, 49.

Б: Презиме, Име и Име и Презиме аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Babović, Mirjana i Svetlana Jančić. *Alfabetski katalog monografskih publikacija: izrada i formiranje*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1985. (na ćirilici)

ЧЕТИРИ ИЛИ ВИШЕ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и др. / et al., *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vladimir Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon* (Beograd: Nolit, 1984), 101.

¹ Код трећег аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon*, 98.

Б: Презиме, Име, Име и Презиме, Име и Презиме, Име и Презиме. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Jokanović, Vladimir, Fahrudin Kalender, Emil Popović, Miloš Stojanović. *Bibliotekarski leksikon*. Beograd: Nolit, 1984.

КОЛЕКТИВНО ТЕЛО КАО АУТОР

Ф: редни број, Назив колективног тела, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Српска православна богословија у Призрену, *Извештај за школску 1932/33 годину* (Сарајево: М. Јовановић, 1933), 14.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Извештај за школску 1932/33 годину, 15–16.

Б: Назив колективног тела, *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Srpska pravoslavna bogoslovija u Prizrenu, *Izveštaj za školsku 1932/33 godinu*. Sarajevo: M. Jovanović, 1933. (na ćirilici)

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ДВА ИЗДАВАЧА

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Shialy Ramamrita Ranganathan, *The Five Laws of Library Science* (Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931), 35.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Ranganathan, *The Five Laws of Library Science*, 27.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година.

Б. Ranganathan, Shialy Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931.

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ЈЕДНИМ ИЗДАВАЧЕМ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Harald Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe* (Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1996), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe*, 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година.

Б. Haarmann, Harald. *Early Civilisation and Literacy in Europe*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1996.

ПРИМАРНА ОДГОВОРНОСТ УРЕДНИКА, ПРЕВОДИОЦА ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧА (АУТОР НИЈЕ НАВЕДЕН)

Ф: редни број. Име и Презиме, ур. / гл и одг. ур. / прев./прир., *Наслов књије*, (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Станислав Препрек, прев., *Еџ о Гилјамешу* (Пожега: Епоха, 2004), 91–92.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Препрек, *Еџ о Гилјамешу*, 78.

Б: Презиме, Име, ур./гл и одг. ур./прев./прир. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Preprek, Stanislav, prev. *Ep o Gilgamešu*. Požega: Epora, 2004. (na ćirilici)

СЕКУНДАРНА ОДГОВОРНОСТ (УРЕДНИК, ПРЕВОДИЛАЦ ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧ УЗ АУТОРА)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије*, ур. / гл. и одг. ур. / прев./прир. Име и Презиме² (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, prev. Sergej Macura (Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2007), 44.

² Уколико има више лица које носе секундарну одговорност, наводе се сва.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 32.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Уредник / Главни и одговорни уредник, Предео/Приредио Име и Презиме. Место издавања: Издавач, година.

Б. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti*. Preveo Sergej Macura. Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007.

ПОГЛАВЉЕ ИЛИ НЕКИ ДРУГИ ДЕО КЊИГЕ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Борјана Христова, „Неколико речи о академику проф. др Александру Младеновићу”, у *Библиотечке услуге: зборник радова*, главни и одговорни уредник Сретен Угричић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008), 193-200.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Христова, „Неколико речи о ...”, 198.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Hristova, Borjana. „Nekoliko reči o akademiku prof. dr Aleksandru Mladenoviću”. u *Bibliotečke usluge: zbornik radova, urednik Sreten Ugričić*, 193–200. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

ПОГЛАВЉЕ ПРИРЕЂЕНОГ ТОМА КЊИГЕ (У ОДНОСУ НА ПРИМАРНЕ ИЗВОРЕ)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и Презиме, том *Наслова књије* ур. Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Dmitar Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”, u *Balkanski pakt 1953/1954*, ur. Milan Terzić, tom 2 *Zbornik radova* ur. Nemanja Milošević (Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008), 226–236.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i ...”, 231.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и Презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и Презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.

Б. Tasić, Dimitar. „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”. u *Balkanski pakt 1953/1954*, urednik Milan Terzić. Tom 2 *Zbornik radova*, urednik Nemanja Milošević, 226–236. Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008.

ПРЕДГОВОР, УВОДНИК, ПОГОВОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, предговор/уводник/поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме аутора (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Nebojša Kovačević, pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Plejn Svenonijus (Beograd: Clio, 2007) 284–290.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 287.

Б: Презиме, Име аутора. Предговор/Уводник/Поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме утора, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Kovačević, Nebojša. Pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Plejn Svenonijus, 284–290. Beograd: Clio, 2007.

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ

Ако је књига доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена, али се могу навести и други формати.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Zoran Đinđić, *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma* (Beograd: SSO, 1982), <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đinđić, *Subjektivnost i nasilje...*

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година, <http://adresa> (преузето датум). Такође доступно и у штампаном облику.

Б. Đinđić, Zoran. *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma*. Beograd: SSO, 1982. <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (preuzeto 28. 5. 2011). Takođe dostupno i u štampanom obliku.

ЧАСОПИСИ

ЧЛАНАК У ЧАСОПИСУ У ШТАМПАНОМ ОБЛИКУ

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год. излажења, бр., св. (година): страна/е.

Ф. 1. Селман Тртовац, „Е-књиге – прелиминарне информације за набавку”, *Инфојтека* год. 7, бр. 1/2 (2006): 81–87.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Тртовац „Е-књиге...”, 85.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год. излажења, бр., св., (година): страна/е.

Б. Trtovac, Selman. „E-knjige – preliminarne informacije za nabavku”. *Infoteka* god. 7, br. 1/2 (2006): 81–87. (na ćirilici)

ЧЛАНАК У ОНЛАЈН ЧАСОПИСУ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања), <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Ф. 1. Miroslav Vujović, „A newly-discovered Roman altar from Surčin”, *Starinar* br. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (преузето 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Vujović, „A newly-discovered Roman...”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања) <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Б. Vujović, Miroslav. „A newly-discovered Roman altar from Surčin”. *Starinar* god. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (preuzeto 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

ЧЛАНАК У НОВИНАМА ИЛИ ПОПУЛАРНОМ ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е³ <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Nenad Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, *PC – personal computer*, 10. oktobar 1995, 81–94.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, 92.

2. N. Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”, *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

Б. 1. Batoćanin, Nenad. „Uvod u mrežno programiranje”, 10. oktobar 1995, 81–94.

2. Kovačević, N. „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”. *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (preuzeto 28. 5. 2011)

ПРИКАЗ ИЛИ РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ У ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов приказа или рецензије”, приказ *Наслов књиџе*, Име и Презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

³ Ако се наводе чланци објављени у новинама које имају више дневних издања, податак о странама се изоставља због тога што исти чланак може бити на различитим странама сваког од издања, а чланак може изостати у неком од издања.

Ф. 1. Горана Стевановић, „Библиотеке старог света”, приказ *Библиотеке старог света*, Лајонел Карсон, *Гласник Народне библиотеке Србије*, 2005, 515–517, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (преузето 28. 5. 2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Стевановић, „Библиотеке старог света”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов приказа или рецензије”. Приказ *Наслов књије*, Име и Презиме аутора. *Наслов часописа*, датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Stevanović, Gorana. „Biblioteke starog sveta“. *Prikaz Biblioteke starog sveta*. Lajonel Karson, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 2005, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

НЕОБЈАВЉЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ ИЛИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ф: редни број. Иницијал имена. Презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

Ф. 1. М. Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem” (doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005), 61.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža...”, 38.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Б. Seljak, М. „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem“. *Doktorska dis.*, Filološki fakultet, Beograd, 2005.

РАД ИЗЛОЖЕН НА СТРУЧНОМ СКУПУ ИЛИ КОНФЕРЕНЦИЈИ

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

Ф. 1. Небојша Васиљевић, „Закон о електронском документу” (рад представљен на Е-трговина, Палић, Србија, 20–22. април 2009).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Васиљевић, „Закон о електронском документу”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Б. Vasiljević, Nebojša. „Zakon o elektronskom dokumentu”. Rad predstavljen na E- trgovina, Palić, Srbija, 20–22. april 2009. (na ćirilici)

ВЕБ САЈТОВИ

За навођење веб сајтова важи правило да се наведу сви расположиви подаци везани за тај сајт.

С обзиром на то да подаци варирају и подложни су променама, обавезно је навести датум преузимања.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Панчевачко читалиште, „Судбина штампане речи”, Градска библиотека Панчево, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:
„Панчевачко читалиште”.

Б: Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Pančevačko čitalište, „Sudbina štampane reči”, Gradska biblioteka Pančevo, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

БЛОГ ЗАПИС ИЛИ КОМЕНТАР НА БЛОГУ

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Блог:

Ф: редни број. Име и презиме аутора блога, „Наслов текста”, Назив блога, датум, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“.

Коментар на блогу:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста“, име блога, коментар послат датума, година, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, (17,34h) <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati...“

ЕЛЕКТРОНСКА ИЛИ ТЕКСТУАЛНА ПОРУКА

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти и никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презима пошиљаоца, е-mail порука примаоцу, датум.

Ф. 1. Petar Petrović, e-mail poruka Mileni Ranković, 15. 2. 2011.

БИБЛИОГРАФСКА ЈЕДИНИЦА ИЗ КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

Јединицама које се преузимају из комерцијалних база података потребно је додати назив базе података, као и приступни број који треба унети након библиографских података јединице.

Б. Choi, Mihwa. „Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty.“ doktorska disert., University of Chicago, 2008. ProQuest (AAT 3300426).

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Библиоџекар* посвећен је темама из области библиотекарства.

Друштво библиотекара Србије издало је први број часописа 1948. године; није излазио од 1997. до 2006; обновљен је 2006. од када излази у континуитету. Објављивање часописа подржава Министарство културе, а од 2009. године Министарство науке му даје научни статус (М53).

Часопис *Библиоџекар* објављује оригиналне, претходно необјављене радове: оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе књига, документа из области библиотекарства...

Радови морају бити написани на српском или енглеском језику језику, са резимеима на енглеском (за радове на српском), односно српском језику (за радове на енглеском).

Часопис излази двапут годишње.

ОБАВЕЗЕ УРЕДНИКА И РЕДАКЦИЈЕ

Главни уредник часописа *Библиоџекар* доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Приликом доношења одлуке главни уредник и чланови редакције руководе се уређивачком политиком водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Главни уредник задржава дискреционо право да примљене рукописе процени и не објави, уколико утврди да не одговарају прописаним садржинским и формалним критеријумима. У редовним околностима, редакција обавештава аутора о томе да ли је прихватила текст најкасније у року од месец дана од датума истека за пријем рукописа.

Главни уредник и чланови редакције не смеју имати било какав сукоб интереса у вези са рукописима које разматрају. Ако сукоб интереса постоји код једног или више чланова редакције, ти чланови се искључују из поступка избора рецензента и одлучивања о судбини рукописа. Уредник и чланови редакције су дужни да благовремено пријаве постојање сукоба интереса.

Главни уредник и чланови редакције су дужни да суд о рукопису доносе на основу његовог садржаја, без расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда.

Уредник и чланови редакције не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

Уредник и чланови редакције дужни су да предузму све разумне мере како би идентитет рецензента остао непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије и како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

ОБАВЕЗЕ АУТОРА

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда. Такав рукопис се моментално искључује из даљег разматрања.

Аутори такође гарантују да након објављивања у *Библиотекару* рукопис неће бити објављен у другој публикацији на било ком језику без сагласности издавача.

У случају да је послати рукопис резултат научноистраживачког пројекта или да је, у претходној верзији, био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), детаљнији подаци о пројекту, конференцији и слично наводе се у фусноти на почетку текста. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Библиотекару*.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Аутори гарантују и да рукопис не садржи неосноване или незаконите тврдње и не крши права других. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Садржај рада

Рад треба да садржи довољно детаља и референци како би се рецензентима, а потом и читаоцима омогућило да провере тврдње које су у њему изнесене. Прикази и стручни чланци морају бити прецизни и објективни.

Намерно изношење нетачних тврдњи представља кршење етичких стандарда.

Аутори сnose сву одговорност за садржај предатих рукописа и дужни су да, ако је то потребно, пре њиховог објављивања прибаве сагласност свих лица или институција које су непосредно учествовале у истраживању које је у рукопису представљено.

Аутори који желе да у рад укључе илустрације, табеле или друге материјале који су већ негде објављени дужни су да за то прибаве сагласност носилаца ауторских права. Материјал за који такви докази нису достављени сматраће се оригиналним делом аутора.

Ауторство

Аутори су дужни да као ауторе наведу само она лица која су значајно допринела садржају рукописа, односно дужни су да сва лица која су значајно допринела садржају рукописа наведу као ауторе. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица која нису аутори, њихов допринос треба поменути у напомени или захвалници.

Навођење извора

Аутори су дужни да исправно цитирају изворе који су битно утицали на садржај истраживања и рукописа. Информације које су добили у приватном разговору или кореспонденцији са трећим лицима, приликом рецензирања пријава пројеката или рукописа и слично, не смеју се користити без изричите писане дозволе извора.

Плагијаризам

Плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног израза и представљање као својих, представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагијат обухвата следеће:

- дословно или готово дословно преузимање или смишљено парафразирање (у циљу прикривања плагијата) делова текстова других аутора без јасног указивања на извор или обележавање копираних фрагмената (на пример, коришћењем наводника);
- копирање слика или табела из туђих радова без правилног навођења извора и/или без дозволе аутора или носилаца ауторских права.

Ако се установи да је рад који је објављен у часопису плагијат, рад ће бити повучен у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*, а ауторима ће бити трајно забрањено да објављују у *Библиоотекару*.

Сукоб интереса

Аутори су дужни да у раду укажу на финансијске или било које друге сукобе интереса који би могли да утичу на изнесене резултате и интерпретације.

Грешке у објављеним радовима

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте уредника или издавача и да са њима сарађују како би се рад повукао или исправио.

Предавањем рукописа редакцији *Библиоотекара* аутори се обавезују на поштовање наведених обавеза.

ОБАВЕЗЕ РЕЦЕНЗЕНАТА

Рецензенти су дужни да стручно, аргументовано, непристрасно и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне вредности рукописа.

Рецензенти евалуирају радове у односу на усклађеност теме рада са профилом часописа, релевантност истраживане области и примењених метода, оригиналност и научну релевантност података изнесених у рукопису, стил научног излагања и опремљеност текста научним апаратом.

Рецензент који има основане сумње или сазнања о кршењу етичких стандарда од стране аутора дужан је да о томе обавести уредника. Рецензент треба да препозна важне објављене радове које аутори нису цитирали. Он треба да упозори уредника и на битне сличности и подударности између рукописа који се разматра и било којег другог објављеног рада или рукописа који је у поступку рецензије у неком другом часопису, ако о томе има лична сазнања. Ако има сазнања да се исти рукопис разматра у више часописа у исто време, рецензент је дужан да о томе обавести уредника.

Рецензент не сме да буде у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико постоји сукоб интереса, рецензент је дужан да о томе моментално обавести уредника.

Рецензент који себе сматра некомпетентним за тему или област којом се рукопис бави дужан је да о томе обавести уредника.

Рецензија мора бити објективна. Коментари који се тичу личности аутора сматрају се непримерним. Суд рецензената мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рукописи који су послати рецензенту сматрају се поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

ПОСТУПАК РЕЦЕНЗИЈЕ

Примљени радови подлежу анонимној рецензији. Циљ рецензије је да уреднику помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити и да кроз процес комуникације са ауторима побољша квалитет рукописа.

Избор рецензената спада у дискрециона права уредника. Рецензенти морају да располажу релевантним знањима у вези са облашћу којом се рукопис бави и не смеју бити из исте институције као аутор, нити то смеју бити аутори који су у скорије време објављивали публикације заједно (као коаутори) са било којим од аутора поднесеног рада.

Рад пролази две рецензије, а рецензент је дужан да најкасније у року од месец дана од пријема рада пошаље попуњен рецензентски образац.

У главној фази рецензије главни уредник шаље поднесени рад стручњаку за научну област којом се рад бави. Рецензентски образац садржи низ питања на која треба одговорити, а која рецензентима указују који су то аспекти које треба обухватити како би се донела одлука о судбини једног рукописа. У завршном делу обрасца, рецензенти морају да наведу своја запажања и предлоге како да се поднесу рукопис побољша.

Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Ауторима се препоручује да приликом писања радова избегавају формулације које би могле открити њихов идентитет. Уредник гарантује да ће пре слања рукописа на рецензију из њега бити уклоњени лични подаци аутора (пре свега, име и афилијација) и да ће се предузети све разумне мере како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

Током читавог процеса, рецензенти делују независно једни од других. Рецензентима није познат идентитет других рецензената. Ако одлуке ре-

цензената нису исте (прихватити/одбити), главни уредник може да тражи мишљење других рецензената.

Током поступка рецензије уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације (укључујући и примарне податке), ако су оне потребне за доношење суда о научном доприносу рукописа. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их користити за стицање личне користи.

Редакција је дужна да обезбеди контролу квалитета рецензије. У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, редакција ће проверити да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ће тражити мишљење других рецензената.

РАЗРЕШАВАЊЕ СПОРНИХ СИТУАЦИЈА

Сваки појединац или институција могу у било ком тренутку да уреднику и/или редакцији пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе неопходне информације/доказе.

Провера изнесених навода и доказа

- Уредник ће у договору са редакцијом одлучити о покретању поступка који има за циљ проверу изнесених навода и доказа.
- Током тог поступка сви изнесени докази сматраће се поверљивим материјалом и биће предочени само оним лицима која су директно укључена у поступак.
- Лицима за која се сумња да су прекршила етичке стандарде биће дата могућност да одговоре на оптужбе изнесене против њих.
- Ако се установи да је заиста дошло до неправилности, процениће се да ли их треба окарактерисати као мањи прекршај или грубо кршење етичких стандарда.

Мањи прекршај

Ситуације окарактерисане као мањи прекршај решаваће се у директној комуникацији са лицима која су прекршај учинила, без укључивања трећих лица, нпр.:

- обавештавањем аутора/рецензената да је дошло до мањег прекршаја који је проистекао из неразумевања или погрешне примене академских стандарда;

- слањем писма упозорења аутору/рецензенту који је учинио мањи прекршај.

Грубо кршење етичких стандарда

Одлуке у вези са грубим кршењем етичких стандарда доноси уредник у сарадњи са редакцијом и, ако је то потребно, групом стручњака. Мере које ће предузети могу бити следеће (и могу се примењивати појединачно или истовремено):

- објављивање саопштења или уводника у ком се описује случај кршења етичких стандарда;
- слање службеног обавештења руководиоцима или послодавцима аутора/рецензента;
- повлачење објављеног рада у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*;
- ауторима ће бити забрањено да током одређеног периода шаљу радове у часопис;
- упознавање релевантних стручних организација или надлежних органа са случајем како би могли да предузму одговарајуће мере.

Приликом разрешавања спорних ситуација редакција часописа се руководи смерницама и препорукама Одбора за етику у издаваштву (Committee on Publication Ethics – COPE): <http://publicationethics.org/resources/>.

ПОВЛАЧЕЊЕ ВЕЋ ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или аутора, повреде професионалних етичких кодекса, тј. у случају слања истог рукописа у више часописа у исто време, лажне тврдње о ауторству, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре, као и у свим другим случајевима грубог кршења етичких стандарда, објављени рад се мора повући. У неким случајевима већ објављени рад се може повући и како би се исправиле накнадно уочене грешке.

Стандарди за разрешавање ситуација када мора доћи до повлачења рада дефинисани су од стране библиотека и научних тела, а иста пракса је усвојена и од стране часописа *Библиоџекар*: у електронској верзији изворног чланка (оног који се повлачи) успоставља се веза (HTML линк) са обавештењем о повлачењу. Повучени чланак се чува у изворној форми, али

са воденим жигом на PDF документу, на свакој страници, који указује да је чланак повучен.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП

Часопис *Библиоџекар* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци, након објављивања у штампаном облику, налазе се на сајту Библиотекарског друштва Србије (bds.rs), у рубрици *Библиоџекар*. Објављени текстови могу се бесплатно преузети са сајта и користити у едукативне и некомерцијалне сврхе.

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;
- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;

- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електронских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб-страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

ERRATA

Библиотекар год. LIX св. 2 (2017)

- Објављена су две нелекторисане верзије радова:
Богдан Трифуновић. *Оснивање и прва година рада Друштва библиотекара НР Србије: 1947–1948*, стр. 9–50.
Мирко Дрманац. *Сабирник некролоја објављених у часопису „Библиотекар” (1948–1997)*, стр. 151–174
- Услед грешке у штампи поновљена је страна 189 и изостављен је списак рецензената за 2017. годину.

Рецензенти (бр. 1 и бр. 2 за 2017. годину)

Љиљана Башић

Народна библиотека Србије

др Мирјана Брковић

Централна библиотека Универзитета у Новом Саду

др Дејан Вукићевић

Народна библиотека Србије

др Тамара Вученовић

Радио Београд, РТС

Елизабета Георгиев

Народна библиотека Пироти

доц. др Гордана Ђоковић

*Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошкој факултету Универзитета у Београду*

Оливера Настић

Библиотека града Београда

Александра Поповић

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, Београд

проф. др Гордана Стокић Симончић

*Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошкој факултету Универзитета у Београду*

доц. др Милош Утвић

*Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошкој факултету Универзитета у Београду*

БИБЛИОТЕКАР
часопис за теорију и праксу библиотекарства
Год. LX св. 1 (2018)

Главни и одговорни уредник
доц. др Драгана Грујић

Класификација Дексјева по УДК
Народна библиотека Србије

Лектура
др Дејан Вукићевић

Редактура превода
Оливера Кривошић

Издавач
Библиотекарско друштво Србије
Београд, Скерлићева 1
Web: www.bds.rs
Email: sekretar@bds.rs

За издавача
др Богдан Трифуновић

Штампа
Атеље Јуреш
Чачак

Тираж
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02(497.11)

БИБЛИОТЕКАР : часопис за теорију и праксу
библиотекарства / главни и одговорни уредник
Драгана Грујић. – Год. 1, бр. 1 (1948/1949) – год. 47,
бр. 1/2 (1997) ; Год. 48, бр. 1/4 (2006) – . – Београд :
Библиотекарско друштво Србије, 1948/1949–1997;
2006 – (Чачак : Атеље „Јуреш”). – 24 cm

Полугодишње.

ISSN 0006-1816 = Библиотекар (Београд)

COBISS.SR-ID 427270